

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

IX. EYFOLYAM.

1894. január hó.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Felhívás.

A népiskola nagy közművelődési és politikai hivatásának betöltése leginkább a néptanítótól függ. Népnevelőink hazafiassága, akaratereje és műveltsége azon alapkövek, a melyeken a népoktatás és népműveltség épül. A néptanítóknak ezeket a magasztos tulajdonságokat kifejleszteni és megszilárdítani a tanítóképzésnek nagy és nemes hivatása.

Tanítóképzésünk ma még koránt sincs azon a színvonalon, hogy eme szent hivatását méltóképen betölthesse. Tanítóképzésünk nemcsak a nyugati művelt államokéhoz, hanem némely szomszédos s kevésbbé művelt országokéhoz képest is több tekintetben el van maradva. Hogy tanítóképzésünk számos bajától mielőbb megszabaduljon, fejlődése egyöntetűbb, működésének szelleme egységesebb, munkája belső tartalomban s nemzeti szempontból értékesebb legyen: ezeknek társadalmi úton való eszközzésére, a kormánytól s mindama hatóságoktól való sürgetésére, a melyek tanítóképzésünk ügyeibe befolyanak, alakult a *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete*.

Hogy ez az egyesület, a mely immár öt év óta áll fenn, megalakulásakor és később is mennyi nehézséggel küzdött, hogyan erősödött meg, mennyire maradt hű a munka és összetartás szelleméhez, a melyek kezdettől fogva működésének éltető elemei voltak s általában mit tett már a tanítóképzés és népnevelés ügyéért, azt emlegetni nem akarjuk és pedig nemcsak azért, mert a dicsekvést kerülnünk, hanem, mert nagyon jól tudjuk és érezzük, hogy annál, a mit eddig tettünk, sokkalta több az, a mit ezután kell még művelnünk. Még igen hosszú és fáradságos küzdelmekkel megrakott út vezet a célhoz; az egységes nemzeti népnevelés megalkotásához, a mely-

nek leghathatósabb előkészítője és állandó biztosítéka *az egységes szellemű és irányú magyar tanítóképzés*. Ennek megvalósítása szent fogadalmunk, minden lépésünk ezen cél felé való közeledést jelent.

Ha azonban az egyesület tevékenységét nem követi mindenben a kívánt siker, az nem buzgalmán és munkaszeretetének hiányán, hanem erői elégtelenségén múlik. A tanítóképzők egyesülete csak akkor foghat mindazon tervei keresztülviteléhez, a melyek megvalósítását célul tűzte ki, ha tagjai közé ezereket sorozhat, ha a népoktatásunk fejlesztésére hivatottak: a tanítóképző tanárok, a tanfelügyelők és tanítók buzgó szellemi és anyagi támogatásában részesül.

Sajnos, hogy tanítóképző tanáraink, még az államiak között is vannak, a kik egyesületünket erkölcsi, anyagi támogatásban részesíteni nem tartják kötelességöknek. A tanfelügyelők közül is kevesen vannak soraink között, pedig a szakfelügyelet gyakorlása lényegében nem egyéb, mint a tanítóképzők munkájának folytatása. Néptanítóink részéről sem tapasztalunk kellő támogatást, pedig a tanítóképzés javát munkálni annyi, mint a népiskolaért, a néptanítás szellemi és anyagi előmeneteléért küzdeni. Annál örvedetesebb a néptanítói egyesületek támogatása, a melyek közül jelenleg tizenötöt s köztük az ország legtekintélyesebb testületeit tisztelhetjük tagjaink sorában.

Reméljük azonban, hogy azon tanítóképző tanárok, tanfelügyelők és tanítók is, a kik nem tagjai még egyesületünknek, meg fognak ajándékozni becses bizalmukkal és tömeges belépésekkel támogatni fogják munkásságunkat, a melylyel a népoktatás jövő felvirágzását törekszünk előmozdítani. Reméljük, hogy rövid időn tetemesen fog szaporodni azon tanítóegyesületek száma, a melyek felfogva azon elv jelentőségét, hogy a tanítók és tanítóképző tanárok összetartó együttes működése által érhető el leginkább a népoktatás javának előmozdítása s belátva a tanítóképzők és a népoktatási egyesületek munkája közötti belső rokonságot: a tanítóképzők egyesületében való képviseltesük által velünk szorosabb összeköttetésbe fognak lépni. Reméljük, hogy egyesületünk előbb-utóbb maga köré fogja csoportosíthatni a népoktatás munkásainak azon elemeit, a melyek a tanítók szakképzettségének emelkedésében látják népnevelésünk előhaladásának legbiztosabb zálogát.

A szíves tájékozódás céljából mellékeljük alapszabályaink

egy példányát, a mely szerint a tagsági díj évenként 4 frt, a félévi részlet 2 frt. Tagsági jelentkezések Nagy László titkár-szerkesztőhöz címezendők (Budapest, József-körút 85); a tagsági díjak pedig Komáromy Lajos egyesületi pénztárhoz (Budapest Aradi-utca 64) küldendők. A tagok az egyesület hivatalos közlönyét, a Magyar Tanítóképzőt (megjelenik havonként 4—4 ívnyi terjedelemben), külön díj nélkül kapják.

Budapest, 1894. január 6.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya nevében:

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

J ó k a i M ó r.¹⁾

Jókaival van tele az egész Magyarország. Tele van vele az én lelkem is ép' úgy, mint az Önöké, kik e rendkívüli közgyűlést azért rendezték s azért sereglettek itt össze, hogy a lehető legkitűntetőbb módon, testületileg fejezzék ki ragaszkodásukat, tiszteletüket s hódolatukat azon nagy költőnk iránt, a kinek homlokán ötven évi írói munkásság babéraiból füződött koszorú tündököl, enyészhetetlen fényt árasztva nemcsak ő reá magára, hanem egész nemzetünkre, egész irodalmunkra is.

És milyen öröm, milyen büszkeség ránk nézve, hogy ebbe az állításba a legcsekélyebb nagyítás sem vegyül! Milyen szerencse, milyen dicsekedés nemzetünkre nézve, hogy ezzel az ihletett férfúval minket áldott meg a gondviselés! És mily csudálatos isteni intézés, hogy ez a páratlan tehetség éppen akkor jelent meg közöttünk, a mikor legnagyobb szükségünk volt rá s a mikor legtöbb hasznunkra válhatott!

Mindezt elgondolja s átérzi most az egész haza; azért gyúlnak hegyen, síkságon örömtüzek a szivekben, azért ül most a magyarság országos ünnepet, olyan nemzeti ünnepet, melynek dicsőítő zengedezése messzire túlhangzik a magyar nyelv határain s melynek oltári áldozata előtt kalaplevéve hajlik meg az egész művelt világ!

Költők, művészek s általában kiváló emberek tetteinek, dicsőségének ünneplése nem épen ritkaság, annál kevésbbé szokatlan. Nincs, nem lehet jóra való nép, mely jeleseit, nagyjait szeretete s tisztelete karjaira ne emelje s azok érdemeit illő megbecsülésben ne részesítse! De az olyan ünneplés, a milyennel mostanság mi, a magyar nemzet, Jókai Mórt pajzsunkra emeljük, páratlan, majdnem egyetlen a maga nemében. Mintha egyetlen ház, egyetlen család volna az egész Magyarország; a királyi széktől kezdve az utolsó földműves szalmás hajlékáig

¹⁾ 1893. december 17-én az egyesület Jókai-ünnepén tartott beszéd.

mindenki egy érzésbe olvad össze: üdv és dicsőség a nagy költőnek! Üdv és hála a magyar irodalom félszázados munkásának!

De nem pusztán dicsőíteni akarok. Nem pusztán az a czélom, hogy mennél magasztosabb szavakat és kifejezéseket gyűjtssek halomba s azokkal üzzek csillogó, szemkápráztató játékot. Nem, tisztelt közgyűlés! Emberről van szó; hála Istennek, élő emberről, kit a túlságos tömjénfüst inkább ködbe burkolna, inkább befeketítene, mintsem igazi fényében állítana elénk. Embert, élő embert ünneplünk, kit a maga valóságában kell látnunk s méltatnunk, hogy róla való ünnepies megemlékezésünk se olcsó hizelkedéssé, se üres hivalkodássá ne törpüljön.

Azt azonban viszont ne várja, ne kívánja senki, hogy akár száraz életrajzi adatok elmondásával, akár egy hosszú írói pálya rengeteg munkásságának könyvészeti elsorolásával elégedjem meg! Ezzel még kevésbbé közelíteném meg azt a czélt, a melyet önök e rendkívüli közgyűlés elé kítűztek.

Úgy vélem tehát, azzal fogom önök szándékát és érzelmeit legalkalmasabban tolmácsolni, ha mennél hívebben és igazabban iparkodom ünnepelt jelesünk érdemeit föltárni s személye és munkássága iránt taplált tiszteletünket és csodálatunkat igazolni. Ha azonban ez minden jó szándékom mellett sem sikerülne ő hozzá és Önökhöz méltólag: azt a Jókai Mór nagysága és az én csekélységem közötti roppant aránytalanságnak méltóztassanak tulajdonítani.

* * *

Harmincz esztendeje múlt, mikor egyszer Erdélyi Jánostól előbb hallottam, aztán olvastam, hogy «Jókai inkább élvezendő, mint itélendő.» Azóta e megjegyzésnél sokkal élesebbeket is hallottunk és olvastunk felőle mindnyájan úgy első, mint nem első rangú műbíráloktól. De egyszerűs mind tanúi voltunk és vagyunk annak a jelenségnek, hogy a műbírálok gáncsolásai nemcsak meg nem akasztották, hanem még elősegítették a Jókai népszerűségének terjedését. S talán a magyar közönség daczolni kívánt a műbírálokkal? Vagy nem bírt és nem bír elég műveltséggel, hogy az ő ítéleteiket megértse s ízlését és olvasmányainak megválasztását azokhoz szabja? Én azt hiszem, hogy ilyesmit senki sem állíthatna elég joggal és senki sem bizonyíthatna eléggé meggyőzőleg. Hogy a műbírálok nem tudtak bennünket Jókaitól elidegeníteni, annak szerintem két oka van: egyik, a kisebb ok az, hogy ők sokszor nagyobbra nézván a művészet szabályait, mint magát a művészetet, olyan mérték alá állígtatták Jókainak minden munkáját és egész költői munkásságát, a melynek sokkal szembeszökőbb volt a szertelenkedése, mint az igazságos volta; így a helyett, hogy hívókat gyűjtöttek volna, inkább bizalmatlanságot keltettek a közvéleményt is le-leszóló bírálataikkal. A másik, a sokkalta nagyobb ok az, hogy Jókai épen oly eredeti, mint a milyen tiszta magyar költő minden ízében, kinek lelkében, érzése- és gondolkozásamódjában, nemkülönb mesterileg népies nyelvében lépten-nyomon magára ismert a magyar olvasó, magára ismert jelességeiben és fogyatkozásaiban, törekvéseiben és vágyaiban, örömeiben és bánáiban, egy szóval mindenben! Szerette és szereti a magyar nemzet

Jókait, mert érzi, látja, hogy Jókai is nagyon szereti őt; olvasta és olvassa műveit, mert nyilván megértette, hogy ő hozzá, ő neki beszél, mint a madár az erdőnek; s élvezte és élvez a legcsekélyebb alkotását is, mert élesség nélküli humorában, feddhetetlen erkölcsi elveiben s mesterkélttség nélküli bájos előadásában örömet, gyönyörűségét leli.

Úgy van, t. közgyűlés; Jókai maga vívta ki s maga tartja fenn páratlan népszerűségét, mert olyan tulajdonokkal van megáldva, melyek őt a világ bármely nemzeténél a legelső írók közé emelték volna.

Pedig annak idején minálunk sem könnyű dolog volt feltűnnie. Mindnyájan tudjuk, hogy a még egészen fiatal Jókai akkor lépett föl, mikor irodalmunkban a nemzeti irány nagy költői épen teljes fényökben ragyogtak. S neki ez a nagy ragyogás már első nagyobb kísérleteit sem homályosította el. 1843-ban, vagyis alig 19 éves korában már akadémiai kitüntetést nyert «A zsidó fiú» című színdarabjával; pár év múlva megjelent «Hétköznapi» című regénye pedig azonnal előkelő helyet jelölt ki számára irodalmunkban.

Eddig sem valami nagy kedvvel foglalkozott az ügyvédi pályán, melyre inkább családi hagyománya, mint hajlama vitte; ettől kezdve pedig egészen az irodalom szolgálatába lépett és mind sűrűbben adta közre csudálatos termékenységű tehetségének szpora gyümölcseit. De nemcsak osztogatta, hanem folyvást nagy szorgalommal gyarapította is lelke kincseit. Nyelveket tanult s ezek segélyével buzgón tanulmányozta a haladottabb nagy nemzetek irodalmait, különösen a német, francia és angol írók műveit. Igen behatólag foglalkozott mind az újabb, mind a régiebb hazai irodalommal s általában mindazon ismeretek megszerzésével, a melyekkel írói működését mennél szélesebb körűvé tette. Ma, mikor soha nem szűnő, soha nem lankadó munkálkodásának ötvenedik évfordulójánál állunk, szinte megfoghatatlan előttünk, hogy az az ember, a ki száz meg száz kötetre menő művet, vagyis egész nagy könyvtárt írt össze, vajon hol vehette az időt arra, hogy annyit tanuljon, hogy festő, faragó, esztergályos, szerkesztő, politikus, kertész, börtörmesztő és Isten tudja, még mi is lehessen! Hátha még azt is hozzáadjuk, hogy ezekben sem maradt a jelesség színvonalán alúl! Valóban csaknem példátlan példája a tehetséggel párosult szorgalomnak s a szorgalommal párosult tehetségnek!

Az 1848—49-diki zivataros időkben már neki is tevékeny szerep jutott. Egyike volt az ifjúság azon lelkes vezéreinek, kik a márcziusi napokban a kor egyik nevezetes követelményét, a sajtó szabadságát kivívták s kik a bekövetkezett nagy küzdelemben a toll mellett a kardot is kezökbe ragadták, bár szelid, engesztelő, eny természetű a békepárthoz vonzotta, melynek «Esti Lapok» című újságát is ő szerkesztette Debreczenben, hová az oda költözött országgyűlést követte.

A harczok villámai közül Jókai sértetlenül került ki, de a nagy bukásra következett gyászos korszak elején jó darabig bujdosni volt kénytelen a boszúálló hatalom üldözései elől, mígnem kegyelmet kapva, ismét visszatérhetett az irodalom oltárához, hol egy ideig «Sajó» álneven áldozott, mivel az igazi neve tovább volt kénytelen bujdosni, mint ő maga.

S ekkor, az ötvenes évek folyamán nemcsak általánosan kedvelt és tisztelt írójává, hanem igazi áldásává, vigasztalójává lett mély gyászba borult nemzetünknek. Ha soha semmi egyebet nem tett volna is, mint hogy a csüggedésnek, a kétségbeesésnek s a reménytelenségnek e komornál komorabb esztendeiben folyvást az önbizalmat, a bátorságot s a jobb jövő iránti hitet és reményt sikeresen ébresztgesse, ápolgassa a magyarság lelkében: akkor is örök hálával tartoznánk neki és munkásságának. Az a derült világnézet, melylyel ő a méregből is mézet tud kiválasztani; az a búbajos idealizmus, melylyel a legridegebb, a legnyersebb valót is be tudja zománcozni; az a ragyogó s határtalan szárnyalású képzelő erő, melylyel Danteként újnál újabb, fényesnél fényesebb világokba ragadja olvasóját; az a soha el nem boruló kedves humor, melylyel a legkérgesebb szívet is meg tudja lágyítani; az a természetes, de egyszerűsége mellett is rendkívül változatos és jellemzetes szép nyelv, a melyen leleményes alkotásait elbeszéli, és az a bizalmas otthonosság, melylyel a magyar élet minden terén, a magyar társadalom minden osztályában jár-kél és kalaúzol, soha sem volt üdítőbb hatással a magyar lelkekre, mint épen az elnyomatás keserű korszakában.

De nemcsak üdített, nemcsak gyönyörködtetett Jókai, hanem oktatott is. Oktatott mindenekelőtt az igaz hazaszeretetre; oktatott a legjobb értelmű fajszeretetre; oktatott múltunk s jeleseink megbecsülésére; oktatott a szép, jó és igaz iránti hódolatra; oktatott az élet nemes fölfogására és oktatott a munkára. S mindezt soha sem tehette volna jobb időben, mint akkor, a mikor az élet legelső biztosítéka, a nemzeti és egyéni ellenálló erő, majdnem a kihalásig elernyedett bennünk. Ő akkor tanított meg bennünket élni, mikor mi nagy kétségbeesésünkben már-már elhittük, hogy talán jogunk sincs többé az élethez...

Istennek hála, az idők és események folyása ő neki adott igazat! Mint ama mesés madár, nemcsak kikeltünk, hanem megifjúltan keltünk ki fölgyűjtött hazánk romjai és üszkei alól! S hogy maholnap megizmosodva léphetünk át nemzeti létünk második évezredébe, bizony nem kis érdeme van benne Jókai csodálatos tollának!

Jókai tolla! Mit adott nekünk ez a rendkívüli, ez a fáradhatatlan, ez a kifogyhatatlan toll? Adott egy egész külön irodalmat, melyből a nagyobb alkotásokat sem győzné e rövid megemlékezés csak címeik szerint sem elősorolni. Szerencsére ez nem is szükséges, mert az Önök díszes gyűlésénél sokkalta szerényebb műveltségű társaságban is alig akadna magyar ember széles e hazában, a ki e művek legnagyobb részét maga ne olvasta volna s így saját tapasztalásából ne ismerné. Így bizvást megelégedhetem azzal, ha e roppant nagy munkásságon csak mintegy emlékeztetőleg végigpillantok és részletezés helyett inkább csak néhány általános megjegyzés mellett maradok.

Jókai a költészetnek mind a három ágában munkálkodott és munkálkodik. Legkevesebbet alkotott a lírai és legtöbbit az elbeszélő nemben. Úgy nevezhető lírai művei azonban legnagyobb részt politikai, még pedig humoros politikai költemények, melyek majdnem mind az «Üstökös»-ben, Jókainak e nagy hatású és különösen első évtizedében nagy

értékű humoros lapjában jelentek meg először (Kakas Márton álnév alatt). E költemények legtöbbszörre alkalmiak; de elég van köztük olyan is, a melyek maradandóbb becsűek, mert komoly és mély hazafias érzelmeket tolmácsolnak, melyek minden időben alkalmiak. Színművei, melyek közül legkedveltebbek a «Dózsa György,» «Az arany ember,» «A cigánybáró,» inkább költői előadással, mint mélyebb drámai tulajdonokkal jeleskednek; de a maguk nemében szintén érdemes helyet foglalnak el úgy drámairodalmunkban, mint színházaink műsorán. Legnagyobb számmal vannak és minden tekintetben legértékesebbek elbeszélő művei: regényei és novellái. Ezekkel már az ötvenes években első helyre emelkedett s elsőségét e téren mind maig annyira megtartotta, hogy élő elbeszélőink közül még mellé sem lehet állítani senkit.

Regényeinek s novelláinak tárgyát legtöbbszörre a magyar életből s annak is vagy jelenéből vagy közel múltjából választja, különös figyelemben részesítvén az olyan jelenségeket, vagy eseményeket, melyek az ő élete folyása alatt fordultak elő, vagy a melyeknek ő maga is szem- és fültanúja volt. Mert azonkívül, hogy bámulatos emlékező tehetsége mindent a részletekig menőleg megőrzött már kis gyermekkorától, szokása, hogy mindig jegyzőkönyvecskéket hord magánál, melyekbe följegyez, vagy lerajzol mindent, a mi a figyelmét megragadja. Ezek a kis jegyzőkönyvei már szintén egész kis könyvtárrá szaporodtak s annyi anyag van bennök összegyűjtve, hogy mint maga mondogatja, ha még egyszer annyi ideig írhatna is, mint a meddig már írt, akkor sem győzné mind földolgozni. Ez azonban legkevésbé sem gátolja őt abban, hogy jegyzeteit s rajzait folyton-folyvást ne gyarapítsa.

Meséit, melyeknek kigondolásában és leleményes szövésében oly bámulatosan kifogyhatatlan, rendesen valami népszerű eszméhez, vagy emlékezetes eseményhez fűzi, de a nélkül, hogy az illető regények az ilyen események alkalmi körülírásaivá, vagy pusztá kereteivé válnának. Igen szemléletes és korfestő például, — hogy csak a legjobb regényei közül említsek néhányat, — mikor a «Magyar nábob» és «Kárpáthy Zoltán» című s egymással összefüggő regényeiben a régi hatalmaskodó, korlátolt gondolkodású és csupán úri kedvteléseinek élő nemesség elkalodását, még az új idők művelt, hazafias, tettek-re kész és vállalkozó férfainak felülkerekedését állítja egymással szembe; vagy mikor az «Új földesúr»-ban, regényirodalmunk e díszében, a Bach-korszak tehetetlen erőszakoskodásait, oktalan törekvéseit, főleg pedig azt állítja elénk, hogy a magyar földnek milyen átalakító, magyarrá tevő hatalma van a közénk származott idegenre nézve. Szintén megkapólag jeleníti meg több regényében a szabadságharcz küzdelmeit, az ötvenes évekbeli osztrák politikát, fővárosunk csodás fölvirágzását, az 1863-iki országos inséget, valamint a régiebb és újabb magyar élet különféle alakjait, jelességeit és gyarlóságait, sajtószerségeit és ritkaságait, s mindent mindig úgy, hogy se nemzeti elbizakodásra ne csábítsa olvasóját, se a nemzete iránti kegyeletet, a faja jövője iránti hitet, bizalmat ne sértse benne. Nem használja az irányregények eszközeit; de úgy vezet át bennünket a mindig élénk s érdekes menetű események szövevényein, hogy végül az ő utasítása nélkül is levonjuk a tanulságot. Mint elbeszélő, mindig

eléggé tárgyilagos marad ugyan; de érzelmeinek őszinteségével, ötleteinek sajátosságával s a nemzeti eszmények iránti lelkesedésével annyi alanyiságot visz be műveibe, mint akár egy lírai költő.

Történeti, idegen, vagy fantasztikus és keleti tárgyú elbeszéléseiben sokkal szabadabb szárnyakra ereszti csapongó képzeletét. Épen ezért, habár szépségekkel azokban is bőven találkozunk, nem ritkán azt tapasztaljuk, hogy a művészet játéka föléje kerekedik a dologi és lélektani igazságnak. Az ilyen fogyatkozásokért azonban dús kárpótlást találunk a mese érdekességén kívül főleg a leíró részek ragyogó színezésében, élénk változatosságában s az előadás megbűvölő bájában.

Leggyakrabban szemére szokták vetni Jókainak különösen azt, hogy személyeit rendkívüli, majdnem hihetetlen tökéletességekkel s tehetségekkel ruházza föl s hogy azoknak gyakran csudával határos tettei nem annyira jellemükből, mint pusztán csak az író intézéséből származnak. Tagadhatatlan, hogy Jókainak korlátlan képzelme elégszer oly magasságokban, vagy mélységekben jár, a hová mi, közönséges halandók, még az ő szárnyain sem vagyunk képesek fölemelkedni, vagy leszállni. De nem fordúlnak-e elő magában az igazi életben is akárhányszor oly szokatlan, sőt képtelen alakok, jelenségek, vagy események, a melyekhez foghatókat a legmerészebb költői képzelet sem tudna kitalálni? Ezzel a kérdéssel nem mentegetni akarom Jókainak úgynevezett «túlzó hajlamát», hanem csak az övé mellé állítani a való életnek épen nem ritka szeretlenkedését. Egyébiránt pedig, ha az a csapongó képzelet annyira tönkre tenné a Jókai műveit és alakjait, mint a hogy némely műbírálonk állítja: hogy lehet érteni és magyarázni azt a ritka népszerűséget, melyre Jókai a nálunknál sokkal kényesebb ízlésű nyugoti népeknél is eljutott? Pedig azok nem is eredetiben, hanem csak többé-kevésbbé sikerült fordításokban olvassák! Gyanakodnunk lehet, hogy a bírálók csupán itthon ítélnék oly nagy szigorúsággal Jókai felől.

A helyett azonban, hogy e megjegyzéseket tovább fűzném, inkább azon örvendek, hogy Jókait a világnak ma már vagy huszonkét művelt nemzete olvassa és élvezi a maga nyelvén. Csak e napokban is egyszerre két külön angol fordításban jelent meg a «Tengerszemű hölgy»: az egyik Angliában, a másik az Éjszaka-amerikai Egyesült Államokban. S az ilyen jelenségek vajon csak magát a költőt érdeklik és illetik-e? Bizonyára nem. A Jókai művei a milyen mértékben mind több-több népnek válnak a közkincsévé: épen oly mértékben terjesztik a magyar nemzet hírnevét, épen oly mértékben keltenek figyelmet és tiszteletet azon nemzet iránt, melyet ily tüneményes lángelmével áldott meg a gondviselés. Mily kevés embernek adatik meg a szerencse, hogy nemzetére az idegen népek előtt is ilyen fényt, ilyen dicsőséget árasztson! Ezért is méltán külön halával s tisztelettel tartozunk az ünnepeltnek.

Megemlíthetném még, hogy Jókai igen díszes helyre emelkedett a politikában, a törvényhozás terén is úgy is, mint író, úgy is, mint szónok. De ezt legyen elég csak érintenem. Buzgón szolgálja ugyan ő a közügyeket is; de valódi babérait nem a zajos fórumon kereste és szerezte, hanem csöndes dolgozószobájában, a magyar költészetnek e külön házi kápolnájában. Oda szálljon el hozzá a mi ünnepelő megemlékezésünk is!

Végül elmondhatnám még, hogy Jókai költészete igen nagy háttérrel volt és van nemcsak az olvasó közönségre, hanem az irodalomra is; de ezt is fölösleges külön részleteznem; hiszen tudjuk, érezzük mindnyájan, mert szellemének bűvös hatása alatt állunk mindnyájan. S hogy ott állunk, bizonyítja ez a díszes közgyűlés, melyet nem mások utánzása, hanem a tagok közös lelkesedése hozott ide össze, hogy együtt örvendezzünk az örvendezőkkel, hogy dicsőítsük korunk első koszorús költőjét, hogy napjaihoz napokat, dicsőségéhez dicsőséget kívánva neki, egy szívvel, szájjal kiáltunk innen felé, hogy éljen, még igen sokáig éljen Jókai Mór!

Budapest, 1893. decz. 17.

Király Pál.

Báró Eötvös József és a népoktatási törvény.

Az 1868. év december 5-én kapta meg Magyarország népoktatási törvényét. Nevezetes napja ez történelmünknek, mert ekkor vetettük meg az alapját azon intézkedéseknek, a melyek hivatva vannak a műveltséget a néposztályok legalsó rétegeiben is elterjeszteni, a köznép minden egyesét emberi hivatásának magaslatára emelni s emberi és állampolgári jogainak és kötelességeinek öntudatos gyakorlására képe-
síteni. Talán nem nagyítom az 1868. év december 5-ikének jelentőségét, ha azt párhuzamba állítom 1848. április 11-ével, az 1848-iki törvények szentesítésének napjával, vagy 1867. év február 17-ével, a magyar alkotmány ujjaszületésének időpontjával. Mert, hiszem, nem elég a népet a szabadság külső biztosítékaival felruházni, hanem meg is kell tanítani arra, hogy tudjon élni szabadságával. Ezt a mértékét az akarat függetlenségének csakis a műveltség adja meg, a melynek alapja pedig népünk számára az 1868-diki népoktatási törvényben van biztosítva. De talán szintén nem túlozok, ha az 1868. XXXVIII. törvény-czikket oly nagyszabású műnek tekintem, a mely méltó koronája azon szellemi mozgalomnak, a melyet kiváló íróink a jelen század elején a nemzeti szellem felébresztése és elterjesztése érdekében megindítottak s páratlan lelkesedéssel, önfeláldozással folytattak. A nemzeti eszméknek fennmaradása csak akkor biztos, ha azok a nép alsó rétegeibe is elhatolnak, a milliók életelveivé válnak. A nemzeti szellemnek, a nemzeti aspirációknak a nép szívébe való átplántálását, a nemzeti eszméknek általános tulajdonná változtatását pedig leginkább a népiskola végzi. A népiskola van hivatva a nemzethódító munkát befejezni, a melyet nagyjaink hősiek akaratával megindítottak, kitévni Magyarországon a legutolsó viskó falára is a magyar nemzeti genius zászlóját, országszerte erős, egységes érzületet teremteni. Nemzetünket csak a közös műveltségen alapuló közös érzület biztosítja, hogy újra ezer esztendeig daczoljon az idők viharával.

A népoktatás ujjaszervezésének s a mai népiskola megteremtésének történelmi ténye báró Eötvös József nevéhez fűződik. Ő volt az, a ki bonczoló elméjével belátta nemzeti életünknek legnagyobb gyen-

geségét; ő volt az, a ki a távol jövőbe tekintő bölcs előrelátással megteremtette állami életünk megszilárdulásának emez alapját, s ha nem is fejezhette be nagy munkáját, de «mint egykoron a proféta Nebo hegyéről, úgy ő is megmutatta az utat, a mely minket az ígért földjére vezérel.»

Báró Eötvös József méltó arra, hogy nagy alakját a Széchényié, Kossuthé, Deák Ferenczé mellett tisztelje, emlékét szívébe zárja, nevét örök hálával emlegesse a nemzet. Különösen nekünk, néptanítóknak, kell az ő emlékét kegyelettel őriznünk, nekünk, a kik az ő eszméinek közvetlen örökösei vagyunk, a kiknek hivatása az ő általa megkezdett munkát népünk javára folytatni. Most, a mikor az Eötvös által megteremtett népoktatási törvény áldásos gyümölcseit a néptanítótság és az egész nemzet már élvezzi, fejezzük ki e nagy szellem iránt kegyeletünket, hódolatunkat az által, hogy egy órát szentelünk az ő emlékének. Lássuk egy pillanatra, minő küzdelmekben volt osztályrésze alkotó munkája közben, a melyek az ő testszervezetének erejét aláásták, magát sírba döntötték, de neki a halhatatlanságot itt a földön is megszerzték!

Magyarország közoktatásának első szervezetét ép úgy, mint Poroszország és Ausztria, még a mult században kapta meg. A Mária Terézia által 1777-ben kiadott Ratio educationis az egész országra kiterjedő alapvető intézkedéseket tartalmazott, a melyeknek nagy jelentőségét és megbecsülhetetlen hasznát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy népoktatásunk egész 1855-ig ezeknek alapján fejlődött; sőt az 1868-iki népoktatási törvény sem hagyta el a Ratióban megvetett alapot. Ebben a királyi rendeletben megtaláljuk már, habár kezdetlegesen, azon eszmék némelyikét, éppen a legfontosabbakat, a melyeket az 1868-iki népoktatási törvény tökéletesebben érvényre juttatott. A Ratióban látjuk legelőször kifejezve az államnak a népoktatáshoz való azon viszonyát, a mely szerint a népoktatás állami ügynek tekintetik, s az államnak feladata a népoktatásról gondoskodni. A Ratio kimondja, habár csak kivanatképen, az általános iskolakötelezettséget; az iskolák állításának és fenntartásának kötelességét a községre ruhazza, de meghagyja az iskolatartás jogát a felekezetek kezében; a kormány számára pedig a felügyelet jogát követeli és érvényesíti; tantervet nyújt a népiskoláknak; gondoskodik a tanítóképzésről, a tanítók fizetéséről és nyugdíjáról.

Oly általános szervezet, a melyet a Ratio nyújtott, minden államban megadta volna a feltételeket a népoktatás nyugodt és biztos fejlődéséhez, a mint megadta ezt Ausztriának az Allgemeine Schulordnung 1774-ben és Poroszországnak a General-Landschul-Reglement 1763-ban; csupán nálunk nem lett így! Magyarország hosszú ideig oly szerencsétlen politikai helyzetben volt, hogy kormányának különben üdvös intézkedéseit idegenkedéssel kelle fogadnia, mert tartott — és nem ok nélkül — azoknak áll: mellenes céljától. Az egyházak és községek a Ratio keresztülvitelét, a hol csak módjuk volt, megghiúsították; kényszerítő eszközököz nyulni pedig nem lehetett, mert a Ratio nem volt felruházva a törvény erejével. A Ratio inkább csak közvetve hatott a

népoktatás fejlődésére az által, hogy iránta közérdeklődést támasztott s a protestans felekezeteket arra indította, hogy a Rationak el nem fogadott intézkedéseit másokkal pótolják.

A Ratio által kiszabott mederben folyt hosszú ideig népoktatásunk fejlődése. Sem II. Józsefnek az 1785-ben kiadott rendeletei, sem az 1806-ban megjelent új Ratio educationis, valamint az 1845-ben kibocsátott helytartó-tanácsi rendeletek nem tértek el lényegesen az 1777-diki alaptól. Ez intézkedések azonban nem tudták a népoktatási viszonyok kedvezőre változását előidézni. A felekezetek, különösen a protestánsok, folytatták a küzdelmet az önkényesen kiadott rendeletek ellen. A népiskolai szervezetnek különösen két pontja körül folyt allandó és elkésredett harcz. Egyik volt a közös iskolák kérdése, a melyeknek elrendelésében ősi jogaik sérelmét vélték a felekezetek, a másik a népiskolák nemzeti jellege, a melynek megromlására irányuló törekvésekben a legtöbb felekezet a nemzeti önállóságunk elleni intézett támadást látott. Ez a küzdelem veres fonálként húzódik végig népoktatásunk történetében, kifejeződik az az 1868-diki törvény meghozásában is.

A mint a harminczas és negyvenes években a szabadelvű eszmék mind nagyobb hódításokat tettek az országban, s a megindult mozgalom a köznép bajaira terelte a közfigyelmet, nemzeti életünk egén a népnevelésre biztató jeleket látunk feltűnni. A magyar közvélemény eddig a felekezetek kizárólagos tulajdonának tekintette a népoktatást, ennek fejlesztését s az érte való küzdelmet egészen a felekezeteknek engedte át. Nagyjaink közül azonban egyesek kezdtek belatni, hogy a népnevelés előmozdítása nemcsak a felekezeteknek, hanem az egész nemzetnek érdekében van. Az 1839—40 iki országgyűlésen a főrendi ellenzék vezére, gr. Batthyányi Lajos programjába felvette a népnevelés ügyét: báró Wesselényi Miklós pedig az 1842-ben kibocsátott szövegében felsorolja a népnevelés bajait, s azoknak törvényhozás útján való orvoslását sürgeti s indítványozta, hogy az országgyűlés egy népnevelési bizottmányt állítson fel. Megmozdult a társadalom is és a népoktatás gyorsabb fejlesztésére népnevelési egyesületek támadtak. A Pesti Hirlapban a politikai ügyek mellett közoktatási témákat is kezdtek szőnyegre hozni; sőt 1846-ban már tanügyi közlönyünk is volt, a dr. Tavassy Lajos által szerkesztett Nevelési Emléklapok. Ezen időtől fogva állandóan felszínen maradt az a törekvés, hogy a népnevelés ne egyes hatóságok, felekezetek ügye, hanem nemzeti ügy legyen.

A magyar nemzetnek a szabadelvű eszmékért és politikai függetlenségéért vívott kitartó küzdelme végre is megtermette gyümölcsét. Az 1847—48 iki országgyűlés eltörölte az ősiséget, a feudalizmus ez utolsó maradványát, s felszabadította a köznépet elnyomott helyzetéből, mi által feloldozta az előhaladást béklyóitól. Ez országgyűlésen, 1848. április 7-én alakult meg az első független felelős miniszterium, a melyben a vallás és közoktatás vezetését báró Eötvös Józsefekre bízák.

Báró Eötvös József ez időre már fényes politikai és irodalmi pályát futott be. A gondolatok és érzelmek mélységét visszatükröző költeményei által még a harminczas években feltűnt; egyes költeményeit,

a «Mefagyott gyermeket», a «Búcsú»-t, a «Vár és gunyhó»-t, ország-
szerte ismerték s szerették. Az 1839—40-ben az Árvízkönyvben meg-
jelent regényének, a Karthausi-nak hatása rendkívüli volt, a melylyel
«csak a Vörösmarty Zalán futásá-é versenyezhetett», ez a regény őt
legkitűnőbb íróink sorába emelte. Nagy hatású volt a «Falu jegyzője»
című regénye is, a melyben az akkori megyei életet festi és ostorozza
könyörtelen kézzel. Ez a mű Eötvösnek, a centralista pártvezérnek,
támadó irata volt a megyei rendszer ellen. «Magyarország 1514-ben»
című történeti regényét a jelen korra vonatkozás nélkül ugyan, de az
elnyomott nép érdekében írta meg. A «Növér»-ben nevelési eszméit
mondja el. Politikai pályáját szintén az irodalom terén kezdte; s itt is
a szerencsétlenek és elnyomottak érdekében lép fel, a mikor megírja
véleményét a fogház-javitásról, egy másik iratában Irland szegénységét
festi, majd a zsidók emancipációjáért száll síkra. Parlamenti szereplését
1840-ben kezdte meg, a mikor a pozsonyi országgyűlésen a főrendi-
házban megjelent s csakhamar a börtönjavítás dolgában kiküldött bi-
zottság tagjává választották. Majd Szalay László barátjával együtt
vezére lett a centralista pártnak, a mely a régi rendi alkotmány
helyébe a népképviselőten alapuló magyar parlamenti felelős kormányt
kívánta felállítani. Habár Eötvösnek ezen politikai szereplés miatt a
népszerűtlenség tövise pályáján kelle haladnia, eszméi mellett bátran
küzdött s azok diadalt is arattak akkor, mikor az 1848-iki felelős
kormány megalakult.

Eötvös lelkesedése egész hevével és nagy tevékenységgel fogott
a munkához. Remélte, hogy ama eszméket, a melyek agyát égették,
az immár szabaddá vált országban meg fogja valósíthatni.

Szívének vonzalmai és politikai mély belátása a népoktatás felé
fordították figyelmét.

A mint a kormány április 11-én megalakult, azonnal szervezte a
vallási és közoktatási minisztériumot. Az egész közoktatást egy osztá-
lyba egyesítette, az osztályfőnököket kinevezte és államtitkárává idősb
Szász Károlyt választotta. Ezután megindult a lázas munka. Először
is az 1848. XX. t.-cz. 3. §-ának adott életet, a mely kimondja, hogy
az összes vallási és közoktatási szükségleteket az állam fedezi. Május
8-án kibocsátotta a tanítóképzők felállítására vonatkozó rendeletét és
kiszemelt 16 tanítót, a kiket Poroszországba akart 2 évre kiküldeni a
tanítóképző-intézetek tanulmányozására. Május 12-én statisztikai adatok
gyűjtését rendelte el. Augusztus 3-án pedig már benyújtotta az első
népoktatási törvényjavaslatot.

Ezen törvényjavaslat, a mely 19 §-ból áll, az állam fel-
adatai közé teszi a népiskolákról gondoskodni; de megadja a szülőknek
is azt a szabadságot, hogy magok is gondoskodhatnak gyermekeik
oktatásáról; az oktatást minden gyermekekre nézve, a fiúknál
6—12 évig, a lányoknál 6—10 évig, kötelezővé teszi s a mulasztók
szüleire büntetést szab; kimondja a nyilvános oktatás ingyenessé-
gét; az iskola fentartását a község terhének tekinti; de jogában
áll a községnek, hogy a költségek fedezésére adót vethet ki; ha a
község nem képes iskoláját még így sem fentartani, akkor állam-

segély pótolja a hiányt; meghatározatnak az elemi oktatás tárgyai; az oktatás nyelve a lakosság többsége szerint határozatik meg; oly helyeken, hol a lakosság nyelve nem magyar, a magyar nyelv is taníttatik; a vallásoktatás a lelkészek teendője marad; ha valamely községben több a felekezet, mindenik számára külön iskola állítatik, ha a növendékek száma 50-re megy; ha több felekezet van valamely községben, de nem oly számmal, hogy mindenik számára külön iskolát lehetne nyitni, az ilyen községben az iskola közös (felekezet nélküli); ha a felekezetek ennek ellenére is nyitnak iskolát, az az iskolaadótól nem mentetnek fel; az ország (Erdélylyel és Horvátországgal együtt) öt tankerületre osztatik.²⁾

Ezen törvényjavaslat magán hordja a lázas sietség bélyegét, mert csak az elveket mondja ki, de azon eszközökről és részletekről, a melyek a törvény végrehajtását biztosítják, nem gondoskodik. De el kell ismernünk azt is, hogy e törvényjavaslat szerves mű, a mely tisztán kifejezett alapelveken nyugszik, s azon kor, valamint Eötvös szabadelvű gondolkodását híven visszatükrözi. Hiszen az oktatás ingyenessége még ma sincs megvalósítva. Hogy az 1848-diki törvényjavaslat nagy sietséggel történt összeállításával mellett is Eötvös komoly megfontolásának és mély meggyőződésének eredménye, bizonyítja az, hogy az 1868-diki törvényben jórészt érvényesültek annak alapelvei.

E javaslat nem vált törvényt, mert azt csak a képviselőház osztályainak középponti választmánya tárgyalta le, de a plenum elé nem került soha.

Eötvös tervei keresztülvételére a társadalom támogatását is igénybe akarta venni s e célból «Népnevelési Szemle» című közlönyt akart kiadni, a mely hivatva lett volna a közoktatás iránt érdeklődést támasztani és a pedagógiai tudományt művelni. Eötvös minisztersége még azon tényről is nevezetes, hogy ő alatta jött létre az első egyetemes és közös magyar tanító-gyűlés, a melyben a kisdédóvóktól az egyetemig minden iskolanemben működő tanárok résztvettek.

A nemzet függetlenségi és szabadelvű törekvései, a nagy európai események, a bécsi kormány intrikái és ellenszegülése a forradalom karjaiba kergették a nemzetet, megcsördültek a fegyverek és elkezdődött a nemzetnek tusája szabadságának ellenségeivel. Az államszervezés munkája megakadt s Eötvösnek hévvel ápolt elvei is romba dőltek. Eötvös, a ki egész életén át csak szeretni, de gyűlölni és bántani sohasem tudott, a forradalom vihara elől külföldre vonult és Münchenben töltötte idejét, ahol egészen az irodalom és a politikai tudományok művelésének szentelte életét. Itt írta világhírű munkáját, «A XIX. század uralkodó eszméit», a melyben európai színvonalon álló tudománnyal, éles bonczoló elmével és mély bölcsészettel tárgyalja a szabadság, egyenlőség és nemzetiség eszméit, s befolyásukat az államok átalakulására.

Az 1849. év október 6-án bekövetkezett gázszos eseménynel

²⁾ Paedagogiai Encyclopaedia. Eötvös József, Kiss Árontól.

szomorú idők nehezdedtek nemzetünkre, az elnyomatás és a szenvedések korszaka. A bécsi kormány elérkezettnek látta az időt, hogy az eltiport országot megfoszsza önállóságától, nemzetiségétől és az összbirodalomba olvaszsza be. Az ezen célra szolgáló eszközök egyikéül a közoktatást szemelte ki, s ezen céljának kivitelére semmitől sem riadt vissza. A közoktatást egészen az ausztriai iskolák mintájára szervezte; kötelezővé tette a német nyelvet nemcsak a közép-, hanem a népiskolákban is. Hogy az eredmény biztos legyen, kötelességévé tette a községeknek iskolák állítását, a mulasztó gyermekeket csendőrökkel vitette az iskolába; az egész iskolaügy vezetését a bécsi közoktatási minisztérium alá helyezte.

Az igazságnak eltagadása volna azt állítani, hogy ez intézkedésekből nem származott semmi haszon az országra. Az iskolaügy fejlődött és pedig nem is abban a nemzetellenes irányban, a melyben a bécsi kormány óhajtotta. A vaskényszer nyomása alatt az ötvenes években körülbelül háromezer népiskola keletkezett, az iskolába járó gyermekek száma másfélszázezerrel szaporodott, s tanítóink száma is tetemesen növekedett; de a német nyelv és szellem nem tudott az iskolákban meggyökeresedni. A bécsi kormány erőszakos rendelkezéseinek legmegbecsülhetlenebb eredménye pedig azon visszahatás lett, a mely a nemzetnek csak elnyomott, de ki nem ölt ellenálló erejét tevékenységre készítette. A magyar közoktatási minisztériumnak 1872-ben kiadott jelentése találóan jellemzi ezen korszakot: «A politikai mozgalmakban és a honvédelemben részt vett minden nemesebb és szellemileg értékesebb erő leszorítottván a cselekvés teréről, munkásságának a nevelés és oktatás mezején keresett tért s a hatás, melyet a közoktatás iránti érdektség felébresztésére s magára az ügy előmenetelére gyakorla, csakhamar megmérhetetlen eredményű lett; bátran el lehet mondani, hogy a népoktatás s általában a közoktatás iránt most élő és lelkesülő közszellemet ez időszak teremtette». A magyar társadalomban eddig soha nem tapasztalt érdeklődés támadt a tudományos és minden kulturális mozgalom iránt s igen sok tudományos társulatunk keletkezése ezen időszakra esik. A népnevelés terén is élénk mozgolódás kapott lábra, különösen a reformatus egyház fejtett ki nagyszabású tevékenységet. A négy egyházkerület az egész országra kiterjedő egyetemes közoktatási bizottságot szervezett, a mely népiskola-szervezeteket dolgozott ki, tanterveket készített és könyvekkel látta el az iskolákat.

Sem a bécsi kormány rendelkezései, sem a népiskolák érdekében megindult mozgalom nem biztosították a népiskolák biztos és egyenletes fejlődését! Azok, mondhatni, országszerte igen elhagyatott, nyomorúságos állapotban sínylődtek. A népoktatási törvény meghozatala előtt a népoktatás állapota általában a következő volt: a népoktatás majdnem teljesen a felekezetek kezében s a közös iskolák száma elenyészően csekély volt. A nép gyermekei nem kaptak egyetlen kiképzést, mert az iskolák három fokozata, u. m. a főelemi, elemi és alelemi iskolák, színvonala között nagy különbség volt. A népiskolákat általában csak a latiniskolák előkészítő intézetének tekintették. Az 1150.000 tan köteles közül 980.000 járt iskolába, s mindössze 13.245 iskola volt, a

melyek nagyobb része azonban düledező viskókban volt elhelyezve s bennök a tanítás minden módszer és taneszközök nélkül folyt. A tanítók rendesen képzetlen és képesítetlen s rosszul fizetett egyénekből állottak, a kik a lelkészeknek szolgai módon voltak alárendelve, gyakran harangozói tisztet teljesítettek és sokan közülök a disznópásztorokkal egy rangon állottak. Tanítóképző-intézeteket természetesen szintén csak felekezetek tartottak fenn. Ezek leginkább két évfolyamból állottak s a tanulmányok köre a neveléstanon, a kántori s gazdasági teendőkre való előkészítésen kívül csak a főlemi iskolai tantárgyakra terjedt ki. Az egész országra kiterjedő egységes felügyeletről szó sem volt.

Az 1860. október 20-diki diploma megjelenése után ujra megindult a küzdelem hazánk önállóságának kivívására. Ez időknek kimagasló alakja volt Deák Ferencz, a haza bölcse, a ki nagy szellemének és tudományának fölényével bizonyította be a nemzet kétségtelen jogait a bécsi kormány nyal szemben. A többi kiváló hazafiak között, a kik e küzdelemben részt vettek, Deák oldala mellett találjuk báró Eötvös Józsefet is. A külpolitikai viszonyok kedvező alakulása és királyunknak a népei jólétéért hevülő alkotmányos érzülete miatt sikerült visszavívni a nemzet alkotmányát s 1867. február havában gróf Andrássy Gyula elnöklete alatt megalakult a második felelős miniszterium, a melyben a közoktatási tárcazt ujra báró Eötvös József vállalta el.

Eötvös József miniszteri tárcazájának átvétele után azonnal régi eszméjének, a népoktatás törvényes úton való rendezésének kiviteléhez fogott. Tette ezt nem csupán demokrata érzelmeinél, a köznép bajai iránt mindenkor melegen táplált rokonszenvénél fogva, valamint azért, hogy a közoktatásnak ez az ága volt a leghátmaradottabb, hanem bölcs politikai számításból is. A népképviselőten alapuló alkotmány helyreállításának szükségszerű folyományául tartotta a népnek oktatását. Szerinte nem elég a népnek megadni a politikai jogokat, hanem értelmileg és erkölcsileg képesíteni is kell azt ezen jogok független gyakorlására. A mily hasznos az államnak a népre alapítani erejét, ép oly veszedelmes is lehet. Ezekről a veszélyektől és esetleges visszaélésektől csak a nép műveltsége óvja meg az államot. A tudományok fejlettsége szintén tehet műveltté valamely államot, de az állam fejlődése biztosabb és egyenletesebb akkor, ha az a népműveltségből meríti erejét. «Teljesen meg vagyok győződve, így szól Eötvös a képviselőházhoz beterjesztett jelentésében, hogy a törvényhozásnak a közműveltség emelésére vonatkozó kötelességei között a népnevelés áll első helyen». Eötvös meg volt győződve, hogy alkotmányunk fenmaradását csak a népoktatás felvirágzása képes biztosítani.

Eötvösnek a népoktatási törvény előkészítéséhez első lépése volt, hogy igyekezett a társadalomban érdekeltséget kelteni a népoktatás iránt. Indítványozta, hogy népnevelési egyesületek alakíttassanak. Azt akarta elérni, hogy a népnevelést necsak a felekezetek, a kormány, a törvényhozás vallja a maga ügyének, hanem az egész nemzet. Ő a nemzetnek összes tényezőit akarta segítségül hívni és állandóan éberren tartani a népnevelés nagy és nehéz ügyeinek megoldásában. «Bátran állítom — így szól — miként arra, hogy a mit a tör-

vényhozás a népnevelés terén, mint czélt tűzött ki, aránylag rövid idő alatt érettek el, nem kívántatik egyéb, mint az: hogy az egész nemzet a népnevelés szükségéről meggyőződjk, s azon lelkesedéssel törekedjk a kitűzött czél után, melyet állami önállásunk és polgári szabadságunk védelmében mindig kifejlesztett, azon szívósággal és kitartással, a melylyel mindenki anyagi jólétének biztosításán fáradozik s azon erélylyel, melyet nagy veszélyekkel szemközt még a gyengébbekben is találunk». Eötvösnek ezen eszméje, a melynek megvalósulásától függ népnevelésünk felvirágzása, hajótörést szenvedett. Népnevelési egyesületek jöttek ugyan létre, mindössze 20—24, de erő nélkül működtek s lassanként elenyésztek. Csodálatos, hogy ama lelkesedésnek, a mely az abszolút kormányzat idején a népoktatásért megmozdította az egész országot, a szabad tevékenység visszanyerése után csak romjait találjuk. De vajjon meg van-e most a társadalomban az a lelkes erdeklődés a népnevelés aktuális ügyei iránt, a milyent Eötvös idealismusa fenséges színekben tár szemünk elé? Fájdalom, ez még ma is csak jámbor óhajtása a népnevelésért hevülőeknek!

A másik nevezetes tényező, a melynek működésétől Eötvös a legtöbb sikert várta, a tanító volt. A néptanítói hivatásról Eötvös a legmagasztosabb idealismustól áthatott gondolatot táplálta. Nézetét erről így fejezi ki: «Egy részét azon akadályoknak, melyek népnevelésünk emelkedésének útjában állanak, csak a törvényhozás haríthatja el és bizonyos, hogy ha azt, mit e téren, bár bűnünk nélkül, elmulasztánk, haladásunk gyorsasága által pótolni akarjuk, erre az egész nemzet közreműködése kívántatik, de nem kevésbbé kétségtelen az is, hogy az egész nemzet körében éppen a néptanítók osztálya az, melytől e nagy nemzeti feladat megoldása függ». Eötvös a tanító képzettségét, buzgóságát, hivatásszeretetét hatékonyságra nézve a népnevelésnek minden egyéb tényezője fölé helyezte; meg volt győződve, hogy ha a népiskola épülete rossz is, felszerelése hiányos, a tankönyvek rosszak, vagy éppen nincsenek is, a tanító egyénisége mindezen hiányok daczára is képes a népnevelést magas színvonalra emelni. Eötvös ezért nem várta be, míg a felállítandó tanítóképző-intézetek új szakképzett tanítói nemzedéket nevelnek, hanem a már meglevő tanítók buzdítására és nevelői képességének fejlesztésére közöttük jutalomdíjakat osztott ki és még a népoktatási törvény elkészülte előtt megindította a Néptanítók Lapját, a melyet minden tanítónak ingyen küldött meg. Ezen lap, a mely a mult évben ünnepelte fennállásának 25-dik fordulóját, mindvégig derekasan megfelelt nemes és nagy hivatásának.

Eötvösnek a népoktatási törvény előkészítésénél nagy szolgálatot tettek egyes kiváló szakférfiak, mint Csengeri Antal, Schwarz Gyula, Gönczy Pál, Molnár Aladár, a kik részint a napilapokban, részint folyóiratokban vagy önálló művekben a népoktatási törvény alapelveit és részleteit szakavatottan megvitták.

Eötvös 1868. június 23-án nyújtotta be a képviselőháznak a népoktatási törvényjavaslatot azon alkalomból, hogy báró Simonyi Lajosnak az egyházak és iskolák állami segélyezése tárgyában tett inter-

pellacziójára megadta válaszát. Beszédében, a melylyel a törvény benyújtását kísérte, kijelenti, hogy a benyújtott törvényjavaslat «magában foglalja azon intézkedéseket, melyek arra, hogy hazánkban a népnevelés vegre egy, az ország állapotához méltó állást foglaljon el, szükségesnek tart». Majd vázolván az okokat, a melyek a törvényjavaslat benyújtására indították, így szól: «A népnek értelmi nevelésében rejlik legbenső meggyőződéseim szerint ezen haza egész jövője. Ettől függ, hogy nemzetünk, mely ezen földet vitézsége által foglalta el, azt értelmisége által megtartsa. Most Európának ezen helyén más nemzetnek, mint valóban civilizált nemzetnek, nincs helye!»

A törvényjavaslatnak, a mely 136 §-ból állott, csak a népoktatás lényegét nem érintő részei vannak tisztán a svájczai törvényekből importálva, *de a javaslat, valamint a törvény lényegében és a maga egészében hazai viszonyainkból sarjadt ki.* Hogy nem egyszerű másolata a külföldi mintáknak, mutatja az is, hogy alapelveire nézve teljesen meg egyezik az 1848 ban alkotott törvényjavaslattal, sőt a törvény némely alapvető elvei és főintézkedései még a Rationa és az ezt követő kormányintézkedésekre vihetők vissza.

A javaslat kompozíciója világosan mutatja az építés alapjául szolgáló azon elveket, a melyeknek Eötvös mindenkor buzgó hirdetője és Magyarországon egyik úttörője is volt. Megtaláljuk benne a tanítás szabadságának és az államhatalomnak eszméjét, mindkettőt a józan szabadelvűség korlátai közé szorítva. A nevelés — Eötvös szerint — a szülők természeti joga, a melytől őket megfosztani nem lehet. Valamint az egyes, ép oly joggal rendelkezik a nevelés felett az egyesekből alakult tarsulat, felekezet, község, sőt az állam is. Az államnak nem feladata az iskolafentartás jogát az egyesektől és testületektől kezébe venni és abból «monopoliumot csinálni», hanem csak örködni, és ha szükséges, segítőleg közbe lépni, hogy az iskolafentartók elvállalt kötelezettségeket jól végezzék. A törvényjavaslat tehát megadja a jogot az egyesnek, tarsulatnak és felekezetnek iskolát fentartani; ha azonban ezek ezen jogaikat nem teljesítenék, vagy nem teljesíthetnék, az iskolatartás kötelessége első sorban a községre, másodsorban a megyére és végre az államra hárul. Az államnak joga és kötelessége még a felügyelet gyakorlása és az iskolafentartók segélyezése, valamint a szülőknek arra kényszerítése, hogy gyermekeiket a törvényszerű oktatásban részesítsék.

Ki van fejezve a törvényjavaslatban a tanítás egyenlőségének eszméje is. Ennélfogva minden egyesnek joga van oly műveltséget szerezni, a mely őt emberi és polgári jogainak és kötelességének értelmes gyakorlatára képesíti. Ezért a törvényjavaslat minden gyermekre egyaránt kiterjeszti a kötelező oktatást a 6-tól 15 éves korig és pedig úgy, hogy 6-tól 12 éves korig a mindennapi és a 12-dik évtől a 15-ödikig az ismétlő vagy vasárnapi oktatás tartson. Ennélfogva a törvényjavaslat a népiskolát nem a latiniskolák előkészítőjének, hanem önálló intézetnek tekinti, a melynek nyújtása a nép minden egyesének egyenlő fokú általános műveltséget nyújtani. A népoktatási törvényben tehát megvan az általános népiskola eszméje, de a polgári és közép-

iskola által megbénítva. A népiskolai törvény tervezett revíziója csak az esetben fog haladást jelenteni, ha ezen eszme megvalósulásához leg-
alább egy lépéssel közelebb jutunk.

Ugyancsak az egyenlőség eszméjének hódol a törvényjavaslat az által, hogy mikor bizonyos feltételek mellett elrendeli a közös iskolák felállítását, azokat felekezetenkénti ülielké teszi s az iskola-fentartás terhének viselése végett minden állampolgárra kiveti az 5%-os iskolai adót; végre a mikor elrendeli az oktatás kötelezettségét, egyúttal azt ingyenessé is teszi.

Eötvös a törvényjavaslatban gondoskodott a népiskola felvirágzását előmozdító minden tényezőről. A tanítóképzést és képesítést első sorban az állam feladatának tekinti, ezért kimondja, hogy az állam húsz tanítóképzőt és néhány tanítónőképzőt állítson fel, a melyek három évfolyamúak legyenek s a legjobb tanerőkkel láttassanak el. Eötvös meghagyta ugyan a tanítóképzés és képesítés jogát a felekezetek kezében, de a felvételt, a képesítés és a szervezet törvényes meghatározása által biztosítani kívánta, hogy a kiképzés és képesítés azon a színvonalon mozogjon, mint az állami képzőkben.

Eötvös a tanítók anyagi helyzetének rendezését is felvette a törvényjavaslatba. Nagy hibát követett el Eötvös és az 1868-diki törvényhozás akkor, a mikor a tanítói fizetés 300 frtos minimumát csak az állami és községi iskolákban tette kötelezővé s a felekezeteknek szabad kezét hagyott. A törvénynek ezen hiányos rendelkezése nem csak hogy homlokegyenest ellentétben áll az 1848-diki XX. t.-cikkkel, a mely a tanítók fizetését az állam feladatává teszi, hanem a tanítók fizetésének méltányos rendezését talán félszázadra megakadályozta. Hiszen a törvény meghozása után 25 év múlva csak éppen annyi történt, hogy a 300 frtos minimumot általánosan kötelezővé tettük s az 1848. XX. törvény-cikk felé is csak kis lépéssel közeledtünk, a mikor az államnak nem a fizetés kiszolgáltatását, hanem annak csak bizonyos esetekben való pótlását tettük kötelességévé. Eötvöst és a törvényhozást menti az az ideális meggyőződésük, hogy a felekezetek versenyezni fognak a 300 frtos minimum megadásában. Az 1868-ban mutatkozó nagy lelkesedésből talán joggal is következethettek erre.

Hiányosan intézkedett a törvényjavaslat valamint a törvény a tanítók előléptéséről is. Nyitva hagyta ugyan számukra a felső népiskolai (polgáriskolai) tanítói, tanítóképzőintézeti tanári és tanfelügyelői pályákat, de egyúttal nem biztosította azokat a tanítók számára s nem tette lehetővé azt, hogy a képesített tanítók az egyetemre mehessenek.

Elismeréssel kell szólnunk azon bölcsességről, a melylyel Eötvös a tanítói egyesületek alakítását törvényesen kötelezővé kívánta tenni, s ez által megvetette a tanítói egyesületi életnek alapját. Amennyire áldásosnak bizonyult be a népoktatásra, a tanítói egyesületek működése, ép annyira sajnálnunk kell azt, hogy kormányaink Eötvös óta a tanítói egyesületek működését kicsinyelték, s azok fejlesztése érdekében nem hogy semmitsem tettek, hanem némely időben ellenszenvet tanusítottak irántok.

Habár Eötvös a népiskolák feletti főfelügyeletet az állam

számára tartotta fenn, de megosztotta a népiskolák felügyeletét és igazgatását a hitfelekezeti, községi és megyei testületekkel. A népiskolai igazgatás és felügyelet ezen sajátos gyakorlata által Eötvös nyilván a társadalmat igyekezett a népiskola érdekkörébe vonni. A történelem Eötvösnek igazat adott. Mivel azonban ma már a közérdeklődést a megerősödött nemzeti öntudat és a mindenfelé elterjedt politikai, társadalmi és szaksajtó biztosítja, azért kívánatos, hogy a felügyeletnek legalább a pedagógiai része tisztán csak az állami tanfelügyelőkre bízassék.

Sokszor kifogásolt pontja az Eötvös javaslatának, valamint magának a törvénynek, hogy a mikor megengedi a nemzetiségeknek, illetve a felekezeteknek azt, hogy iskoláikban az anyanyelven történjék az oktatás, ugyanakkor nem rendeli el a magyar nyelv kötelező tanítását. Ez a túlzó engedékenység akkor politikai bölcsesség volt, mert nyilván abban leli magyarázatát, hogy akkor, mikor az ifjú magyar alkotmány megszilárdítására volt a legnagyobb szükség, nem volt tanácsos a felekezeti és nemzetiségi harcok felidézésével nehezíteni az alpozás munkáját. Különbösen is Eötvös tagadta a nemzetiségi törekvések életképességét; a külföldi politikai események által felköltött lázas állapotnak tekintette azokat, a melyek a magyar állam megerősödésével önmaguktól meg fognak szünni és remélte, hogy a nemzetiségek önként fogják azt megtenni, a mire később az 1879-iki XIX. t.-cz. kötelezte őket.

A törvényjavaslat keresztülvitele sok nehézséggel járt. Mindjárt eleinte a felekezetek és nemzetiségek intéztek ellene kemény támadásokat. A felekezetek abba a hibába estek, hogy azon ellenszenvet, a mely az abszolút kormány nemzetellenes intézkedéseivel szemben indokolt volt, az alkotmányos kormány iránt is megtartották s nem akarták megtérni az állam beavatkozását iskoláik ügyébe. A nemzetiségeket pedig aggasztotta az a gondolat, hogy a magyar állameszme s a magyar állam érdekei a nemzet kulturájában is érvényesüljenek. Ezen két oldalról felmerülő ellenszerv és aggodalmak rendkívüli intézkedésekre indították a képviselőházat. Ahelyett, hogy a törvényjavaslatot előzetes tárgyalás végett az állandó közoktatási bizottságnak adta volna ki, szeptember 30-án egy huszonöttagú bizottságot küldött ki, a melybe közéletünknek legjelesebbjeit választotta be, ezzel is bizonyítani akarván a törvényjavaslat rendkívül fontosságát.

A bizottság, a melynek elnöke Nyáry Pál s előadója Zichy Antal lett, Tisza Kálmán indítványára már az első ülésen elhatározta a felekezetek meghallgatását. A bizottság felhívására a felekezeteknek 32 küldötte jelent meg, a kiknek meghallgatása után újra szerkesztették a törvényjavaslatot, a mely módosított alakjában november 10-én került a ház asztalára. November 19-én fogott a ház a törvényjavaslat tárgyalásához, a mely mindössze három napig tartott, a képviselőház szeme előtt lebegvén Eötvösnek azon figyelmeztetése, hogy a törvényhozás jelen stádiumában takarékosoknak kell lennünk minden pillanattal.

Habár Eötvösnek sikerült javaslatának alapelveit fentartani, azon

megis több figyelemre méltó s részben üdvös, de helytelen módosítás is történt. Kihagyták a kiseddévók felállítására vonatkozó intézkedéseket; de utasították a minisztert külön kiseddévó-törvényjavaslat be-terjesztésére. Felvették a polgáriskolák intézményét, a mi tetemesen emelte a törvény értékét és hatását. Nem fogadták el, mint kivihetetlen, az oktatás ingyenességét. A megyéket felmentették az iskolatartás kötelezettsége alól, s azt a terhet csupán a községre és államra rótták. Javítottak valamit a törvényjavaslatnak a nemzetiségekkel szemben tanúsított túlságos engedékenységen; de kihagyták az Eötvös humanus szíve által sugallt intézkedéseket a tanítók nyugdíjáról, özvegyeik és árváik ellátásáról stb.

Még a főrendiházban kellé a törvényjavaslatnak kemény támadásokat kiállania; de ezen tűzpróba után a javaslatot a főrendek változtatlanul elfogadták. A törvény a királyhoz felterjesztetvén, a legfelsőbb jóváhagyást 1868 december 5-én nyerte meg, s a törvénytárban az 1868. XXXVIII. t.-cz. nevet nyerte.

Igy megkapta a nemzet Eötvös nagy szelleme és lángbuzgalma által, a magyar törvényhozás bölcs gondoskodása folytán s apostoli királyunk kegyelméből népoktatási törvényét, a mely, mint közoktatási törvény is első volt az országban; megkapta már akkor, mikor Európának több művelt állama, mint Ausztria és Poroszország, nem dicsekedhetett alkotmányos úton hozott organicus népoktatási törvényt. Az utókor halála és tisztelete illesse Eötvösnek és mindazoknak emlékét, a kik ezen, nemzetünk jövőjére, felvirágzására nagy mértékben kiható történelmi actus létrehozásán fáradoztak!

Nem óhajtom cikkemet azon rohamos fejlődés fázisainak elsorolásával nyújtani, a mely a népoktatási törvény alapján megindult; csupán a haladás mértékének feltüntetésére említtem meg, hogy 1869 óta az iskolába járó gyermekek száma egy millióval emelkedett, vagyis míg 1869-ben az iskolaköteleseknek csak 50%-a, addig 1892-ben már 81%-a részesült oktatásban, iskola volt 1869-ben 13.700, most van 16.900; tanterem volt 1869-ben 16.900, most van 25.200; tanító volt 1869-ben 17.700, most van 25.500; tanító- és tanítónő-képzőintézet volt 1869-ben 46, most van 71. Tetemesen javult a tanítói állás tekintélye és anyagi helyzete. S hogy mennyit haladt a népnevelés belső értéke és nemzeti jellege, az kitűnik népünk felvilágosodottságának, értelmi színvonalának emelkedéséből, állami életünk megszilárdulásából s magyar nemzeti jellegének erőteljes kidomborodásából.

Nem volna teljes a báró Eötvös Józsefről nyert képünk, ha nem említeném meg azt a lázas tevékenységet, a melylyel a népoktatási törvény végrehajtásához látott. Szervezte a tanfelügyelőségeket. Új iskolákat állított fel, a meglévőket pedig segélyezte, taneszközökkel és tankönyvekkel látta el az iskolákat; 2 év alatt 13 tanító- és tanítónőképzőt szervezett és látott el jeles tanerőkkel; tanterveket adott ki az elemi iskolák és tanítóképzőintézetek számára; a már működő tanítók továbbképzéséről póttanfolyamok és jutalmazások által gondoskodott; összegyűjtötte a népoktatási statisztikai adatokat és megszerkesztette híres jelentését stb. stb. A túlfeszített tevékenység, a sok csalódás és

a méltatlanul ellene intézett támadások aláásták egészségét és életerejét folyton hanyatlott, de nem úgy lelkiereje. Molnár Aladár meghatóan írja le életének utolsó szakát:

«Midőn utolsó betegeskedése miatt már szobáját őrzé, súlyosabb rosszulléte előtt, naponként egy-egy statisztikai ív vagy jelentés adatai feletti számításokkal elfoglalva találtam s naponként új panaszokkal, a teendők iránti újabb tervekkel fogadott.» Lehetetlen ily állapotokban megmaradnunk — mondá — az eddigi eljárásokkal oly kevésre mehe-
tünk, hogy a különben lehető is alig eszközölhetjük». «El vagyok ha-
tározva, szóló végre, teljes erőmmel a cselekvés terére lépni. Nekünk
gyorsan és sokat kell tennünk».

De nem ragadhatta meg a cselekvés fonalát, a léleknek felmondta a test a szolgálatot, ereje folyton hanyatlott s 1871. február 2-án báró Eötvös József, Magyarország egyik legnemesebb s legönzetlenebb hazafia, jobb létre szenderült. . . .

Megszüntek a test fájdalmai, megszüntek a sokat és súlyosan csa-
lódott lélek keservei, de él az a szeretet, mely szívét áthatotta, minden
jóért és igazért hevítette, és őt, a ki annyit szenvedett, egész életén at
arra buzdította, hogy a szenvedők könnyeinek felszárításán munkál-
kodjék, az elnyomottak felszabadításáért, a lenézettek felemeléséért
küzdjön. Fenmaradnak eszméi és hirdetni fogják minden időknél Eötvös
nagyágát, s élni fog örökre szellemének legdicsebb alkotása, a nép-
oktatás. Mi nem követhetjük az ő szellemének magas szárnyalását, de
az ő példája buzdítson bennünket hazánknak hű és önzetlen szolgálá-
tára; lelkesítsen a lankadatlan munkálkodásra, de a szenvedések türel-
mes elviselésére is; tanítson meg hivatásunk szeretetére, magasztos
felfogására és méltó betöltésére. Ha mindezeket megtanuljuk tőle, akkor
eszméi élni fognak bennünk és a nemzetben is örökké, a mely az ő
alkotásának, a népoktatási törvénynek hatása alatt az új ezerévből
nagygyá és hatalmassá lesz,

Nagy László.

A tanítónövendékek nevelése.

(Javaslat az internatusok szervezése és vezetése tárgyában.)

Ezt az ügyet egyesületünk az új tanterv elveinek megállapításával,
kereteinek felépítésével részben már megoldotta. Megállapítottuk azon
eszközöket, leraktuk azon elveket, a melyekkel és a melyeknek alapján
növendékeink a szorosan vett tanítási időn belül nevelendők. Úgy hiszem
sokak nézetét fejezem ki, azt állítván, hogy az ügy egyik részének, a
tantervnek kidolgozásánál, lényeges hibát követtünk el. Hacsak a köz-
oktatási tanács, vagy a kormány le nem szállítja a tanítás anyagát és
az órák számát, a képzőknél eddigelé ismeretlen bajnak, a növendékek
túlterheltségének vetettük meg alapját. Senki sem fogja kétségbe
vonni, hogy a tantervi túlköveteléssel a tanítóképzés másik kérdésének,
a tanítónövendékek nevelésének megoldását nehezítettük meg. A szor-
osan vett tanítási idő alatt a növendék lelkének szánt tanítási anyagot
átnyújtjuk és körvonalait kidomborítjuk, ezen anyagnak állandósítása a

tanórákon kívüli nevelésnek a feladata. Ha ez a nevelés nem kielégítő, a növendék a közölt ismeretanyagot csak részben appericipálja és az ismeret lelkében durva, sőt talán torzalatot vesz fel. A tanórákon kívüli nevelés kérdése véleményem szerint oly fontos, hogy ennek újra meg újra való megvilágítása nemcsak kívánatos, hanem szükséges is.

Eddig körülbelől a következő pontok körül forgott a vita:

Az externatusokban, vagy az internatusokban való nevelés rejti-e magában a sikernek több biztosítékát? Milyen legyen az externatusok szervezete; illetőleg az internatusok épülete, berendezése és szervezete? Ki vezesse az externatusi, vagy az internatusi nevelést? Miféle pedagógiai elvek érvényesüljenek az externatusi, vagy az internatusi nevelésben? Ezen kérdésekre adott feleletekkel azonban nincs minden oldalról megvilágítva tételünk! Még egy kérdéssel kell ezeket megtoldanunk, még pedig a következővel: miféle községekben helyezendők el a tanítóképző-intézetek? Mindezen kérdésekre meg kívánok felni. Együttal bátorkodom a znióváraljai áll. tanítóképző tanári testületének megtisztelő megbízása folytán készített és általa elfogadott — az internatusok szervezésére és vezetésére vonatkozó — pontokba szedett javaslatomat a mélyen tisztelt választmánynak és érdeklődő kartársaimnak szives figyelmébe ajánlani.

Sokan sokszor mondták már, hogy állami képzőink elhelyezése nem mondható szerencsésnek. Közoktatásügyi kormányunk is nemcsak telismerte ezen bajt, hanem a zilahai képzőnek Temesvárra történt áthelyezésével e bajnak orvoslását is megkezdette. Élénken emlékeztünkben van még, hogy ez az orvosság egyeseknek keserű volt; meggyőződésem szerint azért, mert az orvoslást nem a legbetegebb testrészen kezdték meg. Vessünk csak ismétlen egy futó pillantást az állami képzők elhelyezésére! A dunántúli vidék délnyugoti csücskében egymashoz közel két képző, harmad-negyedrendű városkákban van, holott épen ez a vidék van jelentékeny első- és másodrendű vidéki városokkal bőven ellátva. Hogy miért hanyagolták el teljesen a Rába, Bakony, Vértes, Balaton, Mecsekhat és Zengő vidékének érdekeit az említett vidék mellett, arra elfogadható feleletet nem találok, legkevésbé pedig arra, hogy az elkövetett hibát miért nem teszik jóvá az említett képzők czélszerűbb elhelyezésével. Vagy nézzük a Felvidéket, a hol az állami képzők szintén harmad-negyedrangú városkákban, vagy merő falvakban vannak elhelyezve. Elismerem, hogy itt nem igen lehet válogatni az alkalmas helyekben, azonban, hogy pl. Znióváralja (a többitől névleg nem akarok szólni) alkalmas hely volna arra, hogy egy nagyobb vidék népoktatásának irányt adjon, azt bizonyára senki sem fogja elhinni! Vagy nézzünk végig a Kárpátok mentén a Dunáig, a legtöbb képzőnél nem azt kérjük-cönkéntelen, hát nem kínálkozott alkalmasabb hely elhelyezésükre? Az Alföld Tiszántúli részén s a Dunántúl említett vidékein áll. képző nincs; ez a körülmény azt sejteti velünk, hogy ezt a kulturintézményt csaknem kizárólag a nemzetiségi politika szolgálataiba állították. Bevallhatjuk ma már, hogy ez a politika nem volt és

nem is lesz célravezető, m a g y a r tanítókkal árasztjuk el az országot, ők vannak hivatva ez országot másodszer meghódítani!

Kérdezhetik tőlem: mi tesz hát valamely községet tanítóképző intézet befogadására alkalmassá? Feleletül bátor vagyok egy — a képzők elhelyezésére vonatkozó — francia «Szabályzati javaslat» I. pontját idézni: «A tanítóképző, a mennyire lehetséges, a megye székhelyén állítandó fel, a mennyiben ez nem lehet, kizárólag oly városban, a melyben középfokú, vagy felsőnépiskolai (polgáriskolai) oktatási intézet van.» Annak, hogy a képzőnek helyben előkészítő iskolája nincs, egyik következménye az szokott lenni, hogy a képző évfolyamainak létszáma a legszembeötlőbb ingadozást mutatja és a teljes elnéptelítés kikerülése végett nem egyszer kell arra nem való elemeket felvenni; a másik az, hogy az egész országból összeverődött tarka anyaggal a legnagyobb erőfeszítés mellett is alig-alig lehet haladni. De van ennél döntőbb ok, a mely a képzőknek nagyobb városokban való elhelyezését szükségessé teszi! A tanítónövendékek neveléséről van szó. Hát lehet-e sikerrel nevelni nevelési eszközök nélkül? Lehet-e valakit művelt emberré nevelni, ha csakis műveletlen elemekkel lehet érintkeznie? Lehet-e valakit magyar emberré nevelni, ha azok, a kikkel az iskolán kívül érintkezik (és a kik vérei!), a legdühösebb pánszlávok, avagy dákorománok? Lehet-e valakit magasabb latkörű tanítóvá nevelni, ha mindig csak falusi iskolákat lát? Bármennyire is terjesztjük az iskolában a műveltség elemeit, a magyar hazafiasságot, a kikerült növendék, az élet nevelő támogatása nélkül nem lesz erkölcsi jellem, hanem ingadozó nádszal, a ki a legelső szélfuvallat hatása alatt az iszapba süllyedhet; mert hiszen a tanácsok, utasítások nyom nélkül hangzanak el, ha azokat a mindennapi élet tényeivel nem támogatják.

Engedjék meg, hogy szavaim bizonyítása végett röviden magunkról szóljak. (Bővebben szólottam e lapok VII. évfolyamának 10. füzetében.) Községünkben (1200 lakos) korunk előrehaladott műveltségére semmisenem emlékeztet. Ha növendékeink a község lakóival érintkeznek, műveletlen, a pánszláv agitátorok által elvakított elemeket találnak, a kik a tanári testület összes nevelő hatását lerombolni igyekeznek. Ezekkel szemben nincs társadalmunk, a mely a tanároktól a tanórákon és a magánérintkezés alkalmával hallottakat és látottakat saját életével igazolná, megerősítené. Ne feledjük, hogy ezen korban növendékünkben felébred a bírálgatás szelleme; ha tehát az életben az iskola által hangoztatottaknak ellenkezőjét hallja, az iskola életével ellenkező életet lát, nem fogamzik-e meg benne vagy nem fejlődik-e benne a bizalmatlanság, a kételkedés csirája? Sajnos, abban a helyzetben vagyunk, hogy növendékeinket a község lakóival való érintkezéstől, úgyszólván, el kell zárunk, ha csak nevelésünk eredményéről végkép nem akarunk lemondani. Sőt internatusunkba kell hoznunk a helybeli szülők gyermekét is, ha az erkölcsiség és magyarság szempontjából tűrhető tanítóvá akarjuk képezni. Ehhez járul, hogy a csekély számú magyar intelligencia sem részesít bennünket a kellő támogatásban, hiszen ki

ne ismerné egy kis falu azon társadalmi mizériáit, a melyek egy komoly felszólalásba fel sem vehetők! Véleményem az, hogy internatusi nevelés mellett sem szabad a tanítónövendéket a társadalomtól, tehát az élettől elzárni; azonban annak a társadalomnak, a melynek életébe növendékünkkel némi bepillantást akarunk vettetni, hazafiság tekintetéből teljesen kifogástalannak, lehetőleg magyarnak és mindenesetre tágkörűnek kell lennie, hogy életének ne apró-cseprő személyi oldala. (a mely iránt e korban úgysis nagy az érdeklődés), hanem annak lényege tűnjék ki. Csak ilyen társadalom lehet a tanári karnak a nevelés nehéz munkájában segítségére. Több érvet lehetne még felhoznom javaslatom azon pontja mellett, hogy a képzők a nagyobb városokban helyezendők el, azonban, úgy hiszem, a felhozottakkal is sikerült bebizonyítanom annak szükségét, hogy egyesületünk a képzők jobb elhelyezése érdekében állást foglaljon.

Csak másodsorban vethető fel az a kérdés, hogy az így elhelyezett képzők externatussal, vagy internatussal kötendők-e össze. Én e kérdést nem tartom annyira tisztázottnak, hogy épen egyesületünk az internatusok feltétlen szükségessége mellett állást foglalhatna. A francia nemzet mintaszerűen berendezett internatusai és katonai hajlamai mellett is érzi ezeknek hiányait úgyannyira, hogy hajlandó egy részöket externatussal felcserélni; mi ne éreznők az internatusban való nevelés hátrányait, kezdetleges, sokszor éppen silány építkezésű és berendezésű internatusainkban? A családi nevelés a legtermészetesebb, tehát a legjobb is. Az a kérdés tehát, melyik rendszer képes ezt a nevelést leginkább pótolni? Nem habozom, hanem leplezetlenül kimondom, hogy az internatusban szinte lehetetlen a zárdaí, vagy a kaszárnyai rideg nevelést kikerülni s akkor, a mikor ennek ellenkezőjét hiszszük, valónak látjuk azt, a minek megvalósulását óhajtjuk. Hiszen egészen más körülmények közé kerül a tanítónövendék az internatusban, mint a milyenek között a családban volt. Ott szeretettel csüngött anyján, annak óhaját, figyelemztetését parancsnak vette; tisztelettel szemlélte atyja példáját, azt a példát, a melynek követése legfőbb vágyai közé tartozott; bizalommal símult testvéreihez és örömmel szegődött azok érdekeinek védelmezőjévé. Itt az anya egyáltalában pótolhatatlan, az apa helyét a felügyelő tanár váltja fel, a kihez nem fűzi a szeretet köteléke, sőt gyakran ellenséget lát benne, a testvérek helyét ismeretlen s vele egykoru társai foglalják el, a kik iránt bizalommal nem viseltetik, mivel velők versenyre kél, később is igen gyakran az irigység érzete támad fel benne. Vagy milyenek azok az életviszonyok, a melyek közé növendékünk az internatusban kerül? Nem szükséges ezeket leírnom, tudja úgysis bárki, hogy azok bizony lényegesen különböznek a család életviszonyaitól. Egyet, nevezetesen az étkezést, mégis felemlíték s állítom, hogy úgyszólván teljesen nélkülözi a családi színezetet, a mit az igazgató, helyesebben a felügyelő tanár jelenléte nemhogy megadni tudna, sőt még inkább eltöröli. Hogy az étkezés a felügyelő tanár jelenlétével némi családi szint nyerjen, az volna szükséges, hogy velük és ugyanazt egyék, a mit ők esznek. Nem tartom célravezető eljárásnak azt sem, hogy a növendékek felváltva a felügyelő tanár asztalánál

étkezzenek, mert ezzel (mint tapasztalatból tudom) az irigység úgysis könnyen feltámadható érzelmének adunk táplálékot.

Az internatusi nevelésnek tehát jelentékeny hibái vannak, melyeket nálamnál hivatottabbak számtalanszor fejtegettek; nem is szándékom a hiányokat itt bővebben fejtegetni, az említetteket is azért soroltam fel, hogy azon állításomat igazoljam, hogy az internatusban a családias nevelés oly czél marad (azonban mindenesetre kitzendő czél), a melyet megközelítenünk is nehéz. A családias nevelést, véleményem szerint, a család képes leginkább pótolni, a melyben a növendék saját családja körülményeit és életviszonyait leginkább feltalálhatja.

Mégis mi az oka annak, hogy a kintlakással egybekötött tanító képzőink egybehangzóan óhajtják az internatusi rendszert? Őszintén, sőt talán kiméletlenül adom meg erre a választ: azért, mert externatusaink *kivétel nélkül* a lehető legrosszabbul vannak szervezve és *kevés kivétellel* rosszul vannak vezetve. Növendékeink többsége szegény, sokszor műveletlen családokból kerül ki, a hol tervszerű nevelésben rendszerint nem részesül s hogy tökéletesen nem neveletlen, annak oka abban van, hogy a szülői háznak tervszerűség nélkül is van nevelői hatása. Ha ezen növendékeket művelt érzékű tanítókká akarjuk nevelni, vajjon nem kellene-e őket oly család körébe elhelyezni, a melynek felügyelete, vezetése alatt, majd szeretete ölen és mindenkor a felügyelő tanár ellenőrzése mellett valódi nevelésben részesülhetne?

Mily óriási távolságban állanak a mi tényleges állapotaink ezen kívánatos állapot mögött!

Növendékeink négyen, sokszor nyolczan laknak egy-egy kisiparosnál egy-két szobába zsufolva, csaknem teljesen felügyelet nélkül, kitéve a korokban fellépő összes hibák és bűnök szabad gyakorlásának és ezen gyakorlás következményeinek. Tekintsük az egyszerű iparos-családból álló környezetet, a melylyel diákjaink a hiányos ellátás és nagyfokú tisztátlanság miatt úgysis örökös harcban vannak, vajjon tekinthető-e az elfogadható nevelő tényezőnek? A magam részéről óvnám növendékemet a műveletlen szőlőmunkás, napszámos és csizmadia családi életének szemlélésétől, beszédjének hallásától.

Vagy tekintség az intézet részéről alkalmazott felügyeletet. Akármily buzgó legyen is a segédtanár, egy-egy házat hetenként egyszernél többször nem látogathat meg, legtöbb helyen pedig évente csak néhány-szor látogatja meg. De látogassa bár hetenként, látogatásának a mai szervezet mellett nincsen, nem is lehet hatása. Mert hiszen feladata abban áll, hogy feljegyzi a szemlélteket s ezek alapján az igazgató, vagy a tanári testület int, dorgal, vagy büntet. Eltekintve attól, hogy az ily látogatásról az élelmes növendék úgysis előre értesü, tehát beköti felügyelője szemét, kérdem: lehet-e a segédtanár illetén működésének nevelő hatása és egyáltalában való-e ez a szerep tanár-embernek! Iskolaszolgát is nehezen kapunk rá! A vadabb erkölcsűek (a mi a jelen szervezet mellett nem is csodálatos) az iskolaszolgát tetteleg bántalmazták. Ha pedig a segédtanár lelkiismeretesen teljesíti ebbeli kötelességét, őt szeretnék tetteleg bántalmazni; nem állítom, de úgy tudom, hogy ez a

hajlam egyes helyeken tetteben is nyilvánult! Bizony megdöbbenő kép ez, de ha orvosolni akarunk, nem szabad bajainkat elhallgatnunk, hanem inkább a kiméletlenségig őszintéknek kell lennünk.

Jelenlegi externatusaink tehát, akár azok szervezetét, akár azok vezetését tekintsük, feltétlenül elvetendők. Jó externatusokat állítsunk talán helyükbe? A helyett, hogy egy jól szervezett és helyesen vezetett externatus kellékeit igyekezném kifejezni, bátor vagyok lapunk IV—V. füzetében megjelent és «a m â c o n i t a n í t ó k é p z ő k ü n n l a k ó - i n t é z e t é n e k s z e r v e z e t é t » tárgyaló cikkekre utalni, a mely erre vonatkozó részletes és alapos felvilágosítással szolgál. Megtanuljuk abból azt, hogy a jó szervezet drága, a helyes vezetés pedig finom pedagógiai tapintatot igényel. Növendékeinket nem 8—10 frtnyi havi segélyben kellene részesítenünk, hanem 30—40 frtnyi segélyben; nem egyszerű kisiparos-családoknál kellene elhelyeznünk, hanem jobb társadalmi állású, művelt családoknál, a melyek az élet összes nevelőtényezőinek alkalmazásával, egy tapintatos pedagógus kéz irányítása alatt valóban nevelnék növendékeinket. A mikor javaslatképpen mégis az internatusokat ajánlom, teszem azt egyrészt képzőink elhelyezésére való tekintetből, mert hiszen azokban a harmad-negyedrangú városkákban és falvakban, a melyekben képzőink nagyobb részét elhelyezvük, nem találunk fel azt a társadalmi osztályt, a melyre az externatusok szervezésénél támaszkodnunk lehetne; de teszem azért is, mert népoktatásunknak az ország költségvetésében elfoglalt alacsonyrangú helyzete mellett nem számíthatunk azon tetemes áldozatra, a melybe a jó externatus feltétlenül belekerül. A közepesen szervezett és vezetett internatus pedig feltétlenül jobb a közepesen szervezett és vezetett externatusnál. Célunk lévén a gyakorlati életet szorgálni, magam is az internatusok behozatalát ajánlom tehát, fentartván azonban azt az elvet, hogy a családias nevelést a jól szervezett és vezetett externatus hivatott megadni, kérvén egyúttal a kormányt, hogy legalább egyik nagyobb városban externatust rendezzen be.

Hazánkban alig van egynehány internatus, a melyek mind az építkezést, mind a berendezést tekintve egyformán volnának szervezve, vagy egyöntetűen vezetve. Ujabb állami építkezéseink is rendszerint szűkek; bizonyos tervszerűség, megállapított elvek követése pedig alig-alig nyilvánul ez építkezéseknél. Nem tudom, vajjon alúlról adatnak-e meg ezen építkezésekhez a tervek, vagy felülről jönnek azok és a tulajdonképen érdekelték a kész épületek kulcsait kapják csak kézhez (a hogy viszonyainkat ismerem, valószínűleg ez utóbbi eset áll): olyan szabályzatot, javaslatot, rendeletet, avagy bármilyen néven nevezendő z s i n ó r m é r t é k e t n e m i s m e r e k, a m i t a t e r v e z ő f i g y e l e m b e t a r t o z n é k v e n n i. Pedig képzőink legnagyobb része már 20 éves multtal dicsekedhetik, ideje volna már ezek fejlesztésébe rendszert, tervszerűséget bevinni. Szinte szerencse ebből a szempontból, hogy az államnak kevés saját épületében elhelyezett internatusa van. Egyesületünk hivatott lépéseket tenni a kormánynál, hogy a minisztérium közegeiből, mérnökökből, orvosokból és pedagógusokból alakítandó vegyes bizottság szerveztessék, a mely az internatusokkal, vagy exter-

natusokkal kapcsolatos tanítóképzők építkezésére és berendezésére vonatkozó részletes szabályzatot készítsen. A bizottságban mindezen elemeknek helyet kell adnunk, ha azt akarjuk, hogy képzőink építkezése és berendezése pénzügyi, mérnöki, közegészségi és nevelési szempontból kifogástalan legyen. Részletes szabályzat kidolgozására csak ilyen bizottságot tartok illetékesnek; nem szándékozom azért egy ily építkezés és berendezés részletes fejtegetésébe bocsátkozni, csupán azon — bizonyára állandóan érzett — hiányokból folyó kívánságaimat akarom vázolni, a melyeknek megvalósulásától függ, úgy hiszem, tanítóképzőink helyes fejlődése.

Első kérdés mindenesetre az, hogy a város mely részébe helyezendő el a tanítóképző-intézet. Vannak, a kik egészségi és pénzügyi szempontból a város közelébe, vannak, a kik pedagógiai szempontból a város csendesebb forgalmú részébe helyeznék el. Részemről az első helyen említett álláspontot vallom azon hozzátevással, hogy az épület közvetlen a város szélén egészséges környezethen és talajon építendő.

Tudnunk kell továbbá, hogy hány növendék számára emeljük az épületet. Nálunk régebben az az irány volt felszínen, hogy egy-egy intézetbe lehetőleg kevés növendék vétessék fel, ezzel szemben miniszteriumunk újabban, úgy látszik, arra az álláspontra helyezkedett, hogy mennél nagyobb legyen a növendékek létszáma (a zilahi képző át-helyezése.) Nem tagadhatjuk, hogy nálunk még mindig van tanítóhiány, de ha az intézetekbe fektetett tőkét jobban akarjuk kamatoztatni, akkor is ez utóbbi álláspontra kell helyezkednünk. Nem látok abban veszélyt az előhaladásra (bár tagadhatatlan, hogy gyenge anyaggal és nagy létszám mellett nehéz haladni), ha az átlagos létszámot 80-ra tervezzük; sőt ezt az egyes intézetek fekvése szerint 100-ra is felemelhetjük.

Szem előtt tartandó továbbá, hogy az egyes képzők megfelelő nagyságú kerttel rendelkezzenek.

A budai tanítónőképző-intézet tanári testületének az épület berendezésére vonatkozó azon javaslatát, hogy az internatusi helyiségek teljesen külön választandók az iskolai helyiségektől (L. Magyar Tanítóképző VIII. f.), bizonyára mindenünk helyeselni fogja. A midőn az ott felsorolt érvekre utalok, a magam részéről a javaslatot még azzal toldom meg, hogy maguk az internatusi helyiségek is használatuk és céljaik szempontjából csoportosítandók és külön választandók. Csupán megemlítem, hogy ilyen csoportokat gondolok: a lakó-, háló-, mosdószobák, a tiszta ruhaneműek helyiségeivel együtt képeznének egy csoportot; a köztartási helyiségek, mint konyha, éléskamrák, konyhai személyzet lakóhelyiségei és közös étkező terem egy másikat; a mosóhelyiségek, mint mosókonyha, szárító és vasalóhelyiségek, raktár egy külön csoportot; a betegek helyiségei, mint rendelőszoba gyógyszerekkel, betegek szobája és elkülönített betegek szobája, mindenik árnyékszékkel kapcsolatosan szintén külön csoportot. Az igazgató lakása a kormányzásra szolgáló helyiségekkel szintén külön volna választandó, a felügyelő tanár lakása pedig a növendékek lakóhelyiségei közelében

volna elhelyezendő. Ezen elkülönítés szükségét nevelési és közegészségi szempontból indokolni és czélszerűségét fejtegetni, úgy hiszem, fölösleges.

Ha internatusainknak családias szervezetet akarunk adni, ha az elhagyott családi tűzhelyet csak némileg akarjuk pótolni, akkor feltétlenül gondoskodnunk kell arról, hogy az internatus kellemes szórakozást nyújtson; de gondoskodnunk kell erről már csak azért is, mert ellenkező esetben a növendékek maguk keresnek szórakozást, s tudva van, hogy ezek nem a legnemesebb szórakozások szoktak lenni. Ezen szempontból tágas és kényelmes olvasó- és társalgó helyiség építéséről egy internatusban sem szabadna megfeledkeznünk. Ez a helyiség legczélszerűbben szintén a lakókelyiségek közelében volna elhelyezve.

Egészségi szempontból igen fontos az árnyékszékek elhelyezése, véleményem szerint ezek is, bár elkülönítve, a lakóhelyiségek közelében foglalhatnak helyet.

Nem hagyhatom említés nélkül az iskolai helyiségeket sem. Szükségünk van négy osztályra, a melyek közül az I. oszt. természetrajzi múzeummal, a II. földrajzi szertárral (vagy fordítva) volna összekötendő, a III. oszt. vegytani kísérletező teremül szolgálhatna és vegytani-ásványtani szertárral, a IV. oszt. fizikai kísérletező teremül szolgálhatna és fizikai szertárral volna ellátandó.

Szükség van továbbá a tanítás sikere érdekében külön rajzteremre rajzszertárral, ipari dolgozóhelyiségre raktárral, zeneteremre gyakorló helyiségekül szolgáló czellákkal és nagyteremre, a mely ünnepélyek rendezése alkalmával az ifjúságon kívül nagyobb számú közönséget is befogadhasson.

A felszerelés: taneszközök, iskolai és internatusi bútorok, legyenek egyszerűek, de tartósak és izlésesek. Azt tapasztaltam és ez a tapasztalatom lélektanilag is indokolva van, hogy a durva és izléstelen kiállítású bútort még a jobb növendék sem kíméli és becsüli; lelkiismereti fordulást nem érez, ha vág, tör, vagy zúz rajta, a tartós és izléses kiállítású bútort ellenben jobban megbecsülik. A rend és tisztaság érdekei megkívánják, hogy bútor dolgában a növendékek hiányt ne szenvedjenek és hogy mindeniknek külön-külön bútorzata legyen. A tanítónőképző-intézetek bútorzata lehet csinosabb; valamint ezek finomabb izlését és diskreczióját általában az összes felszerelésnél és elrendezésnél szem előtt kell tartanunk.

A legkényesebb tétel minden bizonynyal a felügyelet, nemcsak azért, mert ettől függ, véleményem szerint, első sorban az internatus jósága, hanem azért is, mert ez már személyeket is érint. E kérdést egyébként már annyiszor és oly sokoldalúlag megvilágították, hogy az én dolgom jelentékenyen meg van könnyítve. A mostani helyzet csekély kivétellel az, hogy a felügyeletet a segédtanár gyakorolja, azonban munkájáért az igazgató felelős. Ezt a felelősséget az igazgató természetesen csak úgy vállalhatja magára, ha mind az elvek megállapításában, mind azok gyakorlati megvalósításában

öve a döntő szó, vagyis ha ő felügyelője a segédtanárnak, csaknem oly értelemben, a milyen értelemben felügyelője a növendékeknek. Sokat kerestük a mai, általánosan tarthatatlannak elismert helyzet legfőbb hibáját, azt lélektani alapon majd a segédtanár fiatal korában, majd kezdő tanárkodásában, vagy gyakorlati alapon alacsonyabb rang- és fizetési fokozatában véltük feltalálni. Bár elismerem, hogy a felhozottak mindenike önmagában is jelentékeny hiba, a főhibákat a magam részéről mégis a fent jelzett helyzetben találom meg. Ne feledjük ugyanis, hogy itt nem annyira felügyeletről, mint inkább nevelésről van szó! Csupán felügyelésre alkalmas, sőt talán legalkalmasabb a fiatal, rendszerint erélyes, mozgékony és szemfüles segédtanár, de mai rendszerünk mellett nevelésre sem ő, sem az igazgatón kívül más tanár nem alkalmas.

Hogy a felügyelő tanár a növendékek nevelője lehessen, ahhoz első sorban az szükséges, hogy munkájáért a felelősséget viselje maga, vagyis ő állapítsa meg az általánosan kötelező pedagógiai elvek keretén belül az alkalmazandó nevelési elveket és azok kiviteli módzatait; röviden: ő legyen a tanítónövendékek által alkotott nagy családnak apja, vezetője, bírója. Az igazgató maradjon meg az ellenőrzés terén, a ki a felügyelő tanár munkáját ne az egyes elszigetelten álló eljárásokból, hanem nevelése eredményeiből ítélje meg. Egy apa nevelő munkája csak akkor eredményes, ha gyermekeivel mennél gyakrabban érintkezik, ha hivatása nem tartja állandóan távol családjától. Ép azért pedagógiai szempontból a felügyelő tanár és növendékek közötti közbelső fórumok felállítását nem tartom megengedhetőnek, képviselje azt a forumot akár a segédtanár, akár egy képesített, akár egy tényleges növendék. Ezek a fórumok, míg egyrészt saját hatáskörüket szélesíteni igyekeznek, addig másrészt a hiányokat, hibákat eltakarják. Ezek mellett bármily igyekvő és gondos felügyelő elveszti az apának, a nevelőnek szerepét, és kapitányi szerepet kap a káplárkodó segédfelügyelő mellett; kész tehát a kaszárnyarendszer.

A nevelőszerepből következik az is, hogy a felügyelő tanárnak állandóan a növendékek között és közelében kell tartózkodnia s így lakásának az internatusi helyiségekben kell lennie. Ne higyük, hogy a folytonos felügyelet nyűg a növendékekre nézve; nyűggé csak akkor lenne, ha a szabadságot korlátozná, ha minden szót, minden mozdulatot ellenőrizne, a szórakozást és annak keresztülvitelét előírná, szóval ha rideg zárdái színezetet venne fel; de ha a növendék szabadságát munkában és szórakozásban mindaddig, míg az a nevelés célját nem veszélyezteti, nem korlátozza, ha a mindenbe való beavatkozás és mindig való bíráskodás színezetét magán nem viseli, akkor az a felügyelet a növendék lelkére csak jótékonyan hathat. A tanítónövendékek zöme már nemcsak a másokon, hanem a saját magukon alkalmazott nevelést is öntudatosan szemlélik; a nevelésnek önmagukon alkalmazott példája nagyobb befolyással van pedagógiai műveltségük és érzékük kifejtésére, mint a neveléstannak és módszertannak legszebben hangzó elvei.

Nem tartom nevelési szempontból megengedhetőnek azt sem, hogy

az internatusi nevelésbe tetteleg az egész tanári testület befolyjon, ez az eljárás egyöntetűségét s így az egész nevelés eredményét kockáztatná. Hiszen alig találkozik két ember, kik az elvek részleteiben egy véleményen volnának, hogyan találkoznék egész tanári kar, a mely a kivitel módozataiban egységes megállapodásra tudna jutni! A tanári testület a főbb elvekre nézve alkotna utasítást a felügyelő tanárnak, de a részletekre és azok alkalmazására nézve már nem. Nagyon természetes, hogy a felügyelő tanárnak ily mértékben szabad kezet adhassunk, kettő szükséges: tudjon is, akarjon is nevelni! Legyen áthatva a növendékek iránti szeretettől és az ügy iránti lelkesedéstől, legyen humanusan gondolkodó, de egyúttal szigorúan igazságszerető; ezek azon főbb kellékek, a melyek a tudást és akaratot megadják. Nem mondom, hogy a tudásnak egyik kelléke nem a gyakorlat is, de ennek a magam részéről csak másodrendű jelentőséget tulajdonítok, a nevelői munkára inkább rá kell teremni.

Csak az itt felsorolt szempontok figyelembe vétele alapján lehet véleményem szerint az internatusi nevelésnek családias színt adni és a felügyelet kérdését helyesen megoldani.

Könnyű lesz ily alapon arra a kérdésre is felelni, hogy *ki* legyen hát az internatusvezető? Nyilvánvaló, hogy az csakis a tanári testületnek egyik tagja lehet. Első sorban a jelenlegi felelős vezető, az igazgató jöhet szóba. Azonban az igazgatónak az intézet szellemi és adminisztratív vezetése mellett úgyis elegendő és nem csekély fontosságú dolga van; ott van az anyagi ügyek intézése, a tanító-növendékek elméleti és gyakorlati kiképzése; úgyszólván mindenik munkakör külön embert igényelne. Az igazgatónak, állásánál fogva a társadalmat is kell szolgálnia, ha tehát ezen fontos hivatásainak egy részét vele elhanyagoltatni nem akarjuk, akkor az egy ember egész munkakörét igénylő internatusvezetést nem szabad reá bízunk, mert nyilvánvaló, hogy ezt nem tölthetné be teljesen.

Másodsorban a mostani tényleges internatusvezető, a segéd-tanár jöhet szóba. A segédtanári intézmény felett erősen kongatják a halálharangot, a magam részéről is szívesen segítem azt eltemetni. Lapunk utóbbi számaiban nem egy tanulságos felszólalás foglalkozik ez állással, én tehát felmentem magam a vele való bővebb foglalkozás alól. Csodálatos azonban, hogy minisztériumunk az igazgatók és tanárok egybehangzó óhaja ellenére fentartja ez intézményt, tehát ebből a szempontból számolnom kell vele. Könnyű a munkám. A segédtanár a mostani szervezet mellett már csak azért sem alkalmas ezen fontos állásra, mert sem szellemileg, sem anyagilag nincs kellőképen biztosítva a függetlensége. Másrészt igaz azonban az is, hogy kezdő tanítóra és nevelőre ily előkelő és fontos munkakört nem tanácsos bízni, főképp akkor, a mikor arravaló tapasztalt emberekkel is rendelkezünk.

Hátra van a rendes tanár és a gyakorlóiskolai tanító. A mai szervezet mellett mindenesetre ezek egyikét tartom legalkalmasabbnak, hogy melyiket, az tisztán az egyéniségtől függ. A midőn a javaslatban mégsem kívánom ezt megjelölni, teszem azon hitben, hogy ezen ügy rendezésével a segédtanári állás kérdése is bizonyára

eldől, és pedig úgy dől el, hogy őket sem szükséges a megbízás lehetőségéből kizárni. Azt talán említenem sem kell, hogy akkor, a mikor valaki teljes idejét és munkacerejét igénybevevő munkakörrel bízatik meg, ezen munkáját anyagilag is díjaznunk kell.

Az elmondottakból kitűnik, hogy én az internatusi nevelés sikerének biztosítékait első sorban nem az internatus szervezetében, hanem ennek vezetőjében látom; továbbá, hogy a vezetőnek a nevelés nehéz munkájában lehetőleg szabad kezet szeretnék biztosítani. Ha valahol, úgy pedagógiai téren áll az, hogy nemcsak egy út vezet Rómába. Ez azonban korántsem azt jelenti, hogy a követendő vezérelveket meg ne állapítsuk, az elvek részleteit és ezek kiviteli módzatait meg ne vitassuk! Nem szabad azonban feledni, hogy egyik felügyelő egy, másik más eljárással fog leginkább boldogulni. Láttam internatusvezetőt, a ki sohasem feddett, sohasem büntetett, mégis páratlan rendet és fegyelmet tartott fenn. Növendékeinek elég volt rossz kedvét látni, vagy tapasztalni, hogy egy-két napig nem látogatja meg őket, vagy ha meg is látogatja, dolguk iránt nem látszik érdeklődni, már mindent elkövettek, hogy szorgalmukkal és kifogástalan magaviseletükkel kiengeszteljék. Neheztelésétől jobban tartottak, mint a legszigorúbb büntetéstől. Azonban, hogy valaki ilyen eszközökkel is célt érjen, ahhoz mindenképp előtte az kell, hogy higgadtan igazságos és szigorúan következetes legyen, hogy érdeklődjék növendékeinek ügyes-bajos dolgai iránt, hogy részt vegyen bizonyos fokig azok örömeiben és fájdalmában, szóval, hogy lássék rajta és érezzék tetteiből, hogy növendékei érdekeit mozdítja elő akkor is, mikor jutalmaz, s akkor is, mikor büntet.

Miféle célok megvalósítására kell egy internatusvezetőnek törekednie? Ennek kifejtésére e felszólalás keretei szűkek. Itt egynehányat kísérek megjelölni. Előkelő gondja lesz mindenesetre arra, hogy a tanórákon átnyújtott anyagot a növendékek csakugyan elsajátítsák, e végből az időnek jelentékeny része, főképp a reggeli és esti órák tanulásra, csendes munkálkodásra fognak fordíthatni. Gyakran látogassa meg őket munkaközben s a tanártarsaktól szerzett információk alapján legyen gondja arra, hogy kiki lelki tehetségeiben és tudásában összehangzatosan fejlődjék. Ilyen látogatások alkalmával a szükséges felvilágosításokat is megadhatja s általában nevelőleg hathat. A legnehezebb feladata azonban az arról való gondoskodása lesz, hogy szabad idejüket élvezetesen és mégis hasznosan töltsék el. Ha erről nem gondoskodunk, növendékeink maguk keresnek rendszerint erkölcsrontó szórakozást. Csak felemlítem, hogy ilyen foglalkozások lehetnek a tornának, játéknak, sportnak egyszerű és különféle nemei, ipari foglalkozások, irodalmi termékek olvasása, stb. Lesznek olyanok is, a kik szabad idejüket beszélgetéssel, dalolással, zenéléssel, avagy tánczczal óhajtják eltölteni, kár volna őket ebben akadályozni; csak arról kell őket felvilágosítani, hogy mindezt azon fokig űzhetik, a míg másokat foglalkozásaikban, vagy szórakozásaikban nem gátolnak avagy zavarnak. Ha beláttatjuk velük, hogy a fegyelem, tisztaság és rend egy internatusban első sorban, sőt úgyszólván egyedül az ő érdekükért szükséges, könnyű lesz azokat fentartani. Szórakozásaik közben is látogassa meg őket,

ne azért, hogy azokban gátolja, vagy zavarja, hanem, hogy az egyesek lelki világába mélyebb bepillantást vehessen és így az egyénileg alkalmazandó nevelési eljárást és eszközöket biztosan megállapíthassa.

Meg kell engednünk növendékeinknek, hogy a társadalommal is érintkezhessenek és így a társadalmi műveltséget és szokásokat lehetőleg elsajátíthassák. Ez az érintkezés azonban csak művelt elemekkel történhessenek és ne gyakran, hogy ne figyelmök tulajdonképeni feladatukról eltereltessek. Kivételesen elbocsáthatjuk őket nyilvános mulatságokba, gyakrabban színházba, rendeztethetünk velük hangversenyeket is, mert ne feledjük, hogy a társadalmi műveltségek és szokások elsajátításának ezek a valódi iskolái. Itt megjegyzem, hogy társadalmilag tökéletesen művelt embert egyik iskola sem adhat, főtörekvésünk azért inkább a lélek művelése és nemesítése legyen, ezen az alapon a külső formákat az életben könnyű lesz elsajátítaniok.

A felügyelő tanárnak figyelemmel kell kísérnie a növendékek étkezését és lefekvését. Azt nem tartom szükségesnek, sőt felesleges, hogy velük étkezzék; elegendő gyakoribb megjelenése, a mikor az egyeseket félszükségeikre és rossz szokásaikra figyelmeztetheti; az ily figyelmeztetésnek rendszerint némi megszégyenítő hatása is van és az illető nem szokta azt egyhamar elfelejteni.

A közös hálóterem könnyen izléstelen szórakozások, sőt bűnök színhelyévé válhatnak, a miket könnyebb megelőzni, mint kiirtani. A ki napközben nem dolgozik, tehát idegrendszere a pihenés szükségét nem érzi, az este rendetlenkedésre hajlandó, ellenben a ki nappal úgy komoly, mint szórakoztató munkával foglalkozott, az gyorsan elalszik. Legjobb gyógyszer tehát az itt felmerülő bajokkal szemben a munkával való elfoglalás, esetleg az alvási idő megrövidítése, legvégső esetben a rendetlenkedőknek és izléstelenkedőknek elkülönítése és szigorú felügyelete. Míg a tanítónőképzőknél az ágyaknak falakkal való olyatén elkülönítését, hogy a felügyelés lehetséges legyen, megengedhetőnek, addig a férfi tanítóképzőknél fölöslegesnek tartom.

A felügyelő tanár mindenütt és mindig jelen nem lehet; a növendék-felügyelőket tehát nem is nélkülözheti. A növendékfelügyelők kiválasztásánál azonban nagyon vigyáznunk kell arra, hogy érdemetlent ne érjen ez a kitüntetés, nehogy pártatlanságunkba vetett hitüket megingassuk; fel kell továbbá világosítanunk az egész ifjúságot arról, hogy a rendetlenkedők feljelentése nem áruzkodás; egyébként tapintatos vezetés mellett csaknem mindenik növendék felügyelőnek érzi magát, a mi bizonyára a legegészségesebb állapot. Az ilyen növendékfelügyelők kezébe azonban nem szabad nevelői eszközöket adnunk, mert ezzel saját munkánkunk árthatunk, valamint pedagógiai botlást látok egy épen végzett növendékfelügyelőnek való alkalmazásában is. Ha csak tisztán rendőri szerepet juttatunk neki, akkor feleslegessé tehetjük a növendékfelügyelők alkalmazását és egy ügyes iskolaszolga illetően szolgálatainak igénybevétele által, ha nevelői szerepet is juttatunk neki, kaptunk egy a mostani segédtanárnál hasonlíthatatlanul rosszabb segédtanárt, eltekintve attól, hogy nevelői hatást egy évvel előbb még tanuló társaival szemben egyébként sem tudna kifejteni. Itt említem meg, hogy

a tisztaság fentartása céljából a felügyelő tanárnak kellő számú szolgáló személyzetre van szüksége.

Hogy a nemzetiségi vidékek képzőinek növendékeik nevelését illetőleg valami különösebb feladatuk volna, mint a többi képzőknek, azt helytelen felfogásnak tartom; a hazafias szellem ápolására itt is, ott is meg kell ragadni minden alkalmat. A különbség szerintem csak az eredményben lehet; a míg ugyanis a magyar vidékeken működő képzők ez irányú tevékenységét maradandó értékű eredmény szokta követni, addig amazokét a körülmények, főképp a környezet kétes értékűvé teszi. Az legyen tehát törekvésünk, hogy az iskola hatását mélyítsük, állandósítsuk. Erre nézve a legjobb módnak látszik előttem az, ha a nemzetiségi növendékek a magyar vidéki tanítóképzőkbe s a magyar fiúk a nemzetiségi vidéki képzőkbe vétetnének fel. Nem szükséges indokolnom, hogy a rokonszenv csak a kölcsönös érintkezés folyamán fejlődhetik ki; az olyan tótajkú növendékeket, a ki magyarok között nőtt fel s azokat megszereti, bizonyára nem lehet ellen fanatizálni, az olyannal azonban könnyű a legrémesebb meséket is elhiteni, a ki tanárján kívül talán nem is látott magyar embert. A segélyeket az állam adván, e kérdés gyakorlati megoldása semmi nehézségekbe nem ütközik³⁾

Mohar József.

Javaslatok a képzőintézeti internátusok szervezéséről.

A Népnevelők Budapesti Egyesületének javaslata.⁴⁾

Rendkívül fényes és szép gyűlést tartott í. hó 16-án az érsekutcai elemi népiskolában a Népnevelők Budapesti Egyesületének «pedagógiai szakosztálya.» Az az élénk érdeklődés s a mély szakértelemmel párosult felszólalások valóságos ünnepies hangulatot idéztek elő, a mely hangulat méltó is volt a szakosztálynak ez idén tartott utolsó gyűléséhez. Jelen voltak ezen a gyűlésen: Herczog Sárolda, Komári Erzsébet, Nemeckay Irma, Schön Hermina; Böngérfi János, Cservenka Ferencz, Gerley Szeverin, Györffy Janos, Kapi Rezső (jegyző), Koller Márton, Kurz Samuel, Lakits Vendel, Luttenberger Agost, Minke Béla, Nagy László, Sántha Lajos, Schön József (elnök),

³⁾ A pontokba szedett javaslatokat l. a M. Tanítóképző 1893-iki évfolyama 608—610 lapjain. Szerk.

⁴⁾ Egész terjedelmében közöljük a Népnevelők Budapesti Egyesületének azon üléséről szóló s a Népnevelők Lapjában megjelent tudósítást, a melyen egyesületünk felhívására az internátusok ügyét tárgyalták s erről részletes és pedagógiailag értékes javaslatokat készítettek. Én, a ki tanúja voltam a kellő színvonalon mozgó, tárgyilagos s a tanítóképzők iránt igaz jóindulattal folytatott tanácskozásnak, e helyen is kifejezem lelkesedéstől áthatott köszönetemet a Népnevelők Budapesti Egyesületének, a mely ritka buzgalommal támogatja egyesületünket a tanítóképzés ügyeinek fejlesztésében és nemes önzetlenséggel törekszik arra, hogy a tanítók és tanítóképző tanárok közötti együttműködést ápolja. Vajha az egész országban mindenütt ily szilárd volna az összetartás és bizalom a tanítók és tanítóképző tanárok között! Mennyi áldás szállna ebből a népiskolákra! «Egyesült erővel többre lehet menni, mint szétforgásolva.»

Szerkesztő.

Sziklás Adolf, Vajda Ferencz rendes tagok, továbbá Buza József, Locsava Aurél, dr. Málnay M., Tóth József (Dunakesz) és X. Y. mint vendégek.

Az egybegyűlt tagok üdvözlése után Schön József elnök megnyitja az ülést s mindenekelőtt bemutatja a szakosztálynak Tóth József dunakeszi tanítót, ki egyesületünk működése iránt annyira érdeklődik, hogy nem sajnálja a fáradságot vidékről bejönni s szakosztályunk gyűlésén részt venni.

A szakosztály éljenzéssel fogadja a vendéget.

Jelenti továbbá elnök, hogy a «Tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete» egyesületünk választmányát is megkereste a végből, hogy mondjon véleményt a felől, vajjon a tanítóképző-intézetekben az inter- vagy externátust tartja-e helyesnek a növendékek szakszerű és az életre való nevelése szempontjából. Egyesületünk választmánya a pedagógiai szakosztálynak adta át a kérdést megvitatás végett, mely a mai gyűlés napirendjére ki is tüzetett.

A könnyebb áttekinthetés szempontjából elnök az internátusnak úgy előnyeit mint hátrányait a következő szempontok figyelembe vételével állította össze:

A z i n t e r n á t u s e l ő n y e i :

I. A testi nevelés szempontjából.

1. A test a rendes életmódhoz szokik.
2. A rendes életmód következtében a test mindig egészséges.
3. A társas együttlét vidám hangulatban tartja a kedélyt.

II. A lelki nevelés szempontjából.

4. A gondolkodás határozott irányt nyer.
5. A lelket nem terhelik annyi anyagi gondok.
6. A határozott órára megszabott tanulási idő kényszeríti a növendéket a tanulásra; de nagyon kívánatos e mellett, hogy az internátus módot nyújtson arra, hogy a gyengébb tehetségűek is elvégezhessék dolgaikat.
7. A nagyobb erkölcsi kötelezettség nagyobb akaratot fejleszt.

III. Előnyök az oktató tanárookra.

8. A gyakori és tartós érintkezés által gyorsan megismerik a növendékek jellemét.
9. A fegyelemtartás meg van könnyítve.
10. Az egyes időszakokra kiszabott tanítási anyag-részletet biztosan végezheti el.
11. Netaláni hibáknak elharapózását meggátolhatja.

IV. Előnyök az államra.

12. A növendékeket az általa megszabott irányban neveltetheti.
13. A növendékek közül a kiválóbbakat alkalmazhatja.

Az internátus hátrányai:

I. A testi nevelésre.

1. Ha felette sokan vannak egy szobában, az a testi fejlődés kárára van.

2. Netalán a test működésének félszeg hibás külső jelenségei, mint hunyorgatás, körömrágás stb. könnyen elsajátíthatók, önkénytelenül is elragadnak.

II. A lélek nevelésére.

3. Az önálló gondolkodás szenved.

4. Egyoldalú felfogás és cselekvés fejlődik.

5. Képmutatás és kémkedés elterjed.

Ezen hátrányok nem keletkezhetnek, ha

1. nem a kaszárnya, hanem a családi rendszert honosítják meg a benlakóknál.

2. ha az egy családba tartozó növendékeket is nem esetlegességek, hanem meghatározott lélektan elvek alapján t. i. kor, osztály, nyelv és jellemkülönbség szerint teszik egy lakóosztályba.

3. Ha a növendékeknek bizonyos napokat szünidőül engednek, melyeket családjuk vagy rokonaik körében tölthetnek.

4. Ha időről-időre ünnepélyeket rendeznek, melyekre a nagy közönség is hivatalos, s viszont a növendékek is részt vehetnek a közönség által rendezett ünnepélyeken.

Ezen elősorolt pontok nagy része hosszas viták tárgya volt, melyben élénk részt vettek: Kurz Samu, Lakits Vendel, Nemeckay Irma, Komáromy Erzsébet, Minke Béla, Nagy László, Böngérfi János és Vajda Ferencz; s végezetül a szakosztály azon megállapodásra jutott, hogy határozatilag kimondotta, miszerint az internátust csupán a fővárosban, nagyobb vidéki városokban és nemzetiségi vidékeken tartja czélszerűnek; kisebb városokban az internátus minden tekintetben megfelelőbb. S ezzel kapcsolatban nagyon üdvösnek tartaná, hogy az állam azon összeget, melyet ily kisebb helyeken az internátus fentartására fordítana, a növendékeknek segélyképen nyujtaná, hogy azok intelligensebb családoknál találhassanak otthont.

Miután Schön József elnök felkérte Böngérfi János alelnököt az elnöki szék elfoglalására, felolvasta a németországi tanítók egyesületi életét ismertető értekezését.

A jelen voltak élénk figyelemmel hallgatták végig a valóban nagyon érdekes ismertetést és jegyzőkönyvileg fejezték ki köszönetüket a tanulásos felolvasásért. Felolvasónak azon óhaját, melyet ismertetése végén kifejt: hogy bár a budapesti kartársak is oly egységes egyesületi életet teremtenének, mint azt a felolvasás folyamán német kartársainknál láttuk: a szakosztály szintén óhajta.

Nagy László képezdei tanár köszönetét fejezi ki a szakosztálynak, hogy a «Tanítóképző tanárok egyesülete» megkeresésének engedve,

oly kiváló szakértelemmel és érdeklődéssel vitatta meg a jövő tanítóképzésre nézve oly kiválóan fontos tételt: az internátus kérdését s örömmel hiszi, hogy ezáltal is csak szilárdabbá lett az a szép viszony, mely a tanítóképző tanárok és a tanítók között már eddig is fennállott.

Elnöklő Böngérfi János viszont köszönetét fejezi Nagy László-urnak, hogy minden alkalommal oly szíves figyelemben részesíti egyesületünket, üléseinken való szíves megjelenése által.

Elnök megköszönve a tagoknak és vendégeknek szíves megjelenését, az ülést feloszlatta s mindnyájan a hallott felolvasás óhajának hatása alatt távoznak.

Vajjon teljesülni fog-e az valaha? . . .

Kapi Rezső,
jegyző.

A hódmezővásárhelyi kisdedővöképző javaslata.

Jegyzőkönyvi kivonat,

Igazgató az 1893. november 13-án tartott ülésen bemutatja a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete választmányának átiratát.

A tanári testület köszönettel fogadja a felszólítást. A testületből alkotott bizottság véleménye alapján azt, hogy a tanítóképzőkben internátus okvetetlenül kell, csak részben helyesli; megjegyzi azonban, hogy az igazgató egymaga fizikailag nem képes az internátusok körül szükséges felügyelet és nevelői teendők gyakorlására, hanem mellözhetetlenül szükséges több nevelő, kik neki e munkákban segítségére legyenek.

Megjegyzi továbbá, hogy a testi nevelés egyik fő tényezője a jó táplálék, azért a javaslatnak erre is ki kellene terjeszkedni.

Nem hallgathatja el tanári karunk ama meggyőződését sem, hogy a nagy internátusok növendékeinek családias nevelése annyi tapiútatot, bölcseséget, önmegtagadást követel, mennyi fiatal emberektől nem kívánható. Ifjú segédtanárok tehát internátusok nevelésére helyesen nem alkalmazhatók.

Meggondolandó az is, hogy nagyobb tömegek családias nevelése éppen azért, mert a tömeg nagy, lehetetlen; az internátusok nevelése tehát okvetetlenül vagy kaszárnyai, vagy zárdái lesz. Az internátusok hú vezetése a vezetőket teljesen leköti, a társadalmi mozgalmakban részvételtől elvonja, s így a mai társadalmi munkálkodáson alapuló élettel ellentétbe juttatja, elégedetlenké teszi, a minek az internátus adja meg az árát. Mindezek arra intik tanári karunkat, hogy az internátusi nevelés mellett merev álláspontot ne foglaljon el s inkább azt ajánlja, hogy a leendő tanítók, a tanítóképző-intézeti tanárok és más jóra való családok kebelében neveltessenek 5—6 főből álló csoportokban. Ez talán drágább, de mindenestre jobb az internátusi nevelésnél.

Hódmező-Vásárhely, 1893. november.

Peres Sándor,
igazgató.

Pálmay Lenke,
jegyző.

A tanítóképző tanárképzésről felmerült javaslatok táblázatos kimutatása.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének választmánya az 1893. évi december 17-én tartott ülésén engemet bízott meg azzal, hogy a tanítóképző intézeti tanárképzésről felmerült javaslatokat a tárgyalás előkészítése és megkönnyítése céljából állítsam össze. Ezen megbízatásomnak az alább következőkben van szerencsém megfelelni.

A javaslatok összeállításánál a következő munkákat használtam fel:

A *Paedagogium emlékiratát* (megjelent a Magyar Tanítóképző 1891-iki évfolyamának 255. lapján), *Dezső Lajos* előadását (Magyar Paedagogia 1893. évf. 389. l.), továbbá *Felméri Albert* (Magyar Tanítóképző 1893. évf. 101. l.), *Mohar József* (Magyar Tanítóképző, 1893. évf. 333. l.), *Sebestyén Gyula* (Magyar Tanítóképző, 1892. évf. 509. l.), *dr. Kármán Mór* (Magyar Tanítóképző, 1893. évf. 36. l.), *Hetyey Gábor* (Magyar Tanítóképző, 1887. évf. 179. l.) cikkeit, illetve előadásait a tanítóképző-intézeti tanárképzésről, *Dániel Márton* volt országgyűlési képviselő I. jelentését a tanítóképzésről és még több a Magyar Tanítóképzőben megjelent közleményt.

A javaslatokat a következő kategóriák szerint állítottam össze:

1. alapelvek;
2. a képzés általános jellege és színvonala;
3. a képzés helye;
4. a felvétel;
5. a tanítóképző általános szervezete az egyetemen;
6. a tanárképző általános szervezete a Paedagogiumban;
7. az elméleti és gyakorlati képzés az egyetemen;
8. az elméleti és gyakorlati képzés a Paedagogiumban;
9. a képesítés;
10. a tanítóképző tanári állás.

Ezen csoportosítás által az egyes javaslattevők javaslatainak szerves összefüggése szenvedett ugyan, de a javaslatok áttekintése megkönnyült és világosan szembetűnnek mindazon részletek, a melyekre a tanárképzés ügyének megoldásánál ki kell terjeszkedni.

Alapelvek.

A közoktatás egységes szervezete érdekében szükséges, hogy a különböző közoktatási intézetek tanárainak képzése együttesen oldassék meg és egységesen szerveztessék. (*Kármán*)

A tanítóképző-intézeti tanárok képzésének javítása szerves intézkedések alapján közoktatásunknak sürgős követelménye. (*Sebestyén*).

A tanárképzőben az összes magyarországi, tehát az állami és felekezeti tanítóképző intézetek számára képeztessenek és képesítsessenek tanárok. (*Általános kívánalom*).

A képzés általános jellege és színvonala.

A képzés terjedjen ki: 1. az elméleti tudományos (szaktudományi és pedagógiai), és 2. a gyakorlati követelményekre. (*Általános kívánalom.*)

A tanítóképző-intézeti tanárok képzése ne legyen azonos más tanárok képzésével, tehát sem a középiskolai, sem a polgáriskolai tanárok képzésével. (*Sebestyén*)

A tanítóképző-tanárok tudományos képzettségének azon a fokon kell állania, mint a középiskolai tanárokénak. (*Dezső, Sebestyén, Kármán, Felméri, Hettyey.*)

A tanítóképző tanár szaktudományi képzettsége lehet kisebb fokú, de több oldalú és más irányú, mint a középiskolai tanaré. (*Mohar.*)

A szaktudományok azon anyaga, a melyet a polgári képző tanterve íelöl, eléggé magában foglalja a tanítóképző tanártól megkívánt szakképzettséget. (*Paedagógium.*)

A képzés helye.

Az elméleti és a gyakorlati képzés az egyetemen történjék és az egyetem a tanítási ügyesség megszerzése végett elemi gyakorló-iskolával kapcsolandó össze. (*Dezső.*)

A tanítóképző tanárok elméleti képzése az egyetemen, a gyakorlati képzés pedig több e célra felszerelt elemi tanítóképző-intézetben történjék. (*Kármán.*)

A képzés megvalósítása végett kívánatosnak mutatkozik egy, kizárólag ennek a célnak szolgálatában álló intézet felállítás. Mivel e kívánalom teljesülése elé hazai körülményeink legyőzhetetlen akadályokat vetnek, megengedhető, mert célra vezet, az a mód is, hogy a tanítóképző tanárok képzése meglévő intézeteink egyikével vagy másikkal kapcsolatban történjék. Az elméleti tudományos képzést az egyetem adja meg, a gyakorlati képzésről pedig a budai állami tanítóképző-intézet gondoskodik. (*Sebestyén.*)

A tanítóképző tanárok elméleti és gyakorlati képzését a Paedagógium adja meg. (*Paedagógium, Felméri, Mohar.*)

A tanítóképző tanárok elméleti képzése történhetik a Paedagógiumban, de a tanítás szabadsága szempontjából nem zárhatók el a pályától az egyetemen készült jelöltek sem. (*Hettyey.*)

A felvétel.

Mivel a tanítóképző-intézeti tanárképzésnek a népiskolával szoros kapcsolatban kell lennie, azért a tanítóképző tanárok képző-intézetébe lépésre, bárhol és bármiként szerveztessék az, a tanítói oklevél feljogosít, sőt előjogot ad. (*A legtöbb javaslattevő.*)

A középiskolát végzett és érettségi vizsgálatot tett tanulók felvehetők a tanítóképző-intézeti tanárképzőbe, de kötelesek előbb az elemi iskolai neveléstanból felvételi vizsgálatot tenni. (*Mohar, Felméri.*)

A tanárképzőbe való felvételre a középiskolai érettségi bizonyítvány feljogosít az elemi iskolai neveléstanból tett felvételi vizsgálat nélkül. (*Paedagogium, Sebestyén.*)

Felvétel az egyetemen kapcsolatos tanárképzőbe. Az egyetemet feltétlenül meg kell nyitni a néptanítók számára. Vétessenek fel a tanítók egyetemi rendkívüli hallgatóknak, de jelentkezhetnek mindazon vizsgálatokra, a melyekre a rendes hallgatók jogosultak. (*Kármán.*)

Az egyetemre bocsátani kell azon népiskolai tanítókat, a kik kitűnő oklevél birtokában vannak és két évi iskolai gyakorlatot mutatnak fel. (*Dezső.*)

A felvétel a Paedagogiummal kapcsolatos tanárképzőbe. Az elemi iskolai tanítói oklevélén kívül a polgáriskolai tanítói oklevél megszerzése is szükséges. És pedig azok közül, a kik az elemi és polgáriskolai tanítói oklevelet megszerezték, válogattassanak ki a legjelesebbek és ezek végezzék a tanítóképző tanári tanfolyamot. (*Paedagogium, Felméri, Mohar.*)

A tanárképző általános szervezete az egyetemen.

Az összes tanárjelöltek közös tudományos általános műveltségben részesüljenek; e célból a tanítóképző-intézeti tanárjelöltek az első két évet, a mely a széleskörű készüeltség megadására szolgál, együtt végezzék a középiskolai és más tanárjelöltekkel. Ennek elvégzése után a jelöltek alapvizsgát tegyenek. Ezen alapvizsgálat kiállása után történjék a pályának és a szaknak megválasztása, vagyis ekkor kezdődjék a sajátképen berendezett tanítóképző-intézeti tanárképzés. A tanárképző-intézet ellátható ugyan internátussal, de a tanítás szabadsága szempontjából az kötelezővé ne tétessék. (*Kármán.*)

A tanítóképző-intézeti és középiskolai tanárok együtt képezendők az egyetemen; de a szakok csoportosítása feleljen meg a tanítóképző-intézet tantárgybeosztásnak. A tanfolyam négy évig tartson. (*Dezső.*)

A tanítóképző tanárok képzése öt évig tartson határozottan megállapított tanterv alapján, a mely tudományos tekintetben a középiskolai tanárok képzésével kezdettől fogva nem azonos. A jelölt a képzés ideje alatt a budai állami tanítóképző-intézet stipendiumos növendéke. (*Sebestyén.*)

A tanárképző általános szervezete a Paedagogiumban.

Az 1887-ben 28. 903. sz. a. kiadott miniszteri rendelettel felállított tanárképző tanfolyam véglegesen szervezendő ezen a címen: «Tanítóképző tanári tanfolyam.» E szerint a polgáriskolai tanítói három évi kurzus fölé még két évi tanfolyam állítandó fel a polgáriskolai tanítóképzővel közös tanári testülettel. A tanítóképző tanári tanfolyam csoportjai az elemi képző tantervének és a polgáriskolai tanítóképző igényeinek megfelelőleg állítandók össze. A polgári képző tanári testülete az elemi képzőtől külön választandó. A polgári tanítóképző akadémiai jelleget és rangot kapjon s tanárainak óraszámát 12—14-re szállítandó

le. A tanárképző-intézet internátussal láttassék el, a mely kötelező legyen. (*Paedagogium, Felméri, Mohar.*)

A tanfolyam első éve a tudományos ismeretek kibővítésére, a második főleg a gyakorlati képzésre s az adminisztratív munkák elsajátítására fordíttassék. (*Mohar.*)

A polgáriskolai tanítóképzés négy évfolyama terjesztessék ki s e fölé állítandó a két évfolyamú tanárképző úgy, hogy a tanítóképző-intézeti tanárképzés legalább hat évet vegyen igénybe. (*Dániel Márton.*)

A tanárok egyetemi tanári fizetéssel látandók el. (*Mohar.*)

Az elméleti és gyakorlati képzés az egyetemen.

A kiképzésnél az elméleti tudományos és a gyakorlati képzés jön tekintetbe. A mi az elsőt illeti, a filozófiai fakultás úgy alakítandó át, hogy az a tanítóképző-intézeti tanárok tudományos kiképzésére is alkalmas legyen. Gyakorlat kétféle van: tudományos és tanítási gyakorlat. A tudományos gyakorlat a szaktudományi elméleti képzésnek kiegészítő része és célja a tudományos búvárlat módszerébe való bevezetés, a tudományos készségnek, a kézi és nyelvbéli ügyességnek elsajátítása. Ez a gyakorlat nem valamely különálló intézetben, tanítóképzőben, hanem magán az egyetemen szereshető meg. A tanítás gyakorlása ellenben nem történhetik az egyetemen, hanem az illető iskolában, tehát a tanítóképző tanárjelölté egy vagy több alkalmas módon felszerelt tanítóképző-intézetben. (*Kármán.*)

A szaktudományok csoportosítása általában feleljen meg a tanítóképző-intézeti tantárgy-beosztásnak. A torna, rajz és zene ne legyenek fő-, hanem csak mellékszakok, a melyek mindenike bármelyik fő-szakcsoport mellett választható. A tornára a nemzeti tornaegyesület, a zenére a zeneakadémia s a rajzra a rajztanárképző képezze ki a jelölteket. Az általános neveléstan tudományos (filozófiai) alapon adandó elő; a methodikából mind az elemi, mind a tudományos módszer tanítandó. A tanítás gyakorlása az egyetemhez csatolt elemi iskolában történjék. (*Dezső.*)

A képzés a pedagógiára, az összes szaktudományokra és a gyakorlatra terjedjen ki és pedig különállóan a középiskolai tanárképzőből. A gyakorlat szempontjából a képzés úgy szervezendő, hogy a budai tanítóképző összes intézeteiben és ezek működésében alkalmat adjon tapasztalatok gyűjtésére, s hogy e tapasztalatok gyűjtése didaktikai és methodikai tanulmányokkal legyen összekötve. (*Sebestyén.*)

Az elméleti és gyakorlati képzés a Paedagogiumban.

A tanítóképző tanári tanfolyam a paedagogiumi tanári kar által vezetett és ellenőrzött önképzés jellegével birjon és ölelje fel: 1. az elméleti és gyakorlati pedagógiai képzést; 2. a szaktudományi képzést és 3. az iskolai szervezet és adminisztráció ismeretébe való bevezetést.

Az elméleti pedagógiai képzés céljából külön pedagógiai és filozófiai előadások lesznek tartandók. A gyakorlati pedagógiai képzés a

Paedagogium gyakorló elemi iskolájának és elemi tanítóképzőjének felhasználásával adandó meg. A szaktudományi képzésre elég az, a mit a polgári képző jelenleg nyújt. Azonban a képzés intenzívebbé tétele és a tapasztalt túlterhelés megszüntetése céljából szükséges, hogy a polgári képző szakcsoport-beosztása módosuljon a következőleg: a mennyiségtan-természettudományi szakcsoport két külön csoportra (természettudomány-gazdaságtani és matematika-fizikai szakcsoportra) különíttessék el; a rajzi szakcsoport az algebraival és geometriával bővíttessék; a nyelvtudományi szakcsoport pedig egy felsőbb német nyelvi tanfolyammal láttassék el. A polgári tanítóképző tananyagának behatóbb feldolgozására, az egyes tudományszakok tudományos módszerébe való bevezetésre s a látókör tágítására szükséges, hogy a jelöltek az egyetemen vagy műegyetemen szakcsoportjuk körébe vágó egyes előadások, esetleg rövid félévi kurzusok látogatására utasíttassanak. Az iskolai szervezés és adminisztráció ismeretébe való bevezetés a gyakorlat alapján történjék. (*Paedagogium.*)

A tanfolyam önképző jellege szűnjék meg s e helyett a tanfolyam hallgatói rendszeres oktatásban részesüljenek. Az egyes szaktudományok előadása és gyakorlati kezelése egyetemi színvonalon álljon. Külön filozófiai tanszék állítandó fel, a melyen az előadásokat az összes jelöltek közösen hallgassák. A jelöltek a külön tanári testülettel szervezendő elemi képzőben és annak gyakorló-iskolájában tanítói gyakorlatokat végezzenek. A tanárjelöltek ismerkedjenek meg az intézeti adminisztráció vezetésével. (*Felméri.*)

A tanfolyam önképző jellege megszüntetendő és a jelöltek óratervezési oktatásban részesüljenek. Azonban az oktatás ne azzal bővíttessék, hogy a jelöltek az egyetem látogatására utasíttassanak, hanem szereltesék fel a Paedagogium oly módon, hogy benne egyetemi színvonalon álló előadások tartassanak. Általában úgy alakíttassék át a Paedagogium, hogy alkalmas legyen a polgári, a kereskedelmi és egyéb szakiskolai, valamint a tanítóképző tanári képzés célját szolgálja. A magas fokú és sokoldalú pedagógiai képzés céljából külön filozófiai-pedagógiai tanszék állítandó fel. A szaktudományi csoportok a következők legyenek: I. magyar nyelvi és történettudományi, II. természetrajz-földrajz-gazdaságtani, III. mennyiségtan-természettani, IV. rajz és kézügyességi, V. zenei szakcsoport. A torna mindenik szakcsoportra nézve kötelező, a német nyelv pedig bármelyik szakcsoport mellett szabadon választható legyen. A jelöltek az elemi képzőben és annak elemi gyakorló iskolájában tanításokat végezzenek s a Paedagogium internátusában a nevelés gyakorlása végett segídkezzenek a felügyeletben. (*Mohar.*)

A polgáriskolai tanítóképző szaktudományi csoportjainak mostani beosztása az első két évfolyamban fentartandó a szelesebb körű ismeretek megszerzése végett; de a 3-dik és a felállítandó 4-dik évben az évfolyamok kisebb szakcsoportokra különítendőek s ezt; ez a szétkülönítés a tanárképző tanfolyamban továbbfejlesztendő, illetve még kisebb csoportok alakítandók. A jelöltek rendszeres előadásokat hallgassanak A filozófiai képzésre nagy gond fordítandó. (*Dániel Márton.*)

A képesítő vizsgálat.

A vizsgálati bizottság. A képesítő vizsgálat külön e célra szervezett országos bizottság előtt történik s annak, a ki a vizsgálatot sikeresen kiállotta, külön tanítóképző-intézeti tanári oklevél állítandó ki. *(Általános kívánalom.)*

A vizsgáló bizottság országos legyen és összeállítandó az egyetemi, műegyetemi, zeneakadémiai, rajztanárképzői tanárokból és a Paedagogium szaktanáraiból. *(Felméri.)*

A vizsgálatra bocsátás. A vizsgálatra csak az bocsátható, a ki a tanítóképző tanárképzői tanfolyamot végezte. *(A legtöbb javaslattevő.)*

A vizsgálatra csak az bocsátható, a ki polgáriskolai tanítóképzőt és a tanári tanfolyamot elvégezte. *(Paedagogium.)*

A vizsgálatra csak az bocsátható, a ki polgáriskolai tanítói oklevéllel bír. *(Felméri.)*

A vizsgálatra az is bocsátható, a ki tanulmányait az egyetem filozófiai fakultásán végezte és egy évi népiskolai gyakorlatot tud felmutatni. *(Dezső.)*

A vizsgálatra a középiskolákra képesített tanár is bocsátható, a ki egy évi elemi iskolai gyakorlatot tud felmutatni.

Azon nép- és polgáriskolai tanítók, a kik a szolgálatok folyamán kitűnő tanítói gyakorlatot szereztek s pedagógiai vagy más szaktudományokat eredményes művelték, a tanfolyam hallgatása nélkül is bocsáthatók képesítő vizsgálatra. *(Hetyey.)*

Képesítés. A tanítóképző-intézeti tanári oklevél a tanítóképző tanári állásra képesít. *(A javaslattevők általában.)*

A tanítóképző-intézeti tanári oklevél a középiskolákra is képesít. *(Hetyey.)*

A zene- és rajztanárjelöltek köteleztessenek szaktárgyaikon kívül a tornászattól, vagy kézügyességtől is képesítést szerezni. *(Felméri.)*

A gyakorló-iskolai tanító a filozófiából és pedagógiából egyenlő kvalifikációt kapjon a rendes tanárral. *(Mohar.)*

A gyakorló-iskolai tanítótól magasabb kvalifikáció ne kívántassék, hanem az elemi tanítói oklevél, kiváló irodalmi és gyakorlati működés alapján alkalmaztassanak. *(Felméri.)*

A tanítóképző tanári állás.

Alkalmazás. A tanítóképző-intézetekben csak az ezen iskolákra képesített egyének alkalmazhatók tanárokként. *(A javaslattevők általában.)*

Kívánatos, sőt szükséges, hogy a képesített tanítóképző-tanár alkalmazása előtt külföldi tanulmányútra küldessék s alkalmazása után rendszeres iskolalátogatást végezzon. *(Sebestyén.)*

Mind az elméleti, mind a gyakorlati tantárgyak tanárai először helyettes tanári címmel, három év múlva pedig rendes tanárokként neveztesse ki. *(Felméri.)*

Javadalom. A tanítóképző-tanár javadalma a középiskolainál nagyobb legyen. (*Sebestyén, Mohar.*)

Az összes tanítóképző-tanárok, tehát mind az elméleti, mind a gyakorlati tárgyak tanárainak rangja és fizetése egyenlősítendő. (*Felméri.*)

Budapest, 1894. január 2-án.

Nagy László,
titkár.

Folyamodvány a fizetésjavítás és rangsorozat ügyében.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! Az állami tanító-és tanítónőképző intézeti tanárok rangsorozati beosztásának kedvezőbbé tétele érdekében ezen tanári testületek egyenes megkeresésére és felszólítására bátorkodunk újlag Nagyméltóságod kegyes színe elé járulni. Erre indít minket az, hogy az 1894-diki állami költségvetés adatai szerint ez az ügy még mindig nem nyert ránk nézve kielégítő megoldást; felbátorít pedig a Nagyméltóságodnak minden alkalommal tapasztalt kegyes jóindulata és ama törekvése, hogy a tanítóképző tanárok anyagi helyzetét javítsa s az eddiginél méltányosabb módon rendezze. Bízunk abban, hogy most is, midőn alázatos kérésünkkel Nagyméltóságodat újra felkeressük, meghallgatandja azokat és azok teljesítése érdekében a bölcs belátása szerint helyeseknek vélt intézkedéseket meg fogja tenni.

Az 1894-diki állami közoktatási költségvetés megjelenését nagy érdeklődéssel várták az állami tanítóképző-intézeteknél működő tanárok, mert remélték, hogy az a tanítóképző tanári fizetéseknek oly módon való rendezését fogja tartalmazni, a mint az a Nagyméltóságod által a képviselőházban tett nyilatkozatnak, az 1893. IV. t. cz. pontjainak s az egyesület által több ízben, legutóbb a f. é. június hónapban benyújtott s a törvényre és méltányosságra alapított kérvényeknek meg fog felelni. Fájdalom, az állami költségvetés csak kis részben hozta meg számunkra azt, a mit kívántunk és reméltünk! Igaz ugyan, s ezt mély hálaérzelemmel ismerjük el, hogy Nagyméltóságod 11 zenetanár fizetését 700 frtról 800-ra emelte, mi által az összes zenetanárok a X. fizetési osztályba kerültek; 2 igazgató 600 frt fizetésemeléssel a VIII-dikből a VII-dik fizetési osztályba vetetett fel; a rendes tanárok közül is 9-et léptettek elő 200 frt fizetésemeléssel a IX. osztályból a VIII-dikba; s habár mi ezen javításokat is hálás köszönettel vesszük, s olyanoknak tekintjük, a melyek alkalmasak, habár kis mértékben is, a tanítóképző tanárok érdekeit előmozdítani; mindazáltal ennyi javítást még sem tarthatunk a méltányosságnál fogva kielégítőnek, sőt a költségvetésnek némely intézkedése, mivel a tanítóképző tanárok fizetését még mindig nem egyenlősíti a középiskolaiakéval, bizonyos mértékben a tanítóképzésnek érdekeit károsítja.

1. Nem nyugodhatunk meg a költségvetés azon tételében, hogy a 18 fővárosi és vidéki tanítóképző igazgató közül csak 4, vagyis az igazgatóknak 22⁰/₁₀-a van felvéve a VII. fizetési osztályba, továbbá, hogy a férfitanítóképzők összes többi igazgatóinak (14), valamint a nő-

képzők összes 4 vidéki igazgatójának törzsfizetése nem emeltetett 1600 frtra, hanem 1400 frton hagyatott meg.

Az előbbi intézkedés nem felel meg Nagyméltóságodnak a képviselőházban tett ama, részünkről nagy örömmel fogadott, kijelentésének, hogy «a középiskolai és tanítóképző-intézeti tanároknak egyharmada a legközelebbi költségvetés fonalán a VII. fizetési osztályzatba fog felvétetni.» Utóbbi intézkedés pedig ellentétben áll a középiskolai és tanítóképző tanárok és igazgatók közötti paritás elvével, a mely éppen Nagyméltóságod bölcs kezdeményezésére érvényesült az 1893. IV. törvénycikkben, a mennyiben a költségvetés mindazon középiskolai igazgatók törzsfizetését, a kik a VII. fizetési osztályba nem vétettek fel, 1600 frtban állapítja meg, míg a tanítóképző igazgatókét csak 1400-ban. Bátorkodunk még azon 600 frtnyi aránytalan különbözetre rámutatni, a mely ezen intézkedések által egyes vidéki igazgatók törzsfizetése között létrejön, s mi által egyesek indokolatlanul magasan a többi kartársak fölé fognak helyeztetni.

2. Hasonlóképen nem tartjuk a középiskolai és tanítóképző tanárok közötti paritás elvével összeegyeztethetőnek, hogy az állami tanítóképző rendes tanárok közül mindazok, (61-en), a kik a VIII. fizetési osztályba nem kerültek, valamennyien 1200 frt törzsfizetéssel hagyattak meg a IX. osztályban, holott a középiskolai tanárok közül azoknak fele, a kik a IX. fizetési osztályban maradtak, vagyis az összes középiskolai tanárok egyharmada (151), 1300 frt törzsfizetést kap. Külömben ez az eljárás ellenkezik az 1893. IV. t. czikkkel is, a melynek 3. §-a világosan megmondja, hogy a tanítóképző tanárok a IX. fizetési osztálynak «két magasabb fizetési fokozatába sorolandók.» Fájdalmasan esik azt tapasztalnunk, hogy a törvény rendelkezései csak a középiskolai tanárookra nézve vétetnek szigoruan, s mi tanítóképző tanárok nem részesülünk mindama kedvezményekben, a melyek minket a törvény szerint megilletnének.

3. Az állami költségvetésben a tanító- és tanítónőképző intézetek külön cím alatt szerepelnek, minek következtében a tanító- és tanítónőképző tanárok személyi járandóságai külön csoportban vannak feltüntetve. Ezen elkülönített két kimutatásnak a tanítónőképző intézeti rendes tanárookra vonatkozó egy az illetett kartársakra nézve igen aggodalmas adatot tartalmaz. Ugyanis a kimutatott 27 rendes tanár közül 10, azaz a létszám egyharmada, fel van ugyan véve a VIII. fizetési osztályba, de ezek mind a fővárosi tanárokból kerülnek ki, a többinek, azaz 17-nak, a kik mind vidékiek, a törzsfizetése csak 1200 frt maradt. A költségvetésnek ez a tétele ellenkezik a hivatalosan megállapított rangsorozat szerint várható rendszeres előléptetésekkel, azonkívül azon kedvezőtlen helyzetet teremtheti a vidéki tanítónőképző intézetekben alkalmazott 17 rendes tanárra nézve, hogy sohasem lesz módjuk akként, miként az a férfi tanítóképzőknél 9 tanárra nézve már a jövő évre szándékoltatik, a VII. fizetési osztályba feljutni; így például a jövő évre nézve is a vidéki tanítónőképző intézeteknél működő kartársaink közül körülbelül 3-an esnének el a VIII. fizetési osztályba jutás kedvezményétől.

Ha ez a feltevés megvalósul, akkor a tanítónőképzőknél működő tanárok mivel sem indokolható hátrányos helyzetbe fognak kerülni a tanítóképzőknél alkalmazottakkal szemben. Mert azt mégsem akarjuk feltenni, hogy a tanítónőképzőknél történő szolgálat csekélyebbnek vélessék a tanítóképzőinél: ez a tanítónőképző intézetek lefokozását jelentené. Alázatosan esedezünk, méltóztassék erre nézve bennünket mielőbb megnyugtatni, különben bekövetkezhetik az az eset, hogy a tanítónőképzőknél működő kartársaink előlépések kedvezőbbé tétele szempontjából ez intézetektől való elhelyeztetéseket fogják kívánni.

4. Örömmel értesülünk a költségvetésből Nagyméltóságodnak azon atyai gondoskodásáról, a melylyel a zenetanárok ügyét felkarolták közülök azoknak törzsfizetését, a kik eddig 700 frt évi fizetést huztak, 100 frttal megjavítván, őket a X. fizetési osztályba felvenni méltóztatott. Habár ezen kedvezmény által egyáltalában nem tekintjük a zenetanárok fizetésügyét véglegesen rendezettnek, mindazáltal ezt is hálás köszönettel vesszük kartársaink érdekében, a kik erre a javításra buzgó és fáradtságos munkájok által már régen rászolgáltak. A zenetanárok érdekében jelenleg csupán azon körülményre vagyunk bátrak felhívni Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét, hogy vannak közöttök, a kik már igen régen, 20—22 év óta teljesítenek szolgálatot; a méltányosság tehát azt hozza magával, hogy, valamint a fővárosi tanárok rangsorozati beosztásánál nem tettek különbséget a zené- és a többi rendes tanárok között, úgy a vidéki zenetanárokat se előzzék meg a beosztásnál például a segédtanárok csupán azért, mert segédtanárok, hanem a X. osztályba sorozott tanárok a rangsorozat végleges megállapításánál általában tanári kineveztetésök dátumai alapján csoportosíttassanak.

6. A milyen örvendetes tény a zenetanárok előléptetése a X. fizetési osztályba, ép oly fájdalmasan kellene tapasztalnunk, hogy kartársainknak egy jelentékeny része, a gyakorlóiskolai tanítók, a rajz- és tornatanárok, a segédtanítónők 500—700 frt törzsfizetéssel még mindig a XI. fizetési osztályban hagyattak. Eme kartársaink általában semmivel sem teljesítenek kevésbé fáradtságos és a tanítóképző oktatásban kisebb jelentőségű munkát, mint a magasabb fizetési osztályokba sorozottak. Alázattal esedezünk tehát, terjeszse ki Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét ezen kartársak anyagi ügyére is és javítsa meg ezt egyelőre legalább a X. fizetési osztályba való előléptetésök által. Ezt nemcsak a méltányossági tekintetek teszik szükségessé, hanem az ügy érdekei is.

Ime, ezek a szembeötlő hiányai az állami tanítóképző tanárok rangsorozati beosztásának, a melyek az 1894-diki állami költségvetés adataiból kitűnnek s a melyeknek megszüntetését az állami tanítóképző tanárok anyagi helyzetének fokozatos javítása szempontjából szükségesnek tartjuk. Ismerve Nagyméltóságod nemes lelkületét, a mely az igazság és méltányosság szava elől sohasem zárkózik el, meg vagyunk győződve, hogy Nagyméltóságod alázatos előterjesztésünket bölcs megfontolása tárgyává fogja tenni s pótolni fogja a hiányokat, hogy a tanítóképzésnek, «mint népoktatásunk felvirágzása legjelentősebb tényezőjének»

alapfeltétele, a tanítóképző tanárok kedvező anyagi helyzete, mielőbb az ügyhöz méltó megoldást nyerjen.

Alázatos kérelmeinket a következő pontokba bátorkodunk összefoglalni:

1. Az állami tanító- és tanítónőképző intézeti igazgatónak $33\frac{0}{10}$ -a, azaz a 18 közül 6 vétessék fel a VIII. fizetési osztályból a VII-dikbe, azoknak törzsfizetése pedig, kik a VIII. fizetési osztályban maradnak, a középiskolai igazgatókéhoz hasonlóan 1400 frtról 1600-ra emeltessék.

2. Az állami tanító- és tanítónőképző intézeti rendes tanárok előléptetése ne a költségvetéssel elkülönített status, hanem a f. é. június hónapban megjelent hivatalos rangsorozat szerint történjék.

3. A tanító- és tanítónőképző intézeti rendes tanárok közül azoknak fele, a kik a IX. fizetési osztályba vannak besorozva, az 1893. IV. t. cz. 3. §-a értelmében és a középiskolai tanárokhoz hasonlóan a IX. fiz. osztály legmagasabb fokozatába soroltassanak, vagyis törzsfizetésük 1300 frtra emeltessék.

4. Azok a zenetanárok, a kik Nagyméltóságod kegyes jóindulata következtében a XI. fizetési osztályból felkerültek a X-dikbe, a rangsorozat végleges megállapítása alkalmával ne ezen előléptetésük dátuma szerint, hanem a tanító- és tanítónőképzőknél e töltött szolgálati éveik alapján osztassanak be a X. fizetési osztálybanl lévő segédtanárok és rendes tanítónők közé.

5. Azok a tanítóképző tanárok, tanítónők, a kik a költségvetés szerint a XI. fizetési osztályban hagyattak, t. i. a gyakorlóiskolai tanítók, rajz- és tornatanárok, segédtanítónők, fizetésüknek fokozatos javítása céljából a X. fizetési osztályba léptetessenek elő.

Végre mély tisztelettel megjegyezzük, hogy a f. é. június hónapban a rangsorozat ügyében benyújtott folyamodványunknak azon pontjait, a melyeknek külön indokolását ez alkalommal szükségesnek nem tartjuk, újra Nagyméltóságod magas figyelmébe ajánlani és teljesítésüket kérni bátorkodunk. Ezek a pontok nevezetesen a következők:

6. A három év óta szolgáló segédtanárok 900 és 1000 frt törzsfizetésekkel a X. fizetési osztály magasabb fokozataiba soroztassanak.

7. A rendes és segédtanítónők törzsfizetésébe számíttassék be az ellátási díj.

8. A polgári tanító- és tanítónőképzőknek tanárai közül a 8 éve szolgálók a VII. fizetési osztályba sorolandók.

9. A kir. kath. tanító- és tanítónőképző intézeteknél a kir. kath. tanulmányi alpból díjazott tanárok (igazgatók) vétessenek fel a rangsorozatba s az állami tanítóképző tanárokkal (igazgatókkal) egyenlő fizetésben részesíttessenek.

Alázatos esedezésünk megújítva s Nagyméltóságodnak a hazánk javára irányuló üdvös és hasznos működésére áldást kívánva, maradtunk Budapestén, 1893. november 22-én

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgálai:

Péterfy Sándor
elnök,

Nagy László
titkár.

NÉPOKTATÁS.

A nem magyar ajkú népiskolák magyar nyelvi oktatásáról.

E tétel elméleti és gyakorlati megoldása méltán foglalkoztatja néhány év óta a tanítóságot és a kormányt.

Foglalkozott vele a IV. egyetemes tanítógyűlés, fejtegették tanítóegyesületek. Többek között a Szepesi Tanítóegyesület, melynek iglói körében magam értekeztem róla. Értekezésemet a Szepesi Lapokban közzé is tettem. Tárgyalta a Délmagyarországi Tanítóegyesület is; munkálatát azonban nem ismerem. Legutóbb pedig a tanfelügyelők gyűlésén volt tanácskozás tárgya.

Valamennyien panaszkodnak, hogy a nem magyar ajkú népiskolákban az 1879-iki XVIII. t. cikkben megállapított czélt nem érik el. A közoktatási minisztérium ez okból bocsátotta ki f. évi 43.760. sz. a. k. rendeletét e tárgyban. Valamennyien egyetértenek abban, mik az okai a ki nem elégitő eredménynek.

A sikertelenség egyik oka a tanítók módszertelensége, vagy helytelen módszere.

Mind a IV. egyetemes tanítógyűlés, mint a tanfelügyelők országos gyűlése megegyezik abban, hogy a legkönnyebb nyelvtanítási módszer az u. n. direkt vagy természetes módszer.

Hogy megismerkedjem a tanítók módszerével, meglátogattam a Szepességen több falusi és városi tót és német iskolát. Észleleteimet annak idején részben élőszóval, részben írásban (fent érintett cikkemben) közöltem az iglói tanítókörrel. Azt találtam, hogy kevés tanító követi a természetes módszert. A legtöbben mind a hat évfolyamon végig az anyanyelvet használják közvetítő nyelvül. Ez sarkalatos hiba. Az anyanyelvet csak eleinte, az első évben szabad gyakrabban használni közvetítő nyelvül addig, míg a tanítvány oly szókincsre, a beszélésben oly jártasságra tesz szert, mely nélkülözhetővé teszi a közvetítő nyelvet. Erre kell törekedni az I., II. évben. Cél tudatos tanító a két év alatt még népes iskolában is könnyedén végzi ezt a feladatot. De tanítóink úgy járnak el, mintha nem tudnák, hogy az 1879. XVIII. t. cz. milyen czélt tűzött ki. Pedig nevezett törvény félreérthetetlenül a beszélni tudást kívánja. Szolgailag követik a gyakorló könyveket, s így aztán még a jobb könyvekkel is kevés eredményt érnek el. Sokat grammatizálnak még mindig. Ennek részben, az igaz, a miniszteri tantervet magyarázó utasítások az oka. Ez utasítások, bár rendszertelenek és hiányosak, különben jók; igazán hibájak az, hogy a nyelvtani tananyagot nagyon hangoztatják. Ennek következménye aztán, hogy a gyakorló könyvek készítői is sokat grammatizálnak, a tanítók még többet. Pedig a beszélni tudás vajmi kevés öntudatos nyelvtani ismeretet (ez a nyelvtanítás célja) kíván. Rendszeresebb (nem mondom: rendszeres, mert erre a népiskolában egyáltalán szük-

ség nincsen) nyelvtani ismeretre, tehát p. o. az igeragozás használatos alakjainak áttekintő összefoglalására, csak akkor van szükség, a mikor a tanuló a nyelvet már jól beszéli, tehát az V., VI. évfolyamban. Mindaddig sem az alaktanra, sem a mondattanra oly mértékben, a mint a gyakorló könyvekben található, szükség nincsen. Mondám, nagyon sokan szolgailag használják a gyakorló könyvet. Az olvasmányokat megelőző szó- és szólásmód-jegyzéket az anyanyelv közvetítésével elsajátíttatván, olvastatják az olvasmányt, és ismét fordítatják az anyanyelvre. Sokszor nemcsak hogy nem törődnek azzal, vajjon a tanulók az olvasmány tárgyát megértették-e kellőleg, hanem azzal sem, vajjon az új magyar szókat igazán felfogták-e. Különben a második eset úgyis föltételezi az elsőt. Sok tanító tanít így, és úgy látszik, nem tudja, hogy eljárása nem tanítás, hanem rendszeres vagy rendszertelen butítás. A természeténél fogva mindenféle iránt oly érdeklődő gyermekek eszét lomhává, közönyössé, tompává, butává teszik; a minnek sok esetben a gyermek egész életére kihatása van. A ki tudja, mennyire összefügg, mily kölcsönhatásban van a képzet, fogalom, a gondolatvilág az érzelmi, akarati étellel s lelkünk minden magasabb tehetségével: az nem lát túlzást fenti állításomban. Ezt ma már minden pedagógus elismeri.

Hogy az olvasmányra vonatkozó szó- és szólásmód-jegyzék magyar és anyanyelven előre taníttatik, ez helytelen. A gyermeknek akarni kell tanulni saját jószántából, érdeklődését kell tehát fölkeltenem. Ezt összefüggésnélküli szókkal, vagy akár szólásmódokkal nem érem el; ezt csak magának a tanítandó tárgynak közvetlen vagy közvetett szemléltetésével érem el. Előbb tehát a tárgyat ismertetem, és ismertetés közben, a mennyiben szükséges, a mennyiben könnyíti a felfogást, közlöm a magyar szó jelentését anyanyelven is. Csak így tanulhat a gyermek értelemmel, kedvvel, kellő eredménnyel új nyelvet. Az olvasmány fordítását egészen mellőzöm, magyar kérdésekkel győződöm meg, vajjon értik-e a magyar olvasmányt. A direkt módszer lényege épen az, hogy valamin a kis gyermek minden más nyelv segítsége nélkül közvetlenül, direkt módon tanulja szüleitől, környezetétől anyanyelvét, és pedig fogalmat (illetőleg képzetet) és szót egyszerre: épen úgy kell a tanítónak eljárnia. Ő helyettesíti a kis gyermek szüleit és környezetét; ő felmutat tárgyakat, és megnevezi és ismerteti azon a nyelven, a melyet tanítani akar. Elvontabb ismeretek tanítására nagyobb mértékben kellene a közvetítő nyelv, ép azért a tanítás legvégére maradnak, mikor a gyermek már nagyobb szókincsessel rendelkezik, és akkor szintén ritkábban kell az anyanyelvhez fordulnunk. Botorság volna fel nem használni a könnyítő közvetítő eszközt, a mely rendelkezésünkre áll. Csak észszerűleg kell tenni. Ha a tanítandó új szó, fogalom ismeretlen dologra vonatkozik, helytelen azt az anyanyelven is közölni. Ha ismert dologra vonatkozik a szó, a felfogás könnyítése végett közölhető. Azért bocsátottam előre: az anyanyelv gyakrabban csak az I. évben használandó. Mennél ügyesebb a tanító, annál rövidebb ideig, és annál ritkábban lesz a közvetítő nyelvre szüksége. Tanítóink egy részének fenjelzett szolgálai, módszertelen eljárásának az a következ-

ménye, hogy a gyermekek tartalomnélküi szóképek elsajátítására szoktattatnak, és épen abban van a butító eljárás.

Tanítóink egy része nem fogja fel jól a beszéd és értelemgyakorlatok és a gyakorló (illetőleg olvasó) könyv szerepét a magyar nyelv tanításában. A beszéd- és értelemgyakorlatok nemcsak az I. és II., de mind a hat évfolyamban lényegileg egy és ugyanazon módon ejtendők meg. A tárgy és szó ismertetése mindig egyszerre történjék, azaz szemléltetve, közvetlen és közvetett szemlélettel tanítson a tanító. Ha ismerik is már a tárgyat, még akkor is kell — a dolog természetéből folyólag — szemléltetni. Csak így nélkülözheti az anyanyelvet, a gyermek lelkébe csak így vésődik be képeket és szó. Ez az egyedüli helyes módja a beszéd- és értelemgyakorlatoknak, vagyis a beszélni tanulásnak. Minden magyar lecke szemléltetéssel járó beszéd- és értelemgyakorlat legyen! Némely lecke-két, azaz az egyik-másik tárgyról tanultakat aztán olvasmány alakjában is olvassuk. Az olvasókönyv tehát csak megrögzítése a fontosabb beszéd- és értelemgyakorlatoknak. Kivételt még a legfelsőbb két évfolyamban sem kell tenni. A beszéd- és értelemgyakorlatoknak még ott is meg kell előzniök az olvasmány tárgyalását, már akár közvetlenül előtte, vagy néhány nappal megelőzőleg (pl. a természetrajz, földrajz, vagy természettan tanítasanál.) Ez utóbbi esetben is, ha még oly röviden is, megújítjuk olvasás előtt az olvasmány tartalmát az érdeklődés felgerjesztése szempontjából, és csak így olvastatunk.

A ki a direkt módszert úgy fogja fel, mint én, annak gyakorló könyveink nagy részét elhibázottnak kell tartania. Fennebb említettem, hogy sokat grammitizálnak. Továbbá nagyon bővek, legtöbbje nem talusi, hanem rendezett városi iskoláknak való. Épen azért legtöbb helyt csak az első részt, az ábéczéhez kapcsolt olvasókönyvi részt dolgozzák fel; a másodikat érintetlenül hagyják. Még sok városi iskolában sem mennek át rajtok egészen. Ez azonban a kisebb fogyatkozás volna. Nagyobb az, hogy habár törekeshnek is arra az olvasókönyv-írók, hogy természetes módszert kövessenek az anyag megválasztásában, elrendezésében és előadásában, az csak néhánynak sikerült, és ezeknek sem mindig. Így p. o. Szirmai a 10 éves falusi vagy akár városi gyereknek egy-két helyt oly körmondatokban ír, melyeket egy nem magyar anyanyelvű quartanus vagy quintanus sem ért meg első olvasásra. E megjegyzéseim főleg a Szepességen használt gyakorló és olvasó könyvekre vonatkoznak, ezek a városokban a Kakujay-, Schumann-, Szirmai-, Bakófélek, vidéken a Groó- és Zelligerfélek. Úgyes tanító kezében használható könyvecskék, a fenn elősorolt fogyatkozásaiknál fogva azonban a kevésbbé ügyes, kevésbbé képzett tanító sok bajt csinál velök.

Kérdés merülhet föl az iránt is, elegendő-e a kijelölt népiskolai óraszám a magyar nyelv tanítására? A miniszteri utasítások nem határozzák meg az óraszámot külön a magyar nyelvre, hanem a magyar és anyanyelvre együttesen. Így a hat tanítós iskolában az anya- s magyar nyelvi beszéd- és értelemgyakorlatokra hetenként 26 óra, az anya- s magyarnyelvi olvasásra s írásra szintén 26 óra jut; az egy tanítós isko-

lában pedig 9 az előbbire, 8 az utóbbira. Hogy ebből az óraszámról mennyit fordítsanak a magyar nyelvre, az nincs meghatározva. Az utasítások azon része, mely szerint az anyanyelvvel «kapcsolatosan kell tanítani a magyar nyelvet», sem világos. Az óraszámot pontosan meg kell határozni; az utasításokat világosan megszerkeszteni, és a gyűjtött tapasztalatok alapján változtatni s bővíteni.

Bár a törvény nem mondja, hogy a nyelv tanításán kívül egyes tantárgyak egészen magyarul taníttassanak, nagyon sok iskolában mégis — hál' istennek! — tanítanak egy vagy több tárgyat egészen magyarul. Kérdés sem merülhet fel ennek szükségessége iránt. Tekintetbe véve ugyanis azt a sok nehezítő körülményt, melylyel a népiskolai tanítás általában jár, nagyon kérdéses, vajjon bár a legügyesebb tanító képes volna-e a magyar nyelv tanításában kellő eredményt elérni, ha nem tanít egyes tárgyakat is egészen magyarul. Nagyon kívánatos volna ez okból, hogy az 1879. XVIII t.-cz. akként módosíttassék, hogy egyes (pontosan meghatározott) tantárgyakat egészen magyarul kell tanítani. Azokat a tantárgyakat, melyek a közvetlen szemléletet lehetővé teszik, vagy a melyek tanításához tökéletes szemléltető eszközök állanak rendelkezésünkre, p. o. természetrajzot, földrajzot, természet-tant minden iskolában egészen magyarul lehet tanítani. Ezekon kívül a tornászatot és részben az éneket.

Nemzetiségi vidékeken némely iskolában, többnyire állami, községi, vagy társulati iskolákban, a magyar nyelvet fogadták el tanítási nyelvvül, s az anyanyelvet csak mint nyelvet tanítják. Némely esetben a hazafiságon kívül a czélszerűség birta arra az illetőket; ugyanis több nyelvű, három vagy négy nyelvű lévén az iskola, az állam nyelvét, a magyart teszik meg tanítási nyelvnek. A Rima-Murány-Salgótarjáni Társulat egyes vegyes ajkú iskoláiban más nyelvet nem is tanítanak. Ez a hatalmas társulat követésre méltó, eléggé nem dicsérhető buzgalmat fejt ki iskolai magyarosításában s általában jó karban való tartásában. Másutt, pl. itt Temesvárt a túlnyomólag német anyanyelvű községi iskolákban a magyarosodás czéljából fogadták el a magyar nyelvet tanítási nyelvvül. Nekem alkalmam volt beletekinteni hazánk több részében ily iskolákba, s azt tapasztaltam, a hol a tanító a direkt természetes módszert jól követi, a hol a tanító szorgalmasan, odaadólag munkalkodik: egy-két év alatt annyira magyarosítja tanítványait, hogy munkáját azután minden nagyobb nehézség nélkül végezheti. Ha magyarosítani akarunk, kétségtelenül így érünk czélt: tegyük a magyar nyelvet tanítási nyelvvé is. Ezen iskolák sikere sok hazafias lelkű tanítót arra bír, hogy lapokban, kiváltképen pedig tanítógyűléseken, a hol ez a kérdés most napirenden van, azon kívánságának ad kifejezést: tegye meg a kormány hazánk összes népiskoláiban egyedül a magyar nyelvet tanítási nyelvvé. Ezen kérdéssel kapcsolatosan azután kezdődik a politizálás, s miután nemzetiségi ellenvélemények is vannak, a kedélyek felizgálnak, s az eredmény az üggynek inkább árt mint használ.

Én nem szándékozom itt ezt a kérdést feszegetni, mert ez nem annyira tanügyi, mint inkább politikai természetű. De valamint a

Szepességen tettem, úgy e helyen is nyíltan megmondom azon véleményemet: hogy az 1879-iki XVIII. törvény czikk elvileg jól oldotta meg ezt a kérdést. Egyrészt biztosítja az állam érdekét, másrészt megóvja a gyermeknek anyanyelvéhez való jogát. Az egyesületi elnökök s kir. tanfelügyelők jól tennék, ha e kérdést csak szorosán iskolai, módszeres szempontból tárgyalatnák, s politikai szempontból való tárgyalását tapintatosan megakadályoznák. A hazafiság ezen a téren is sokkal inkább a tettben, mint a szenvedélyeket felkorbácsoló szóban nyilvánul. A ki magyarosíthat, magyarosítson; de ne kürtölje világgá, ne keltsen reactiót. Nem hallgathatom el azon tapasztalatomat sem, hogy direkt módszert nem ismerő tanító a vegyes ajkú, de magyar tannyelvű iskolákban a gyermek értelmének rovására buzgólkodik. Ily esetben a buzgólkodásnak eredménye sincs, és ez szomorú. A gyermekek elméjét nem fejlesztik, s magyarul kevesen tanulnak meg. A hol a magyar nyelvet fogadták el tanítási nyelvvül, ez iskolákban az egész népiskolai tananyagnak más beosztása, a részletekben más eljárás válik kívánatossá. Én itt erre csak rámutatok, mert ez oly kérdés, mely egymagában a legrészletesebb külön fejtegetést teszi szükségessé.

2. Az 1879. XVIII. t.-cz. meghozatala óta a tanítóképzői módszertani kézikönyvekben is tárgyalják a nem magyar ajkú iskolákban való magyar nyelvi oktatást és e könyvek újabb kiadásai oly mértékben foglalkoznak vele, a mennyire egy kézikönyv kerete csak megengedi. Bizonyos tehát, hogy a legtöbb tanítóképzőben tanítják is. Kérdés azonban, miképen és mily mértékben? Mielőtt e kérdésre felelnék, azon szomorú tényre kell utalnom, mily nagy a magyarul nem tudó tanítók száma, és arra, hogy még mindig van tíz tanítóképző (5 száz, 4 román, 1 szerb), melynek tanítási nyelve nem a magyar! Míg valamennyi tanítóképző tanítási nyelve nem a magyar, fél eredményűek fognak lenni a még oly célravezetőnek látszó rendeletek is, mint a milyen p. o. a legutóbbi efféle tárgyú, az 1893/43760-iki. A tanítóképzők, mint magasabb szakintézetek, nem csupán az általános műveltségnek, de valamely kulturának szolgálatában is állanak; ha nemzeti nyelvűek és szelleműek, a nemzeti kultura szolgálatában; ha nemzetiségű nyelvűek és szelleműek, az illető nemzetiségi nyelv és kultura szolgálatában. Más kultura kifejlődését, megizmosodását ebben a hazában megengedni mint a magyart, annyi, mint ellenségeket nevelni. Az 1868. 44. t.-cz. s más a nyelvre vonatkozó törvények, tehát, nézetem szerint, akként módosítandók, hogy a népiskola tanítási nyelvét kivéve, mely az anyanyelv lehet, minden középiskolában, szakiskolában s magasabb intézetben egyedül a magyar nyelv a tanítási nyelv; a nemzetiségi nyelvek csak mint nyelvek taníthatók. Ez nem chauvinismus, mert ilyenképp még a legszegényebb embernek is meg van adva a mód arra nézve, hogy saját anyanyelvét megtanulhassa szóban és írásban, hogy abban magát — ha nagyobb műveltségre törekszik — kellő mértékben művelje; az állam pedig megteszi azt, a mi saját jól felfogott érdekében, fennállása céljából kötelessége.

Csak akkor, ha minden tanítóképzőben a tanítási nyelv a magyar

lesz; ha tehát lehetséges sem lesz többé, hogy a tanítóképzőkből magyarul nem tudó tanítók kerülhessenek ki: csak akkor lehet intézkedést sürgetni arra nézve, hogy a tanítóképzők (tehát valamennyien) miképen és mily mértékben tanítsák a nem magyar ajkú iskolákban való magyar nyelvi tanítás módszerét. A hol a magyar nyelvet alig tanítják, ott idegen ajkú népiskolában való tanításának módszerét sem tanítják. Az nyilvánvaló.

De vajjon azon képzőkben, hol a tanítási nyelv a magyar, részese-e kellő méltatásban? Megvallom, kevés adatom van rá. Némely végvidéki tanítóképzőkben tudtommal már régibb idő óta kellő figyelemben részesítik e kérdést; módszerét úgy elméletileg, mint a gyakorlatban gyakorlatilag, a mennyire intézeteink mai szervezete engedi, tanítják. Legjobban sajátíthatják el a jelöltek a módszert azon intézetekben, melyek egyes nyelvű gyakorlóiban a magyart tették meg tanítási nyelvül. Ilyenek az iglói, zniói, csáktornyai s talán más tanítóképzők is.

Azt is tudom azonban, hogy a pedagógia tanárai, az ezzel a kérdéssel foglalkozó tanárok, tanítók között még mindig nagyon elűtő felfogás uralkodik e kérdéstről. Nagyon sokan nem foglalkoztak még eléggé a direkt módszerrel; azok között is, a kik a direkt módszer hívei, nagyon nagy eltérések vannak a felfogásban. Mindez arról tanuszkodik, hogy nálunk e kérdés még megoldásra vár.

Epen azért ajánlatos, hogy a Tanítóképző Tanárok Országos Egyesülete tűzze ki e kérdést egyik legközelebbi gyűlésen tárgyalásul; előbb azonban tanácskozzanak róla a képzők tanárkarai és küldjék el tanácskozásaik eredményét az egyesület titkarának.

Annyi bizonyos, hogy szükséges e kérdést is mielőbb megoldani, hogy az új tantervben a kormány már kellőképp intézkedhessék és pedig kötelezőleg minden tanítóképzőre, akár felekezeti, akár állami.

3. Az általános iskolai bajok mindamellett kétségessé teszik az eredményt. Mig az iskolalátogatás rendesebb nem lesz; mig egy tanteremben szaznál több gyermek van; mig az ismétlő iskoláztatás nem részesül nagyobb gondozásban falu helyen is: mindaddig a legjobb intézkedésnek is csak fél eredménye lehet. Ezeken, ez igaz, nem lehet egy könnyen segíteni. De tervszerű, rendszeres népoktatási kormányintézkedések egy évtized alatt óriási javulást idézhetnek elő. Egész népoktatásunk gyökeres átalakulásának, emelkedésének feltétele azonban a népiskola államosítása. Biztosan reményilem, hogy egy-két évtized meghozza azt is. Ha szükséges másutt, még égetőbb szükség van rá nálunk ezerféle okból.

És ezzel értekezésem végére értem. Fejtegetésem inkább csak vázlatos. Hadd szóljanak hozzá most mások is, mondják el tanulmányaikat, tapasztalataikat!

Értekezésem tartalma rövid tétélekbe foglalva a következő:

1. A nem magyar ajkú iskolákban a magyar nyelv tanításának módszere a direkt, a természetes módszer.
2. A jelenleg használatban levő gyakorló könyvecskéket ezen

módszer követelményeihez képest sok tekintetben át kell alakítani. Külön gyakorlókönyv kell a falusi iskolának, külön a városi iskolának.

3. A magyar nyelv tanítására vonatkozó miniszteri szabályrendeletben pontosan kiteendő a magyar nyelvi órák száma.

4. A miniszteri szabályrendeleti utasítások kiegészítendők és javítandók.

5. Szabályrendeletileg minden iskolára kötelezőleg meghagyandó, hogy egyes népiskolai tantárgyak, p. o. a természetrajz, földrajz magyar nyelven tanítandók.

6. Az 1879. XVIII. t.-cz. elvileg jól oldotta meg a nyelvi kérdést: egyrészt biztosítani akarja az állam érdekét, másrészt megóvja a gyermeknek anyanyelvéhez való jogát.

7. A tanítóegyesületi elnökök, tanfelügyelők, azon legyenek, hogy e kérdés a tanítóegyesületekben inkább csak tanügyi szempontból tárgyalassék.

8. Az 1868. XXXVIII., XXXIV. és a többi erre vonatkozó törvények akként módosítandók, hogy a tanítóképzők, középiskolák tanítási nyelve egyedül a magyar nyelv legyen.

9. A tanítóképzők tanártestületei tárgyalják e kérdést tanácskozmányaikon; egyesületünk közgyűlése is foglalkozzék vele.

10. Az általános iskolai bajokon, melyek a magyar nyelv tanításának eredményét kétségessé teszik, leggyökeresebben a népiskola államosítása segítene.

Temesvárt, 1893. november hó.

Krausz Sándor.

ISMERTETÉSEK.

A német tanítók XXX. egyetemes gyűlése.

A német tanítók XXX. egyetemes gyűlése 1893. május 22-én s az ezt követő napokon tartatott meg. A tanítók ezrei jelentek meg e gyűlésen, hogy bizonyosságot tegyenek arról, hogy magasztos hivatásuknak megfelelni a legfőbb törekvésük, hogy tanúbizonyosságot tegyenek arról, mikép a német nemzet tanítótsága együtt érez, egységes szellemben gondolkodik. A nevelés- és tanításügy iránti határtalan lelkesedést, mely a gyűlés tagjait áthatotta, nem is kísértem meg leírni; ama magas színvonalon álló beszédek pedig, melyek e gyűlésen elhangzottak, különösen ama kérdésekben, mely nemcsak a szűkebb tanügyi és szakköröket érdekelték, hanem érdeklik az egész német nemzetet, siker tekintetében oly nagy jelentőségűeknek tartom, melyek rendkívül befolyással lehetnek Németország kulturpolitikájára.

A gyűlést Mörle főtanító, az állandó választmány elnöke, a lipcsei kristálypalota nagytermében nyitotta meg; a Mindenható áldását kérve a tanítótság munkálkodására.

Ezután Böhm igazgató (Lipcse) az ügyvivő-választmány

elnöke lépett a szónoki emelvényre, következő szavakkal üdvözölvén az egybegyűlteket: «Nagyérdemű gyülekezet! Nekem jutott osztályrészül az a kiváló szerencse, hogy önöket a helyi választmány és a lipcsei tanítók nevében üdvözölhessem s köszönetemet kifejezzem szives megjelenésükért. A lipcsei tanítóság örömmel szorítja önöket keblére mar másodízben. Úgy a hatóság, mint a lakosság rokonszenvét is sikerült biztosítani az önök számára s mindent el fogunk követni, hogy az a néhány nap, melyet közöttünk töltenek, örökké felejthetetlenek maradjanak önök előtt.

Örömmel emlékezem vissza a 28 év előtti időkre, midőn a tanítók XV. egyetemes gyűlésökét itt tartották, büszkén emlékezem vissza ama szakszerű, magas színvonalon álló előadásokra, vitákra, melyek tanügyünk fejlődését annyira előrevitték. Kivánom, hogy mai gyűlésünk is ily dűseredményű legyen s hogy a mai érintkezés által még szorosabb kötelékek fűzzék össze a német nemzet tanítóságát. Isten hozta önöket!»

Mörle főtanító (Gera.) Tisztelt Uraim! Örömmel üdvözölöm a XXX. egyetemes tanítógyűlés itt egybegyűlt tagjait. Kedves kötelességemnek ismerem hálás köszönetemet nyíltan kifejezni Lipcse város közönségének, a város tanítóságának ama szives baráti fogadtatásáért, melyben minket részesítettek. Lipcse nemcsak kereskedelme, ipara, hanem fejlődött tanügye által is világhírűvé vált s midőn önök e klasszikus nevezetességű városban megjelentek, azt hiszem, önöket is át fogja hatni ama előretörekvő, hazafias szellem, mely e nagyszerű kereskedelmet és ipart, s e virágzó tanügyet megteremté. (Élénk helyeslés.)

Az elnöki megnyitó beszéd után megejtették a választásokat. A választmány kijelölése alapján megválasztották: elnökké Debb e i g a z g a t ó t Brémából, másodelnökké Germer tanítót Lipcséből, alelnökké Mörle főtanítót Gerából.

Debbe elfoglalván székét, bejelenti, hogy Seydewitz szász közoktatási miniszter szólni kíván.

Seydewitz: Igen tisztelt Uraim! Az önök választmánya megtisztelt azzal, hogy engem mai ülésükre meghívott. Örömmel jöttem önök közé, tudva azt, hogy tanácskozásukkal a népiškola javát, annak haladását előmozdítani célozzák, a mi nekem is ex officio legfőbb törekvésem és kötelességem. Célunk egy, útjaink párhuzamosak.

A szász tanügyi kormány törekvéseit a lassú, de biztos haladás jellemzi, mely kizárja az ide-odakapkodást, a kísérletezést, mely éppen a tanügy terén hat legkárosabban. Egyik főtörekvésem a tanítók anyagi gondjain lehetőleg könnyíteni, hogy teljesen magasztos hivatásuknak szentelhessek minden idejüket. Az állam kötelessége felügyeletet gyakorolni az iskolák felett, vajjon megfelelnek-e azok az előirt követelményeknek, mind a mellett elvárja, hogy a felekezetek, a községek is támogatni fogják e kulturális feladat teljesítésében. A kor iránya megköveteli, hogy az ifjuság nemcsak az ismeretek, hanem az erkölcsök tekintetében is lépést haladjon a korrallal. A nevelésnél a hazafias és a valláserkölcsi eszmék legyenek útjelzőink, melyek után haladni kell. A valláserkölcsi nevelés csak a vallás alapján történhetik. A hazafias

és valláserkölcsi nevelés nemcsak könnyen megférnek egymás mellett, hanem kiegészítik is egymást, azért hát ama jelszóval üdvözlöm önöket, «Istenért, a királyért és hazáért!» Munkásságuk közepette e jelszó lebegjen szemeik előtt. Ismételten üdvözlöm önöket a szász földön a szász kormány nevében s kívánom, hogy tanácskozásaikat a legjobb siker koronázza! (Tartós tetszés-nyilatkozatok és taps.)

Georgi lipcsei főpolgármester: A miniszter szavai után nehéz feladat jutott szólónak osztályrészül, midőn Lipcse városa nevében üdvözlö a német nemzet tanítóóságát. Az az eszme, hogy a német tanítóóság Lipcsében kívánja megtartani XXX. egyetemes gyűlését, a város közönsége részéről a legmelegebb fogadtatásban részesült s a város szivesen meghozta a maga áldozatait az eszme megvalósítására. Kívánja, hogy mindazt, a mit Lipcsében látni és tapasztalni fognak, teljes megelégedésüket nyerje meg, hisz Lipcse kulturája nem is bizonyíthat mást, hogy itt a népműveltség leghivatottabb terjesztőit, a tanítókat s az ő munkásságukat méltányolni és becsülni tudják.

Ezután Walther városi tanácsos emelt szót, a lipcsei tanügyi választmány nevében üdvözölve a tanítókat.

Germer másodelnök (Lipcse): A lipcsei tanítóegyesület nevében üdvözlö az egybegyűlteket. Összehasonlítva az állam és az iskola közötti viszonyt, szomorúan kell konstatálnia, hogy az államnak még sokat, igen sokat kellene javítania a iskola helyzetén. A tanítóóság joggal követelheti már, hogy az állása iránt fokozatosan emelkedő igényeknek megfelelőleg, a tanítói pályára lépőktől több előképzettséget kívánjanak, hogy a népnevelés intenzivebb alakot öltson, a tanítás ideje kiterjedtebb és így hatása maradandóbb legyen. Követeljük, hogy a tanítói állás fontosságához képest több méltánylásban, nagyobb anyagi elismerésben részesüljön. A népiskola alapvetője a kulturának s nem szabad egyoldalúlag az állam, a felekezet vagy más érdeket szolgálni, hanem törekednie kell, hogy a gyermeket emberré nevelje.

Az iskola önálló intézmény, mely megáll saját lábán is. Az úgynevezett szakfelügyelet behozatala által az iskola megszabadul az egyházi gyámság alul. Mi nem az ifjúságtól akarjuk megvonni a vallásoktatást, hanem az egyháztól akarjuk megtagadni a beavatkozás jogát az iskolautybe. A iskola mint önálló intézmény akar megmaradni s azért kívánjuk a közös iskola létesítését.

Dr. Krieger n lelkész: Midőn 1865-ben Lipcsében tartatott meg a XV. tanítógyűlés, azon mint tanító vettem részt, ma mint lipcsei lelkész és iskolafelügyelő jelentem meg itt az önök körében. A lelkész és tanító között nálunk a lehető legjobb, legbarátságosabb és legőszintébb viszony van. E jó viszony, e jó vélemény egymás felől mindig tartósabb fog lenni, úgy kell lennie, hisz egy cél felé törekszünk s e cél a népnevelés.

Ezután első előadó lépett az előadói székbe.

A népiskola jelentősége. Előadó Dr. S a c h s e Lipcséből. Tisztelt Uraim! A népiskola még nem érte el fejlődésének tetőpontját, de túl van már azon a ponton, a melyen kevésre becsülik. Tény az ugyan, hogy messze vagyunk még ama időtől, mikor az iskolát az állami és társa-

dalmi élet egyik legfontosabb tényezőjének ismerik el, mégis ma már az iskola a föl- és az előretörékvés útján halad. A népiskola tulajdonképen gyermeke az ujkornak s mióta az iskolakötelezettség törvényileg kimondatott, gyors léptekkel indult a fejlődés felé, mint minden új intézmény, melyet a szükség teremt. Mind a mellett csodálatos, hogy az iskola jelentőségét sokan még ma is ama szempontok szerint mérlegelik, mint régen. Különös jelenség, hogy minden körben a népiskolának rendkívüli fontosságot tulajdonítanak s mégis az általa elért eredményeket kicsinylik, mert azok csak az elemi ismereteket terjesztik. Előadó tagadja, hogy a népiskola nagyobb hatást bír kifejteni a szocializmus ellen, vagy emeli a vallásos érzést, avagy neveli a nyilvános erkölcsi életet(?). Esmék, melyek az akaratot uralják, irányítják, élettapasztalások, melyek bizonyos állásfoglalásra bírják az embert bizonyos politikai vagy társadalmi kérdésekben, csak akkor uralhatják az egyént, midőn az már kilépett a népiskolai tankötelezettség korából. A népiskola szükséges, szent dolog, kezdete, alapja a képzésnek, de nem maga a képzés.

Igaz-e az, hogy a népiskolai tanító működése oly mechanikai, kevés előképzettséget, közepes műveltséget követelő állás, mint azt még ma is sokan állítják. Azt hiszem, ha az iskola célja csak az volna, hogy a gyermekeket az írás, olvasás és számolásra, a többi tantárgykból az elemekre tanítsa meg, akkor a tanítói hivatalt akármelyik kiszolgált altiszt is betölthetné. A néptanítónak azonban leendő embeerekkel, honpolgárokkal van dolga s az emberi lélek az az isteni szikra az, melyet nevelni, a jó felé irányítani kell. A gyermeki lélek nevelésénél akárhányszor lélektani talányokkal állunk szemben, mely talányok megfejtése a tudomány fokán álló szakismereteket követel. Csak az ismerheti a gyermeki lélek sajátosságait, a ki a gyermekek nevelésével hivatásszerűen foglalkozik, a szülők csak sejtik azt. Tanítva nevelni, e két szóval meghatároztuk a tanító feladatát.

Mióta a gőz és a villamosság az emberiség szolgálatába szegődött, mióta a mechanika vívmányai oly nagy változást idéztek elő az ipari életben, azóta a népiskolában elsajátítandó ismeretek is kibővültek annyira, hogy aggódva kérjük önmagunktól, lépést haladt-e a módszer a tudományok fejlődésével annyira, hogy a mai tananyag a népiskolában feldolgozható.

Ma is sok, a mit a népiskolában tanítanak, sok oly ismeretre is tesz a gyermek szert, melyek nem maradandó becsűek, nem bírnak gyakorlati értékkel. A jövő pedagógiája egész más szempont szerint fogja megítélni a tanítás anyagát s első sorban annak képző erejét veti latba s a gyermek munka- és tanulási ösztönét fogja felébreszteni és nevelni, hogy az önképzés számára az utat egyengesse.

Bármilyen is legyen a jövő módszere, a tanításnál úgy mint a nevelésnél, a tanító egyénisége fogja akkor is a főszerepet játszani. A módszernek vannak ugyan alapelvei, igazságai, de ezeknek ügyes alkalmazása adja meg a módszernek a gyakorlati értékét. Abban rejlik a tanítói hivatal magasztossága és nagyszerűsége, hogy a tanító saját lelki énjét állítja tanítványai elé, hogy azokból önmagához hasonló embereket képezzen.

Mindezeknek mérlegelése kellőképpen megvilágítja a népiskola fontosságát, jelentőségét, egyúttal teljesen igazolja ama követelés jogosultságát, hogy a tanítónak alapos készületségre van szüksége, hogy hivatásának minden tekintetben meg tudjon felelni. Nem külső okok azok, melyek e követelést involválják, nem a tanítói állás erőszakos előtérbe tolása ez, vagy olyan törekvés, mintha mi más tudományos képzettséget kívánó állásokkal a tanítói állást egyenjogusítani kívánók, de egy tapasztalatszülte kívánság, mely nem annyira a tanító egyéniségének emelését, mint inkább a haza javának előmozdítását célozza.

El kell ismernünk azt, hogy a tanítóképzés terén az utolsó évtizedek alatt roppant haladás történt, de mind a mellett a tanítóképző-intézetek ma sem állnak feladatuk magaslatán. Egy 20 éves fiatal ember, ki a tanítói oklevélhez jutott, az encyklopaedicus ismereteknek ugyszólván csak csirázásnak induló magvát bírja, ítélőképessége bizonytalan, látóköre némileg ködös, szakképzettsége gyakorlati szempontból nagyon-nagyon hiányos. A fiatal tanító a tanítóképzőben és az életben szerzett ismereteit alig tudja oly alakba öltetni, hogy ezen ismereteit tanítványaival vagy a néppel tudományos rendszerben, lélektani helyes alapon, de mégis népies könnyen érthető modorban közölhesse.

Kant azt mondta: «A nevelés feladata az emberi természet tökéletességének titkát feltárni!» Mindenesetre nagyszerű, hogy az emberi lélek mennyire finomulhat, mennyire tökéletesedhetik a képzés által; a képzés tehát nem mesterség, hanem már művészet. Sokan kicsinylik a népiskolát, a tanítói állást, mert kis emberekkel foglalkozik s azokat csak a legelemibb ismeretekre oktatja; ez ósdi felfogás. A népiskola a legmagasabb képzésnek és képzettségnek alapját veti meg s az itt szerzett első benyomások az egész emberi életre kihatnak.

Roppant hátrány a népiskola működésének méltatásánál az is, hogy a népiskolát mindenki ismerni véli s így mindenki jogosítva érzi magát arról ítéletet mondani. Vannak más tudományos foglalkozások is melyek kisebb jelentőségű dolgokkal foglalkoznak, mint az ember nevelése. A természetbuvárok a legkisebb féreg, növény életfolyamat meglepő kitarással tanulmányozzák, köteteket írva megfigyeléseikről, melyeknek megjelenése irodalmi eseményszámban megy és ime, a gyermeki lélek fejlődésének nyilvánulásait tanulmányozni, a fejlődést irányítani kis, csekély dolognak tartják.

Az etikai képzés tekintetében is ma már más viszonyok előtt állunk, mint a múltban. A modern élet, a gyári élet, a lakásviszonyok, a családi élet, a családiasság hiánya, a küzdelem a létért, melyben ma már gyakran a gyermekek is részt vesznek; az igazság és a jog erejét nagyon meggyöngyíté, a nemes és tiszta erkölcsi élet iránti érzést eltompítá. Megdöbbenően hat ama statisztikai kimutatas, mely szerint a legutóbbi 10 év alatt a fiatal gonosztevők száma 30⁰/₀-al szaporodott s az öngyilkosság az iljúság között is igen gyakori. Mily kevés akaratérő, mennyi istentelenség, nevelatlenség, elégedetlenség, fegyelmezetlenségi tünettel találkozunk naponként a nép között. A szülő, tanítók, előljárók iránti tisztelet kihalófélben.

A néptanító már e tekintetben is hivatva van a gyermeki lélekre nemesítőleg hatni, de ehhez nagyobb fokú megfigyelő- és ítélőtehetség és képzettség kívánatik, mint a mennyit a mai tanítóképzőben nyújtanak. Nehéz feladat az emberi lelket az ő fejlődésében vezetni, támogatni, nyilvánulásait megérteni, szóval öntudatosan nevelni. A ki más embert saját formájához akar idomítani, annak már megállapodott jellemű férfinak kell lennie. Az orvostól, a ki a testet gyógyítja, mindenki nagyobb fokú tudományos képzettséget kíván; a tanítónál, a ki a gyermek lelkét kell hogy ismerje, megértse, ápolja, e képzettséget elengedik. Ez logikai hiba.

Schleiermacher azt mondja: «Minden revoluczionaris mozgalom oka a szervezetlen nyilvános oktatásban rejlik!»

A tanítói állásnak oly előkelőnek kell lennie, hogy tisztelet környékezze őt nemcsak a nép, hanem a művelt osztály részéről is. A pedagógia ma az egyetemen is csak a theologia és filozófia egy alárendelt tudománya. Ez is nagy hiba.

Addig, míg a sajtó tudatára nem ébred annak, hogy népnevelői hivatása is van, addig többet árt, mint használ.

Debbe elnök indítványára előadónak jegyzőkönyvileg köszönetet mondanak.

II. gyűlés tartatott máj. 24-én d. e. 10 órakor. Debbe elnök megnyitván az ülést, felolvassa Albert szász király üdvözlő táviratát.

Debbe: A mai napirendre ki van tűzve Scherer iskolafelügyelőnek «A közös (simultan) iskola» cz. értekezésének meghallgatása és megvitatása.

Scherer: Tisztelt Uraim! A Mannheimban tartott XXIX. általános német tanítógyűlésen abban a kellemes helyzetben voltam, hogy ott «A népiskolának a mai korszellemnek megfelelő ujjászervezéséről» értekezhettem. A többiek között különösen kiemeltem, hogy a német nemzet egészséges fejlődése megkívánja a nemzeti nevelést a német nemzeti iskola által, hangsúlyozva egyúttal azt, hogy a német nemzeti iskola nem ismer sem társadalmi, sem felekezeti különbséget.

E szerint a német nemzeti iskolának közös (simultan) jelleggel kell bírnia. Ezen sarkalatos elvek mannheimi tanácskozásunkon 40,000 tanító helyeslésével találkoztak. Goszler közoktatásügyi miniszter legújabb «Schulgesetzentwurf»-jával azonban kimondta a közös iskolára a halálos ítéletet. A szociálizmustól való irtózatossá tévelem új irányt adott az iskolapolitikának, a szigorúan vallásos irányt. Az intézőkörök csakis a vallásos nevelés terjesztésével vélik megakadályozhatni a szociálizmus terjedését. A Zedlitz-féle közoktatási törvény teljesen az ultramontanok kezébe adta az iskolát, ellenkezésbe jöven az által a modern korszellemmel, ellenkezésbe jöven a német nemzet ama álláspontjával, mely nem akarja nemzeti iskoláját az egyház szolgálovává lealacsonyítani. A szabadelvűség híveire a közös iskolára nézve azonban némileg jó hatással volt e vészhozó vihar, mert a népben fölébreszté a népiskola iránti érdeklődést, átlátta hogy egyes pártok minő iskolapolitikát folytatnak.

Egyet elfelejtett a parlament, megkérdezni a német nemzet tanító-ságát, miként vélekedik e kérdésben. Tapasztalhattuk, hogy egyes pártok csupa taktikázásból politikai vezéreszméiket is, mint a szabadelvűség eszméjét is, áldozatul dobták a reakciónak. A ki az események fejlődését figyelemmel kíséri, tapasztalhatta, hogy a szabadelvűség immáron a reakció lejtőjére jutott.

Húsz év előtt a boroszlói német tanítógyűlés alkalmával, midőn e kérdés szintén szóba jött, az akkori államkancellár hú fegyverbarátainak nevezte a tanító-ságot, a mai államkancellár ma a Zedlitz-féle törvényjavaslat szabadelvű ellenzőit az «atheismus» vádjával illette.

A XIX. század épen ellenkezőleg mint a XVIII-dik, az általános emberi fejlődést a nemzeti étellel kívánja szorosán összekapcsolni. A XVIII. század inkább a kozmopolitizmus felé hajlott. A tudomány és a művészet, a bölcsélet és a vallás terén újabb és újabb eszmék merültek fel, forrongásba hozva az emberi elmét, provokálva a kritikát. A szólásszadság jogot ad arra, hogy a haladás esméiről vitatkozhassunk, a hazafiság pedig mind kötelességet rója ezt reánk.

A gyermek mindenekelőtt ama családé, melyhez tartozik, a család azonban egyik alkotó sejtje, alapeleme az állami szervezetnek, s mint a család tagjai munkásságuk által a család, úgy a családok az állami jólét előmozdítására vannak hivatva. Mint minden sejt nem önmagáért, úgy a család sem önmagáért, hanem az államért létezik, melynek gyarapodását előmozdítani, nagyságát emelni, főhivatása. Mint az általános szervezet, mely fentartója e szervezetet alkotó elemeknek, a sejteknek, melyeknek táplálékot juttat, fejlődését, erősödését elősegíti; úgy kötelessége az államnak az egyedekről gondoskodni, hogy e gondoskodás által az egyéni jólét, a kulturális haladás biztosíttassék. A kulturális haladás a képzés útján történhetik, melynek leghatalmasabb tényezői az egyház és iskola, e kettőből fejlődik ki a társadalmi élet szabatosága, különösen ez utóbbiban kell nyilvánulnia az erős nemzeti érzésnek.

Az állam nemcsak az egyesek, hanem az összes egyedek érdekét van hivatva ápolni, ha egészséges fejlődést akar a maga számára biztosítani s így oly képző-tényezőkről kell gondoskodnia, melyek nem az egyedek, hanem a közösség érdekei alapján állanak. Az állam feladata, hogy minden állampolgár a nevelés által az értelmiség ama fokára juthasson, hogy polgári jogait és kötelességeit gyakorolni tudja, hogy a hazát szeresse, Istent tisztelje, hogy a haza haladását, gazdagságát vagyonban és jólétben kötelességszerűleg előmozdítani igyekezzék. Egy kultur- vagy jogállam nem a reáérőszakolás által, mint pl. rendőrállam, érheti el e célját, hanem polgárai összhangzatos együttműködés által, ami ismét csakis az ifjúság közös képzése alapján érhető el.

Az államnak tehát nemcsak joga, hanem kötelessége is közös iskolákat állítani, mivel azok állami szempontból megbízhatóbbak, mert jobban meg is felelnek az általános nevelés követelményeinek, nem nevelik a kasztszellemet, kizárják a felekezeti gyűlölködést, lehetetlenné teszik az egyoldalú nevelést. A közös iskola a leghathatósabb óvószere az egyoldalú felekezeti nevelés ellen. Egyletek, testületek által fentar-

tott iskolák sohasem prosperálhatnak úgy, mint az állami közös iskolák, mert nem gyakorolhatnak kényszerítő befolyást azokra, kik iskolai kötelezettségeiknek nem felelnek meg.

Előadó szerint az egyház az államot a nevelés és tanítás terén nem helyettesítheti. Minden felekezetnek létalapja a hit, mely hit a gyermek érzelmvilágában veti meg alapját, ezt a hitet a gyermekben fel kell ébreszteni és éleszteni, mert nem születik a gyermekkel. Konvenczionális formák, absztrakt dogmák alapján álló igazságok nem bírnak a gyermekre nézve képző erővel, ezek csak érett, bölcs gondolkozású férfiak előtt bírnak értékkel. Ily nevelés nem nevelés.

Előadó ezután annak történelmi fejtegetésébe bocsátkozik, miképp jutott az egyház a múltban a tanítás terén a vezerszerephez s bizonyítani igyekszik, miy téves ama felfogás, hogy csakis az egyháznak van kizárólagos joga a tanításhoz és neveléshez. Elmondja, hogy már 1799-ben egy berlini tanításügyi konzisztorium kívánatosnak tartotta, hogy «a vallásoktatás tisztán a különböző vallásfelekezetek alapelveire szorítkozzék, mely alapelvek egy közös erkölcsstan alapját képezzék». Ez volt az első lépés a közös iskolák eszméjének megvalósításához. 1870-ben Poroszországban 70, 1878-ban már 442, 1882-ben 519 és 1891-ben 595 közös jellegű iskola volt.

A közös iskola ellenségei minden lehetőt elkövetnek annak megakadályozására, hogy ezen iskolák tért foglaljanak. A hitélet meggyöngyítésével vádolják a közös iskolát, mely a társadalomnak modern pogányokat, szocziálistákat, anarchistákat nevel és megzavarja a felekezetek békéjét. A tények azonban ennek ellenkezőjét bizonyítják. Wormsban, hol évtizedek óta áll fönn a közös iskola, hol a lakosok abszolút többsége a munkásosztályhoz tartozik, a szocziálistáknak nyoma sincs, a felekezeti egyetértés példás, az erkölcsi élet kifogástalan.

Hogy a hitetlenség a munkásosztályban tért foglal, annak oka más tényezőkből leli magyarázatát. A gyermeket a népiskolában nem helyes erkölcsi alapon és irányban nevelik, az absztrakt értékű vallási elméleteket nem érti meg, ezekkel csak emlékező tehetségét terhelik meg. Jézus Krisztus fenséges alakja a gyermek képzelete elé mint egy metafizikai talány van odaállítva. Míg a gyermek a vallásos szülők körében él, míg az egyházi tanítás hatása alatt áll, vallásos érzemei uralják szívét, míhelyt azonban a nagyvárosi gyárak munkásai közé jut, míhelyt szoczialistikus eszméket tartalmazó iratok kerülnek kezei közé, mindez megváltozik. A szocziálisták oly irodalmat alapítottak, mely népies hangon szólva egyenesen a nép szívéhez jut, s ebben is rejlik hatásuk titka.

A «Frankfurter Zeitung» egyik számában egy egyetemi tanár leírja tapasztalatait, melyeket a népiskolai tanítás terén tett. Leírja egy evangélikus hitközség által fentartott iskolában szerzett tapasztalatait, hol a vallás-erkölcsi oktatásra kiváló gondot fordítottak. Minden osztályban hetenként hat órát fordítottak a vallásstan tanítására. Az alsó osztályokban a bibliai történeteket ismertették, mely történeteket

otthon könyv nélkül meg kellett tanulniok. A heidelbergi kátét, egy nagy csomó egyházi éneket kitűnően elmondtak a gyermekek könyv nélkül. Kollegám, írja a nevezett egyetemi tanár, a praktikus theologia tanára, örvendett volna, ha szigorlói oly kitűnően ismerték volna a kátét, mint a kis nebulók. A bírák, a királyok neveit, életük, uralkodásuk idejét, Salamon templomának berendezését, annak szimbolikus jelentőségét, a hegyi predikációt, az evangelisták működését, Palaestina földrajzát stb. mind, mind ismerték. A felsőbb osztályokban, mint fogalmazási gyakorlatot, megkövetelték, hogy a tanulók vasárnapról hétfőre elkészítsék a vasárnap hallott szent-beszéd vázlatát. S az eredmény? A szocializmus itt mindig nagyobb tért foglal el.

Mindez csak a közös iskola létjogosultsága mellett bizonyít. Ez alapon következő tételek elfogadását ajánlja a közgyűlésnek.

1. Az egységes nemzeti szellem nevelése legyen főczélja a népiskolának, ez csak a nemzeti iskola útján történhetik, ez pedig nem ismerhetvén felekezeti különbséget «közös» jelleggel kell birnia.

2. Ha a közös iskolában a tanulók felekezetek szerint osztályozva külön nyernek oktatást a vallástamból, úgy szakítani kell azzal a dogmatikus absztrakt jellegű módszerrel, mely csak az értelmet terheli és a valláserkölcsei érzelmek nevelésére nem alkalmas. (Eljenzés).

Többen pártolólág szólván a kérdéshez, Weidemüller, főtanító, ellenzi annak elfogadását. Szerinte minden ember lehet jó katolikus avagy protestáns s e mellett kitűnő hazafi. A történelem többszörösen fényesen beigazolta azt, hogy míg az ifjúság a felekezeti iskolákban nyerte kiképeztetését, a nemzeti, a hazafiúi érzés csak oly erős volt, mint ma.

A javaslatot nagy szótöbbséggel fogadták el.

Ezután dr. Bartels (Gerából) előadása következett «*A szakfelügyeletről.*»

Komoly napokat élünk, a politika egén sötét, véstjóslo fellegek járnak ide-oda. Az egész világ békét óhajt, mégis az egész világ fegyverkezik. Már egy negyedszázad múlt el azóta, mióta a nagy német birodalom a régi római német szent birodalom romjain felépült, hogy a német birodalom a német császárság sírjából szemeink előtt föltamadt. Mint nagy és hatalmas állam, melynek fegyverei becsületet szereztek a német névnek, állunk a világ szemei előtt. A német nemzet belső életében azonban a politikai és szocialis élet terén erős forrongást érezhetünk. A «szocialis kérdés» kísért; bekopogva az állam, a trón, a község, a család ajtaján, helyet kér magának.

Csak erős nemzet kerülhet ki győztesen e harczból, s nagy ama felelősség súlya, mely mi reánk nehezedik, midőn belvillongások megsemmisítéssel fenyegetik azt, a miért apáink vagyonukat, szabadságukat, életüket, vérüket feláldozták.

Ebben a komoly időben minden hazafi szeme az iskolán függ, ebben vannak reményeink összepontosúlva. Már III. Frigyes Vilmos felismerte Luizával, nejevel, hogy a német nemzet az iskola útján, a szellemi ujjáébredés által lesz megmenthető. A legtöbb hazafi, mint Stein, Fichte, Kant elismerték, hogy a hazát egyedül az iskola menti meg, mely mint

Peztalozzi mondá «a társadalom minden osztályát szeretettel magához ölelni, felemelni és holdoggá tenni van hivatva!»

Az elégedetlenség, a hitetlenség, a nyugtalanság e napjaiban ismét csak az iskola felé fordítjuk figyelmünket. Mai nemzedékünket a korszellem követelményeinek megfelelőleg kell nevelni. E nagyszerű, magasztos feladat megoldása a tanítókra vár. Hogy a tanító azonban e magasztos feladatának megfelelhessen, szükséges, hogy független, hivatásszerető, a társadalom által nagybecsült egyén legyen. A veszély pillanatában a tanítóság felé fordul a nemzet figyelme, de a tanítóság anyagi helyzetének javításáról tudni nem akar, csak szavakkal fizetnek bennünket.

Mindamellettt mi nem szűnünk meg követeléseinket hangoztatni: 1. adjatok a tanítóknak magasabb kiképeztetést, 2. adjatok a tanítónak tisztességes fizetést, 3. adjátok meg a tanítónak a «szakfelügyeletet.»

Míg a tanítóságnak e három követelése nem teljesül, addig az iskola nem fog megfelelni a fölmerült igényeknek. El kell ismerünk, hogy Németország egyes államai a tanítóság e kérelmét teljesítették, csak Poroszországban találtak jajszavaink süket fülekre.

«Az iskolafelügyelet» kérdése, azt hiszem, oly fontos, hogy mindenesetre behatóan kell vele foglalkoznunk. E kérdésnek a politikai pártok előtt is van bizonyos fontossága, mert azt a kérdést kell eldönteni, kit illet meg az iskola felügyeleti joga? a családot, községet, egyházat avagy az államot? E kérdés megoldást nyer azzal, ha be tudjuk bizonyítani kié az iskola? Ha a legutóbbi húsz év történetének lapjait végigforgatjuk, megismerkedhetünk a modern irányeszmékkel, melyek a szabadelvűség talaján mozognak s rá fogunk jönni ama igazságra, hogy az iskola az államé, tehát az iskolafelügyeleti jog is az államé.

Mire és mennyire terjedjen ki ez az iskolafelügyeleti jog? Most e kérdés kerül a felszínre. Ha elismertük azt, hogy az iskolafelügyelet joga az államé, tisztában lehetünk azzal is, mire és mennyire terjedhet ki az iskolafelügyelet joga.

Kik által akarja, illetve kik által «kell» az államnak az iskola felett a felügyeleti jogot gyakorolni?

Midőn 1872. márczius 11-én dr. Falk közoktatási törvényjavaslatával a porosz képviselőház elé lépett, abban az iskolafelügyelő feladata következőkép volt körvonalozva: «A kerületi iskolafelügyelők hivatalukat állami szempontok szerint látják el. Kötelességük ügyet vetni arra, vajjon megfelelnek-e az iskolák az állami törvényeknek.» A törvényjavaslat e pontja rendkívül heves és szenvedélyes vitát keltett, melyben Bismarck herczeg is részt vett. Legyen-e tovább is a lelkész állásánál fogva is, tehát hivatalból iskolafelügyelő, vagy csak kinevezés útján lehet azzá, ez lett gócpontja a vitának. Az iskolaügy igaz barátjai már-már abban reménykedtek, hogy a «szakfelügyelet» ez alapon megszületik, de mind a katolikusok, mind a protestánsok erősen ellenszegültek e törvénynek.

A kik az iskolafelügyelet dolgát nem pártpolitikai szempontból, nem felekezeti tekintetek által félrevezetve bírálták el, hangsúlyozták, hogy az iskola felügyeletével csakis elméletileg képzett, gyakorlatilag tapasztalt egyének lehetnek megbízva.

1887 őszen Windthorst Trierben kiadta a jelszót: «Az iskolafelügyelők nejei arra törekedjenek, hogy férjeikkel megértessék, hogy az iskola csak akkor lesz ismét jó, ha azzá lesz, a mi volt, az egyházé.» A konzervatív párt a múlt napokban is kijelenté egyik lapjában, hogy addig nem szavaz meg semmiféle közművelődési költséget, míg az állam iskola-felügyeleti jogát fel nem adja.

Az államnak kötelessége mind a saját, mind az egyház és az iskola érdekében, az iskola felügyeletével szakembereket bízni meg. Ha a tanító csak tanító által nyerheti kiképeztetését, úgy a tanügy csakis tanúgyhöz értő egyén által ellenőrizhető.

Az iskolafelügyelőnek magának kell közvetlen tapasztalatokkal bírnia a tanítás terén, hogy a tanítás abszolút értékét kellően mérlegelni, s méltányolni tudja. Csak az ítélhet teljesen, a ki ismeri a tanítás processzusát, az ismeretek nyújtásának aktusait. Az iskolafelügyelő azonban ne csak kritikus, hanem munkatársa, tanácsadója legyen a tanítónak. Főfeladata legyen a tanítóban a hivatásszeretetet éleszteni. Legyen mintatanító, alapos ismerője a módszernek, ismerje az iskola szükségleteit, ismerje fel hiányait. Az iskolafelügyelet ne legyen mellékhiatal. Oly iskolafelügyelőkre van szükségünk, kik szoros összeköttetésben vannak velünk, kik működésükben csak áldást hozhatnak az iskolára.

Az iskolafelügyelőket első sorban a tanítók közül kell választani. A tanító munkáját csak úgy becsülheti meg az iskolafelügyelő, ha ő maga is több éven át azon a pályán működött, csak a tanítóból lett iskolafelügyelő tudja a tanítók bajait s kereshet hatáskörében azok számára orvoslást. Diesterweg egykor a következőket írta: «Csak a tanító értheti meg a tanítót, csak ő ismeri ez állással járó gondokat, fáradalmakat. Csak tanító taníthatja a tanítót, csak az vezérelheti is». Azt hiszszük, hogy a német közoktatási hatóság nem lesz zavarban, ha a tanítók közül kell kineveznie az iskolafelügyelőket, mert derék, képzett tanítóknak nincs hiány.

A szakfelügyelet fölöslegessé teszi a helyi felügyeletet. Már 60 évvel ezelőtt Harnisch következőket írta: «A tanítóképző-intézetekben mindinkább nagyobb gondot fordítanak a tanítójelöltek alapos, szakszerű kiképeztetéséhez, addig a fiatal theologusok kiképeztetését e téren teljesen elhanyagolják, pedig e férfiak vannak hivatva a jövőben a népiskolai tanügy élén állni». Csak abban az esetben kívánja a lelkészeket mint iskolafelügyelőket alkalmaztatni, ha azok a tanítás terén kitűntek.

A templom és iskola együtt nőttek fel, édes testvérek, s a jövő nemzedék érdekében békés egyetértésben kell élniök, támogatva egymást a nevelés munkájában.

Vannak, a kik a tanítók törekvéseit a szakfelügyelet érdekében s a

helyi felügyelet ellenében úgy magyarázzák, hogy a tanítók megakarták fosztani a népet vallásától. Ezen állítás ellen az egész német tanítótság nevében ünnepélyesen tiltakozom. (Élénk helyeslések).

Heinrich iskolaigazgató (Prága): Előadóval teljesen egyetért, csak azon csodálkozik, hogy Németországban a tanítók e kívánságát még eddig nem teljesítették, holott Ausztriában már régóta fennáll a szakfelügyelet. Náluk a lelkésznek az iskolaügyhöz alig van köze, a tanítótestületek értekezletén részt vehet ugyan, szavazati joga is van, mint hitoktatónak. Náluk a szakfelügyelet terén azonban újabb kérdések merültek föl, a mely kérdések megoldásához e gyűlés is hozzájárulhatna. A kérdés az, vajjon véglegesen avagy ideiglenes minőségben alkalmaztassanak-e az iskolafelügyelők. A tanítók nagy része a mellett foglal állást, hogy a tanító, ha iskolafelügyelővé neveztetik ki, ezen állását csak ideiglenes minőségben töltsse be, nehogy a tanítóból a hosszú idő alatt bürokrata váljék, hanem mindig csak tanítónak érezze magát. Felhívja a gyűlés tagjait, szíveskedjenek e kérdésben legalább ex abrupto nyilatkozni.

Teupser tanító (Lipcse): Véleménye szerint téves ama feltevés, hogy az iskolafelügyelő se theologus, se philosophus ne legyen. Az iskola célja csak egy lehet: a gyermeket emberré nevelni. Csak ily célja van az iskolával az egyháznak és az államnak egyaránt. Nemcsak az iskola közegeinek van e szerint felügyeleti joga, de az egyháznak és az államnak is. De joga van a felügyeletre a családnak is.

Az iskolafelügyelői állást csakis széles eszmekörű, magasabb kiképzetést nyert egyének tölthetik be. A felügyelethez ugyanis nem elég a gyakorlat útján szerzett tapasztalat, hanem szükséges még a tudomány színvonalán álló pedagógiai szakismeret, mely képzést csak az egyetemen lehet elsajátítani. Azért csak egyetemi képzettségű egyéneket kíván iskolafelügyelőül alkalmazni.

Tews tanító (Berlin): Mindenekelőtt arra kéri a gyűlés tagjait, hogy Heinrich prágai iskolaigazgató indítványát teljesen mellőzzék. E kérdés megvitatásához nem lehet ex abrupto szólni, különösen nem a német tanítógyűléseken, hol ily kérdések beható fejtegetésébe csak hosszabb tanulmányozás után szoktunk belefogni. Teupser tanító teljesen eltért a tárgytól, nem az a kérdés mily kiképzetése legyen az iskolafelügyelőnek, a kérdés az, ki legyen az iskolafelügyelő? Mi, mint az iskola közegei vagyunk egyedül illetékesek az iskola ügyeit intézni, eo ipso csak a tanítót illetheti meg az iskola felügyelete.

Halben szeminaryumi főtanító (Hamburg): Heinrich indítványát abban az esetben elfogadhatónak tartaná, ha az állampolitika demokratikus irányú volna, mert akkor az iskolafelügyelő abban az esetben elhagyná hivatalát, ha a tanítótság bizalmát elvesztette. A mi viszonyaink között az iskolafelügyelő csak akkor veszíthette el állását, ha az illetékes hatóság előtt bármi okból kegyvesztetté válik. Ezekért az iskolafelügyelőkért szóló nem lelkesedik. Az előadó javaslatát elfogadja.

Dr. Bartels előadó záróbeszéde után a gyűlés az előterjesztett javaslatot elfogadja. E szerint határozatilag kimondatott:

1. Az iskolaügy vezetésének joga, a felügyeleti jog, egyedül az államot illeti.
2. Az iskolafelügyelők, kik csakis e hivatásuknak élhetnek, képzett, gyakorlatilag tapasztalt egyének lehetnek.
3. Iskolafelügyelők csakis tanítók lehetnek.
4. A u. n. helyi iskolafelügyelet, melyet eddig nem szakemberek gyakoroltak, megszüntetendő.

A harmadik napján az egyetemes gyűlésnek Rickert országos igazgató (Danzig) által előadott következő tételt tárgyalták: *«Melyek ama önképző körök, egyletek, melyekben a tanító részt vehet?»*

Társadalmi forrongás küszöbén állunk. A nép ma már bizonyos részt követel magának az ismeretekből, a kultúrából, a politikában aktíve kíván szerepelni, s az általános szavazati jog behozatalát követeli. Mi következik ebből? Ha a legszebb, a legszentebb jogot a választás jogát, megnyeri a nép, hogy szavának súlyával érvényesítse magát, meg kell neki egyúttal adni azt a képzettséget is, hogy ezt a jogot csakis hazája javára és boldogságára használja fel. Az önképzés szükségességének érzete, mely ma a népben mutatkozik, nagy és szép feladatot ró a tanítóságra.

Liebknecht a német szocialisták vezére, egy ünnepi beszédben így szólt a munkásokhoz: *«Kevés munkást ismertem, kiknek nem az volt főtörekvésük, hogy azt az osztályt, melyhez tartoznak, emeljék. Az uralkodó társadalmi osztályok szellemi és erkölcsi tönk szélén állnak, s hogy kulturánkat megmenthessük, e társadalmi osztályok megbuktatása legyen főtörekvésünk!»* Egy helyütt Liebknecht azzal gyanúsítja, az államot, hogy az az általános képzés ellensége, hogy megakadályozni igyekezik azt, hogy a tudás közös vagyonná váljék.

Tény az, hogy a német munkást nem iskolázzák úgy, mint a francziát, az amerikai, vagy az angolt. Iskoláink jobbak, mint bármely nemzet iskolái, de a továbbképzést nálunk elhanyagolják. A szocializmusnak ereje abban rejlik, hogy a munkást eszméi számára megnyerve, folytonos szellemi éberségben tartják, önképzésre serkentik. A földműves-osztályt kell nekünk megnyernünk, hogy az ő törekvéseiket némileg ellensúlyozhassuk.

Előadó ezután ismerteti ama egyletet, mely a nép oktatását tűzte ki célul. 1884-ben az egyesületnek a német birodalomban 700 fiók-egylete volt 200,000 taggal. Az első 10 évben 75,000 márkát fordítottak a vándortanítók fizetésére, 453,000 márka értékű könyvet osztottak ki. 1872—74-ig 65 továbbképző-iskolát állított föl az egyesület. Most a népkönyvtárak alapításán fáradozik.

Az úgynevezett Humboldt-akadémia 1891—92. évben 82 nyilvános felolvasást tartott, melyeket 2192 mindkét nembeli egyén látogatott. Ily felolvasások nagyban hozzájárulnak a közműveltség emeléséhez.

Felhívja különösen a falusi tanítókat olvasó-körök alapítására, itt épen oly szükséges az érintkezés a néppel, épen úgy szükséges az ismeretek terjesztése, mint a városban. Ezen olvasó-körök volnának a nép továbbképző iskolái.

T e w s t a n í t ó (Berlin) társelőadó: A szociális kérdés tagadhatlanul nagyban foglalkoztatja a tanítói köröket, a tanítóság tevékenységétől függ ez ügy helyes megoldása. Mit tehet a tanító e téren? Azt hiszem, hogy az általános műveltség, a humanizmus terjesztésével, gátat lehet vetni a szocializmus terjedésének. Helyesebb életfilozofiára kell a népet oktatni.

A népiskola hatása csak a műveltebb nemzeteknél érezhető. A népiskolából kikerült gyermek hasonlít egy bimbóhoz, mely csak a későbbi idők folyamán fejlődik ki teljesen. Ha e bimbót nem ápoljuk, nem erősítjük, rövid idő alatt elcsenevészik. Ezért tartom szükségesnek, hogy a nép továbbképzését el ne hanyagoljuk; ezért tartom szükségesnek gondoskodni arról, hogy a népben az önképzés ösztönét felébresszük és neveljük. A tanító ne csak az iskolában érezze magát tanítónak, hanem a nép között is.

Következő javaslatot ajánlja elfogadásra.

1. A népoktatás terén csak akkor mutathatunk fel eredményt, ha az ifjúság s a nép képzésére is kiváló gondot fordítunk.

2. A nép kulturális művelése, önképző-, olvasó-körök, népkönyvtárak felállítása s nyilvános felolvasások által érhető el.

3. A német tanítók 30-ik egyetemes gyűlése a tanítók, tanítótestületek figyelmébe és pártfogásába ajánlja a jelzett törekvéseket.

K a l b t a n í t ó (Gera): A felvetett eszmét helyeslem, de aggodalmaim vannak az iránt, hogy a tanítóság tevékenysége e téren eredményes lesz-e. A nép a tanítóság munkásságát nem becsüli kevésre ugyan, de már nem kíván tőle tanulni. De maga a hatóság sem nézi jó szemmel a tanítóság közreműködését e téren, tartva attól, hogy a tanító és a nép rokonszenvezése némi tekintetben veszedelmes lehet.

Esetekre hivatkozom, midőn egyes tanítók, kik dalegyleteket vezetnek, mely egyletek tagjai között néhány szocialista is volt, a hatóság figyelmeztette őket, hogy ezen egyletekből lépjenek ki. Voltak, kik a figyelmeztetésre hallgattak, én azonban erre mitsem hallgatva, abba a gyanúba keveredtem, hogy én is szocialista vagyok. (Derűltség).

Miután többen szóltak még a kérdéshez, megjegyezve, hogy egyes konkrét esetek miatt a nép továbbképzésének eszméjét a tanítóság végleg nem ejtheti el, az előterjesztett javaslatot elfogadták.

Ezután elnök ünnepélyes szavakkal bezárja a gyűlést.

Az egyetemes gyűlésen kívül, illetve ezzel kapcsolatban kisebb értekezletet is tartottak. **P o l á c k** iskolatanácsos (Worbis): «Mi akadályozza a továbbképző-iskola fejlődését» című kérdéstről értekezett. Véleménye szerint a baj oka abban rejlik, hogy 1. az intézmény szervezetlen, 2. a szülők, mesterek ellenszenveznek az iskolával, 3. a tanulók hanyagul látogatják az előadásokat, 4. a tanítás legtöbb helyen

alkalmatlan időben történik. Javaslatában a következőket ajánlja: 1. A továbbképző-iskola eszméjét a sajtó útján a néppel meg kell kedveltetni. 2. Iskolakényszert kell alkalmazni. 3. A tanítás lehetőleg nappal történjék. 4. Az iskolákat az életpálya szerint kell külön választani s így lesznek ipar-, földműves-, kereskedelmi iskolák. 5. A tanítók ezen oktatásért külön díjazásban részesüljenek. 6. Szigorú fegyelmi szabályzatot kell alkotni.

Steglich tanító (Drezda) a két jeles pedagógus Diesterweg és Froschhammer működését párhuzamba állítva, ezeknek hatásáról értekezett.

Berger (Weissenfels): «A játék fontossága a nevelésben» című értékelését olvasta fel.

Jacob Károly tanító (Lipcse): a szülőföld ismertetéséhez szükséges térkép keletkeztetését mutatta be.

Fichtner és Salzmann tanítók társelőadók (Lipcse): Az énektanítás hiányairól, illetve hibáiról, értekeztek, különösen hangsúlyozva, hogy a karének mellett külön-külön is kell a gyermekekkel énekelteni.

Troeltsch tanító (Nürnberg) bemutatta a nürnbergi számológépet.

Pfister tanító (München) egy törtekkkel számológépet mutatott be.

Schomler tanító (Lipcse) a tanítók önszegélyezésének módjáról, élet-, vagyonbiztosításáról, tanítók takarékpénztáráról értekezett.

Richter Károly iskolaigazgató (Lipcse) a gyenge elméjű gyermekek tanításáról és neveléséről értekezett. Előadását a mintaszerű lipcsei «Gyenge elméjű gyermekek intézetében» tartotta, hol 8 osztályban 126 gyermek nyer oktatást. A tanulók kézimunka kiállítása feltűnést keltett. (Fonó-, kivarró- és papír-munkák).

Dr. Götze iskolaigazgató (Lipcse) a kézimunka tanításáról értekezett.

Fontos esemény volt a gyűlésen az u. n. «Deutscher Lehrertag» és az «Allgemeine Deutsche Lehrerversammlung» tagjainak egyesülése, mely egyesülés híre egész Németország tanítói között rendkívüli lelkesedést keltett.

* * *

Összehasonlítva a német tanítók XXX. egyetemes gyűlésén letárgyalt kérdéseket a magyar tanítók IV. egyetemes gyűlésén letárgyalt kérdésekkel, azok között bizonyos eszme- és érzelemrokonságot fogunk felfödozni.

Mindkét értekező főjellemben az a lángoló hazaszeretet, mely a gyűlések minden egyes tagjának szívét teljesen áthatotta. A mely nemzetnek ily tanítói vannak, a mely nemzet tanítósa ily irányú lelkes munkásságot tud kifejteni, ama nemzet tanítói csak fényt, dicsőséget és boldogságot árasztanak a hazára. Míg a német tanítók a szociális-

mus terjedésével veszélyeztetve látják a német nemzeti egységet, a nemzeti szellemet, a hazaszeretetet, feltve ezt különösen a kozmopolitizmus romboló hatásától; addig a magyar tanítók nemes hévvel törekednek arra, hogy tapintatos úton, lassan, de biztosan megteremthessék a magyar nemzeti egység alapját e sok nemzetiség között. Célunk egy a nemzeti erő tömörítése által; erősíteni a nemzeti lét alapjait s biztosítani ez által a nemzet jövőjét.

A szakfelügyelet kérdésének megoldása úgy Németországban, mint nálunk egyike a legjogosabb követeléseinknek; ott az egyház tulságos beavatkozása, itt az iskolaszékek túlkapasai tették aktuálissá a kérdést. A tanítók anyagi helyzetének javítása ott épen olyan gondot okoz, mint nálunk. A tanítói közszellem erősödését misem biznyítja jobban, mint a Lehrertag és a Lehrerversammlung egyesülése.

A simultan (közös) iskola kérdése nálunk nem oly aktuális érdekű, hogy arról egyetemes gyűléseinken tanácskozni érdemes volna. Németországban annak ellenére, hogy a kormány politikája teljesen inauguralja ezt az irányt, s inkább a felekezeti iskolában bízik, a liberális tanítók többsége simultan iskoláért lelkesedik.

A gyűlés ideje alatt rendkívül érdekes iskolaszer-kiállítást rendeztek. Az u. n. «Altes Theater»-ben «Wallensteins Lager» és «Die Piccolomini» című darabokat adták a tanítók tiszteletére, a «Neues Theater»-ben a «Nürnbergi mesterdalnokok» című ünnepi előadást rendezték. A lipcsei tanítók dalegyesülete valóban művészi programmal dalestélyt rendezett.

Végül említést érdemel, hogy Lipcse város 6000 márkát szavazott meg a gyűlés céljaira, melyen 4725 tanító vett részt.

* * *

Ugyanezen időben a német tanítónők egylete tartotta meg évi közgyűlését Blankenburgban. Az egyesületnek 38 fiókegylete van 5556 taggal. Dr. Kuhnów Anna kisasszony «A kézimunka tanítás értéke fiziologiai és pszihologiai szempontból» czímen olvasott fel egy értekezést. Szerinte a női jellemképzésnél egyik legfontosabb tényező a kézimunka, kerülni kell azonban a mechanizmust. A kézimunka-tanítást csakis kézimunka-tanítónők végezzék. Deutsch kisasszony (Frankfurt) a kézimunka tanítást megkönnyítő szemléltetési képeket mutatta be. Zetsche kisasszony (München): «A nép gyermekeinek szószegénységéről» értekezett.

Az ülés után megtekintették a tanítónők és a tanulók női kézimunka kiállítását, melyet Albrecht porosz herczeg neje is megtisztelt látogatásával.

Érdekesnek vélem még megemlíteni, hogy a német tanítónők egyesületébe az 1892-ik év folyamán tagsági díj czímén befolyt 457,696 92 márka, kiadatott 114,582 91 márka. Az egyesület összes vagyona 3,952,908 50 márka.

Eperjessy István.

I R O D A L O M.

Nemzeti pedagógia Pósa költészetében.

Mióta a földön lakó népek a mivelődés bizonyos fokára emelkedtek, mindig foglalkoztak az emberi lélek sajátosságainak magyarázatával. Tanulmányaik tárgyává tették a gyermeki életet is, kutatták az emberi élet forrását, fejtegették lefolyását, a szerzett tapasztalatokból következtettek az élet céljára. Az ember nevelésének történelme bizonyítja, hogy a kutatók mindegyike saját vérbeli népét vette buvarkodásának forrásául és tárgyául; a görög bölcs a görög nemzet sajátosságaiból vonta el halhatatlan törvényeit, a római nevelők és tudósok a római nép életének jelenségeiből állították össze nemzetüknek nevelési rendszerét s a mikor a görögöt választották mintául, a nevelés nem lett göröggé, hanem annak vívmányait oly művészi kézzel alkalmazta a latin nép gondolkozásmódjához, egyéni jellemvonásaihoz, hogy kezében az idegen földön eredt alkotás mind formában, mind tartalomban nemzetivé lett.

Igy tett a múltban minden nép, a melynek fejlett nemzeti kultúrája volt. Ehez azonban idealizmus szükséges, melynek alkotó része az erkölcsi szép.

A görög és római nép alkotásai képezik ma is a föld minden részében a mintákat; minden nemzet vágya, hogy az ifjú nemzedék lelkét megtöltse e klasszikus nemzetek szellemével, a melynek ékessége az erkölcsi szép. A görög és római költők, szobrászok és bölcsek remekeit tanúlják gyermekeink, hogy lelkük erőben, érzelmeik mélységökben és nemességökben, akaratuk fenköltésben gazdagodjék. Boldog, ki a nagy mesterek műveiben elmélyedhet s nemcsak a csöndes szoba négy fala között, hanem a viszontagságos életben e fényesen világító szellemek tanítása, útmutatása szerint élhet is. E nagy lelkek nem a keresztény hitvallás tanai szerint emelkedtek az égi atyahoz, pogány isteneket imádtak s a 19. századnak a keresztény eszmékben megtisztult gyermeke mégis ihletetten tekint a régi bölcsek alkotásai felé.

A nemzetek épülnek s nemesbednek e nagy nemzetek műveltségének hatása alatt, de azért egyik sem veszíti el egyéni jellemét, nem lesz sem göröggé, sem rómaivá, hanem megmarad annak, a mi.

A római nagy volt más népek szellemi alkotásainak átültetésében s eredeti művek megteremtésében. Miért? Mert felvilágosodott, emelkedett szellemmel fogott munkájához, mert a hosszú és fáradságos mivelődésben előkészítette lelkét az alkotáshoz.

Hogy a mi nevelésünk tévútra jutott, annak mi magunk vagyunk okai. Háromszázados elnyomatás, szenvedés után 1867-ben végre felszabadultunk s a helyett, hogy hangyaszorgalommal egybegyűjtöttük volna ama gyöngyöket, a melyeket a múlt századok jeles magyar nevelői reánk hagytak, a helyett, hogy a régi mintanépeknek helyes életelveit figyelembe vettük volna, hanyat-homlok futottunk az ugynevezett «Kulturvolk» hazájába és minden előkészület nélkül, minden meggon-

doltság és előtanulmány nélkül átplántáltuk szellemét. Mi lett az eredménye? Az, hogy 15—20 évi párját ritkító szorgalmunk dacára nem lettünk magyarabbak. Hosszú idő kellett ahhoz, hogy felocsúdjunk s észrevegyük, hogy lidércznyomás nehezedik a nevelés minden nemzeti intézményére. Hála legyen azoknak, kik a veszedelmet észrevették és az idegen irányt romboló útjában feltartóztattak. Gyertyánffy, Péterfy, dr. Kis Áront s mellettök a jeleseknek még nagy számát illeti az elismerés. Bevitték műveikkel a romlatlan, ősi magyar szellemet a népiskolába.

A mit ők a népiskolák terén már napról-napra nagyobb eredményre érveltek, azt teszi segítségükkel a magyar gyermekvilág irodalmának megteremtője, Pósa Lajos, a kisednevelés terén. Hogy e terén még nagyon sok tennivalónk van, hogy itt új irányt kell meghonosítanunk, azt mindnyáján érezzük, kik kisedneveléssel foglalkozunk, a kiseddóvók működését s irodalmát figyelemmel kísérjük. Kiseddóvóink ma magyar szóval idegen szellemet terjesztenek, mert nevelési irányuk, nevelésük eszközei sem alakban, sem tartalomban nem magyarok. Ennek igazolásául legyen szabad a következő példákat idéznem, a mikből észre lehet venni, hogy a kisednevelőknek mintául közrebocsátott szemelvények sem pedagógiai, sem nyelvi, sem nemzeti szempontból nem ütnek meg a mértéket.

Az óvó nevelésénél felhasználja az imát, a játékot, a mesét, verset és elbeszélést, a dalt, a munkaszerű foglalkozásokat, testgyakorlatot, társalgást stbít.

A legujabban megjelent D ö m ö t ö r-féle módszertan ezekre nézve a következő példákat adja :

A kis mosónő.

E címet viseli a következő szövegű játék :

Úgy csinos a kis baba,
Ha tiszta rajt' a ruha ;
Mossuk ki hamarosan
Langyos vízben, kis teknőben,
Szappanozzuk gondosan.

Azután hideg vízben
Öblítsük kékitőben ;
Lics-locs! ha szép a színe,
Kifacsarva
Széjjelrázva
Terítsük a kötélre.

Hopp! a ruhánk megszáradt ;
Mángoláshoz lássunk hát :
Kis mángolónk guruljon,
Ide-oda
Hogy a ruha
Puhára kisimuljon.

Most itt a kis vasaló;
 Ám vigyázzunk, mert forró,
 Vasaljuk ki fényesen,
 Hogy a baba
 Óvodába
 Szép ruhában mehessen.

E rigmust Wascherné Kompolth Erzsébet állította össze, dallamot, nem tudom ki keresett hozzá; azt látom, hogy épen olyan, mint a «Nekem olyan asszony kell» kezdetű népdal.

Talányfejtő játék:

Szépen sorban kis pajtások
 És figyelemmel legyünk!
 Mert eljönnek a munkások
 Sokat mutatni nekünk.

Látni fogjuk, mint dolgoznak
 Kézzel labbal szaporán,
 Hogy gyümölcsét szorgalmuknak
 Élvezhessék azután.

Mozdúlattal eiárúlják,
 Mi mesterségük faja,
 Mit, ha ki nem találhatnánk,
 Az volna ám a csoda!

E költészeti merényletet «Néha szemem meg-megakad» kezdetű magyar népdal dallamára kell énekelni. Ez Dömötör utasítása.

Mesteremberek vagyunk mi,
 Szorgalmasan dolgoztatunk.
 Eljöttünk most megmutatni,
 Hogy s miképen foglalkozunk.
 Lesz-e vajjon köztetek, ki
 Mesterségünk megnevezi.

Dallama: «Felleg borúl az erdőre» . . .

Azt hiszem felmentenek t. olvasóim e minták égbekiáltó hibáinak fejtegetése alól, mert hiszen a jóra való I. éves képzőintézeti növendék is megmondja, miért rosszak, sőt veszedelmesek e tákalmányok s miért nem szabad akármilyen szövegű költeményt akármilyen dallamra, mint valami kaptafára verni; már az I. éves képzőintézeti növendék is tudja, hogy a szöveg és az ének (dallam) zenéje között harmoniának kell lenni, hogy a hat éven alúli gyermeknek a 8—9—10 hangterjedelmű népdalok nem valók.

Az eféle férczelményekre mondta a Pesti Hírlap f. é. 333. száma: «Szép Magyarországbán hosszú ideig ült orgiát ez a pedagógia s a gyermekek számára sem az óvodában, sem az iskolában nem volt

különb dal. Vágyat éreztem (bár lágyszívű ember vagyok) mindazon urakat megrakni, a kik népdalainkból éveken át ilyen csúfot üznek, még pedig, fájdalom, büntetlenül.»

De Dömötör még máig sem vette észre, hogy minden éperzékű ember undorral fordul el az ilyen sületlenségektől. Nem elég, t. olvasóim, egyszerűen kimondani, vagy ki is nyomatni, hogy Pósa, Benedek s társaik jelest alkotnak; tessék nemcsak hinni, hanem cselekedni is, mert a szó cselekedet nélkül semmit sem ér.

Dömötör könyve, melyről egy bírálója azt mondta «Egy kitünő könyv» megéneкли a szabót, kovácsot, susztert, favágót, takácsot, asztalost, kötélgyártót. Hogyan? Beszéljen a példa:

Dallam: «Szépen sorba kis pajtások»

Lám a mesteremberek mind
Egyformán mily hasznosak!
Műhelyben vagy szabadban kint
Késő estig dolgoznak.
Tanúljunk szorgalmat tőlük,
Mert ez a fő az életre;
Ne hajoljunk soha rosra,
Ne a csúnya restségre.
Addig is, míg erőt kapunk
Istentől a dologra.
Kész örömmel tanúlgassunk
Játszadozva, dalolva.

Lássunk még egy minta-társalgást.

Tárgya Pósa L. következő szép verse:

Hová, háová Palikám,
Azon a szép paripán?
Elmegyek a csatába,
Édes hazám javára!

Kicsi vagy még Palika
Levet az a paripa.
Ha levet is nem bánom,
Gyere te is, barátom.

«No, kedves gyermekek, hát megtudjátok-e mondani, honnan jöttetek ti ide, az óvodába? Úgy van, hazulról. Es hova fogtok innen ismét menni, ha befejeztük az óvodai foglalkozást? Úgy van, *haza*, a hol ti nagyon szerettek lenni, mert ott együtt vagytok kedves szüleitekkel és testvéreitekkel. De nektek és mindnyájunknak van ám ennél még egy kedvesebb helyünk is, a melyet szintén úgy hívnak, hogy *haza*. Úgy-e már ti hallottátok emlegetni a hazát? Nos, tehát a «haza» az mindnyájunknak közös otthona, mert ebben a hazában lakik velünk együtt sok, sok ember». Stb. stb.

Ezt Dömötör példaképen mondja el az ő módszertanában, a mely

csak most alig 1—2 hónapja hagyta el a sajtót. És kinek akarja elmondani? A hat éven alúli kisedednek! Hol itt az ésszerű pedagógia! Melyik nevelési törvény enged meg ilyenféle fecsegéseket?

Miért foglalkoztam én ennyit Dömötör könyvével?

1. Dömötör Géza férfikora legjavát a kisedednevelés szolgálatában töltötte el s mint egy kisededóvónő-képzőintézet volt igazgatója, száz meg száz óvónőt nevelt a nemzetnek. E minőségében egy egész tábor-karnak lett vezérévé s ennél fogva természetes, hogy társai mindannyian az ő nyomdokán járnak.

2. Dömötör, mint a «Kisedednevelés» szerkesztője, még ma is ápolja e lapban a kisedednevelési irodalom torzszülőtteit.

3. Ki akartam a példákkal mutatni, hogy Pósat és iskoláját még a fővárosban sem értették meg azok, kiknek fellépését már egy évtizeddel ezelőtt kellett volna meglátni.

4. Alkalmat akartam nyújtani a nemzeti oktatás és nevelés legfőbb birói testületének, az országos közokt. tanácsnak arra, hogy a kisededóvónők kiképzésére szánt vezérkönyveket a legnagyobb szigorral bírálja el, mert ha most tévesztjük el a czélt, úgy a nemzeti kisededóvást egy félszázadra megöltük.

A hol ügyről van szó, ott a személy tekintetbe nem jöhet; a személy halandó, de a nemzet halhatatlan.

Ne higyjék t. olvasóim, hogy én a múlt harczosainak érdemeit nem méltányolom. Dömötör és társai a legjobb akarattal, a leglelkesebb hazaszeretettel és a legnyedetlenebb szorgalommal szolgálták mindenha a kisedednevelés ügyét azon időkben, a mikor azzal, úgyszólván, csakis a társadalom törődött. Ők tanítottak, írtak, lóttak-futottak, hogy a világra jött drága csecsemőt az életnek megtartsák. Nevök a hetvenes és nyolczvanas évek kisedednevelésével elválaszthatatlanul egybeforrt.

És most utalok cikkelyem bevezető soraira.

Hogy legjobb törekvésük, legjobb akaratuk nem nozta meg sem a nemzeti pedagógia, sem az általános nevelés tekintetében a várt eredményt, annak részben a kor, mely őket nevelte, részint a viszonyok nehézsége az oka. Ha lelkük telve a klasszikus alakok szellemével; ha az úttörés nehéz munkájához nagyobb körültekintéssel készülnek elő; ha a nevelés mintáit itthon keresik fel s nem idegenben: akkor nem jutottak volna a tévútra.

Nem akarok magas tónusból beszélni, ez csak vezérembereket illet meg, nem pedig közkatont. Csak egyet akarok: megszabadítani a kisedednevelés mezejét a dudvától, a mérges növényektől és az idegenből átültetett plántáktól. És ha Dömötör Géza, kit én nagyrabecsülök, szigorú ítéletemet a személye ellen intézett támadásnak tekinti, nagyon, de nagyon csalatkozik. Elmondtam volna én ezt, a mit ide irtam, akármilyen nevet is viselt volna az általam kárhóztatott irány képviselője.

Mennyiben magyar Pósa pedagógiája?

Magyar az minden ízében; lélektana annyira teljes és tökéletes, hogy én irodalmunkban Benedek Elekét kivéve, ahhoz hasonlíthatót

nem ismerek; pedig címe nem «Lélektan a képzőintézetek számára»; nincs abban egyetlen elvont lélektani meghatározás, sem semmiféle Kant-, Herbart stb.-féle «gründlich» fejtegetés és mégis minden mondanása, minden szava a magyar kised lelki életének hú tükre. A ki magyar lélektant akar írni, az zárja előbb lelkébe Pósa eszét, szívét és akaratát. Pósa kis imái a magyarok Istenéhez szállanak, köszöntői magyar gyermek szívéből fakadnak, magyar apa, anya, nagypapa és nagyanya szíve fogja fel. Megéneklí ő a házat, de «Az édes apám házá»-t, lantjára veszi az órát is, mikor kérdi: «Mit beszél az óra»; de ennek címlapja, mutatója, színe, ketyegése magyar, magyar szívről szól s magyar szívhez beszél.

Nem régiben megczírógatótt engem egy jóakarató pályatársam a «Kisednevelés»-ben, azt mondván:

Nem érti, miképen lehet verset társalgási tárgyul, alapúl és vezérfonatlul választani?

Hát nagyon jól s ha nem akarjuk a kisedet untatni és kicsinyke lelkét megbántani: akkor masként nem is cselekedhetünk. Miért? majd elmondom a «Kisednevelés»-ben még pedig egyesegyedül Pósa nyomán.

Ugyan volt-e e hazában emberi testben lakó lélek, a mely a gyermek mosdását, öltözködését megragadóbban, nagyobb pedagógiai éleslátással és tudományal, szebb szóval elmondotta volna, mint Pósa?

Ime itt e magyar szellemnek e gyémántsugara:

Reggel.

Hajnali harmatba
Mosdik a Piroska,
Meg is törülközik
Fehér liliomba.

Szöszke-böszke haját
Befonom hét ágba,
Tarka szivárvánnyal
Hét arany fonálba.

Fel is öltözik majd
A Piroska szépen —
Várja már nagyapó
A nagy karos székben.

Mily gyönyörű családi kis képet varázsol elénk a következő kis vers:

Rózsát szedett a kis Rózi . . .

Rózsát szedett a kis Rózi
Anyja neve napjára,
Szűrő tövis gyenge ujját
Összeszúrta, szürkálta.

Fújja, fújja édes anyja,
 Simogatja kezével,
 Bekötözi édes csókkal
 Puha rózsalevéllal.

Pósa megénekeli a virágokat, állatokat, erdőt, mezőt, ligetet; de az ő rózsáit magyar napsugár, magyar levegő, a magyar anyaföld nedve táplálja és melengeti. Megénekli a mesterségeket is és pedig mily szépen!

Nem oly képek ezek, a melyeknek csak címök, nyelvök magyar, hanem az a színök, árnyalatuk, minden porczikájuk.

A kis kertész.

Udvaromon arany eke,
 Fölszántom az udvart vele.
 Tele vetem violával,
 Rozmaringgal, tulipánnal.

Kristályvízzel öntözgetem,
 Bokrétába kötözgetem
 Kinek adom? Senki másnak:
 Az én édes jó anyámnak.

Ezzel be is végzem cikkelyemet. Többet, sokkal többet kellett volna mondanom Pósa Lajos pedagógiájáról.

Más alkalommal visszatérek még erre s a hol elhagytam, folytatom teljes részletességgel.

Utolsó szavamat azokhoz intézem, kiket szívük sugallata, a kisdedek szeretete, rangjuk, vagyoni vagy erkölcsi erejük nevelési intézmények élére állított.

Mit érnek e kincsek, ha a polczon eszi őket a por? mit használ nekünk Pósa szíve, ha dobbanásait meg nem értjük? Áraszszuk el műveivel óvodáinkat, iskoláinkat, a családokat, hogy ne legyen egy legkisebb rejteke se e drága földnek, hol Pósa bácsi szelleme otthon ne volna. Csak így fűzhetjük hazánk népét egybe, csak így biztosíthatjuk szellemi fölényünket!

A nemzet közoktatását bölcsen vezérlő kormány pedig soha nemesebb s hatásában üdvösebb ügyre nem áldozhat, mintha a kisdednevelési irodalom felvirágzását tetemesebb anyagi áldozattal előmozdítja.

Láng Mihály.

EGYESÜLETI ÉLET.

Egyesületünk a nemzet Jókai-ünnepén.

1894. január 6-ika! Ez volt az a nap, a melyen a magyar nemzet elismerését, háláját és hódolatát fejezte ki az írók fejedelme, Jókai Mór iránt, a ki immár ötven év óta gyönyörködtet bűbajos tollával és

szerez a magyar névnek dicsőséget a föld kerekéségén mindenütt, a hol művelt nemzetek laknak. Dicső látvány volt az, a mikor az ország minden részéből összesereglett nép s a kormány, a megyék, a városok, a társulatok, az intézetek küldöttei egyetlen érzelemtől, egyetlen gondolattól athatva, riadó lelkesedéssel özönlötték körül a férfit, a kit nem a hatalom jelvénye, hanem az egyszerű babérkoszorú díszített, a ki életében nem kegyeket osztogatott, hanem a népek millióit honfiúi nagy szerelmével bilincselte le, a ki nem pénzzel, vagyonnal, hanem lángelméjének mérhetetlen kincsével gazdagította nemzetét.

Es mikor őt, az egyszerű költőt, dicsőítette a nemzet, magának is dicsőséget szerzett. Megmutatta, hogy van még benne ideális lelkesedés, meg tudja becsülni a köznek javáért végzett fáradalmas munkát, meg tudja jutalmazni az igazi érdemet. Megmutatta, hogy a pártusák között is egyet tud érteni és vannak oly érzelmek, a melyeket széles hazában mindenki szentnek és sérthetetlennek tart.

S ez érzelmek koronája a hazaszeretet.

Igen! Jókainak és az ő műveinek szeretetében tulajdonképen a mi fajunk szeretete nyilatkozik meg s az ő dicsőítésének és félszázados írói működése megünneplésének forrása valójában a mi hazaszeretetünk.

Onnan, a hol a magyar nép hazaszeretete ily fenségesen, minden politikai célzatosságtól menten, nyilatkozott meg, az ország tanítóképzői nem hiányozhattak. Hiszen minden magyar tanítóképző legszentebb kötelességének éppen azt tartja, hogy a leendő tanítók szívébe a hazaszeretetet mélyen bevéssé. Sőt ezzel mi nem elégszünk meg, mi e szent érzelmet aktivitásra is törekszünk gerjeszteni. Mi az imádott magyar hazának nemzethódító apostolokat nevelünk!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete a más társulatok között szintén képviseltette magát a Jókai-ünnepen. A tisztelgő küldöttséget Komáromy Lajos, egyesületünk jeles pénztárosa vezette, mivel elnököt és alelnököt betegségök akadályozta e nemes tiszteljesítésében. A küldöttség tagjai voltak a vezetőn kívül: Thuránszky Irén, Sztafkó Béla és Nagy László egyesületi tagok.

A küldöttség Jókai Mórnak díszesen kiállított tiszteletbeli tagsági oklevelet nyújtott át. Az oklevél sötét bronz-színű pluche-bársony táblába volt kötve aranyozott díszítményekkel és Jókai Mórnak csinos monogrammjával; belül pedig a tábla fehér antique moir-selyemmel volt kibélelve. E bekötés Morzsányi fővárosi iparos munkája volt. A szöveget Hollós Károly jeles művésznök és kartársunk rajzolta be az oklevélbe nagy gondnal és gyönyörű ékes betűkkel.

Az oklevél szövege, a melyet Komáromy Lajos, kitünő tollú tagtársunk fogalmazott, a következő volt:

«Hazánk Nagy Fia, Nemzetünk Ünnepelet Költője és Nagy Tanítója!»

«Ma, midőn örömtől dobban meg nemzetünk szíve; midőn ország-szerzte Néked szentelnek ünnepet; midőn a magyar nép millióinak küldötteiként százak és ezrek lépnek Elődbe, hogy hódolatukat s a nemzet hódolatát Előtted tolmácsolják: a Tanítóképző-Intézeti Ta-

nárok Országos Egyesülete is Hozzád siet örömeinek, halájának, tiszteletének, és üdvkívánatainak kifejezésével.»

«Örülünk, hogy a magyarok Istene Téged hazánknak adott, s hosszú életen át e honnak megtartott.»

«Hálát érzünk Irántad, mert ifjúságunktól fogva Te voltál tanítónk; Te tanítod félszázad óta, halhatatlan költői műveidben a magyart hazaszeretetre, a szép, jó és igaz eszményeiért való lelkesedésre.»

«Hódoló tisztelettel állunk meg Előtted, a munka emberé előtt, ki hosszú félszázadnak borús és viharos, ép úgy mint derült napjaiban egyaránt, fáradhatatlanul szolgálod a hazát tollal, szóval és tettel; s kérünk, fogadd kegyesen annak kijelentését, hogy Egyesületünk Téged a nemzet nagy tanítóját *tiszteletbeli tagjává választott* múlt hó 17-én, tartott közgyűlésén, s tiszteld meg szerény egyesületünket kegyeletünk e jelének elfogadásával.»

«Adja az ég, hogy sokáig folytathasd még e nemzetre áldást hozó s fényt árasztó munkádat! Boldogítson még sokáig annak főlemelő önérzete, hogy nemzetednek a művelődés útján újabban oly örvendetes elalóhadásában, e haladás megteremtésében, Neked is óriási részed van!»

«Hódoló tiszteletünk ismételt kifejezésével vagyunk és maradunk,

Budapesten. 1894. jan. 7.

legőszintébb tisztelőd, a Tanítóképzőint. Tanárok Orsz. Egyesületének tagjai s azok nevében.» (Aláírások.)

Mindazok, a kik a díszes oklevél kiállításában fáradoztak s egyesületünknek a lélekemelő ünnepen való méltó képviseltetéséről gondoskodtak, fogadják e helyen is köszönetünket.

Beszámoltunk egyesületünk egyik nemes és szép tetteről. Ha a mi hódolatunk szerény jele nem is tette fényesebbé az ünnepélyt s Jókai ovációját fenségesebbé, de véghetetlen jól eső örömmel tölthet el minden tanítóképző tanárt az a tudat, hogy a hol az egész nemzet együtt volt s együtt érzett, mi is jelen voltunk, lelkesedésünk a közös érzelmek áradatába belefolyt és szívvel-lélekkel kiáltottuk:

Éljen Jókai Mór!

Budapest, 1894. január 7.

N. L.

Egyesületünk Jókai-ünnepé.

Az 1893. évi december hó 17-én tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve.

Jelen voltak: Péterfy Sándor elnöklete alatt: *Thuránszky Irén, Lubinsky Emilia, Gyertyánffy István, dr. Kiss Áron, Komáromy Lajos, Kozocsa Tivadar, Radó Vilmos, Kovács János, Baló József, Nagy László, Király Pál, Sebestyén Gyula, Amberg József, Miklós Gergely, Horvay Ede, Trombitás Gyula, Kún Alajos, Almásy István, dr. Herrmann Antal, Somogyi Géza (Znióvaralja), Luttenger Ágost, Karkis István, Hangl József, Brandtner Albin, Bosnyakovics Jakab, Kozma Gyula stb.* Számos fővárosi tanférfú, s a tanító- és tanítónőképző intézetek hallgatói. A gyűlés jegyzője: *Sztankó Béla.*

1. A pedagógiumi ifjúság által igen szépen előadott karének elhangzása után Péterfy Sándor elnök tartotta meg megnyitó beszédét. Beszédében okadatolta a jelen rendkívüli közgyűlés megtartását, hivatkozván a választmánynak október, illetőleg december havában hozott határozataira, melyek szerint egyesületünk azzal kívánja önmagát megtisztelni, hogy Jókai Mórt, hazánk nagy íróját, tanítómesterét, egyesületünk tiszteletbeli tagjává kívánja választani. Röviden, nagy vonásokban megemlékezvén Jókai nagy érdemeiről, s rámutatván azon kiválóan fontos szerepre, mely az iskolai oktatásban Jókai műveinek jutott: az ülést megnyitottnak nyilvánítja s felkéri Király Pált, Jókai írói érdemeit méltató beszéde megtartására.

2. Király Pál megtartja nagyhatású ünnepi beszédét, a melyet általános éljenzéssel fogadtak.

3. A közgyűlés — elnök felszólítására — nagy lelkesedéssel s közfelkiáltással Jókait egyesületünk tiszteletbeli tagjává választja. Az egész közönség felállott és hosszú ideig kitörő lelkesedéssel éljenzett.

Határozatba ment, hogy a megválasztásáról szóló oklevél a nagy írónak a jubileum alkalmával, küldöttsegileg adassék át.

4. Gyertyánffy István köszönetet mond az elnöknek e szép ünnepély rendezéseért, abból a szempontból is, hogy egyesületi életünk szép mozzanata a Pedagógium helyiségeiben folyt le.

5. Elnök rövid záró beszéde, s a pedagógiumi ifjúság szép himnuszéneke után a közgyűlés igen emelkedett hangulatban ért véget.

Budapest, 1893. december 17-én.

Péterfy Sándor,
elnök.

Sztankó Béla,
jegyző.

Jegyzőkönyv

a választmánynak 1893. december 17-én tartott üléséről.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor* elnök, *Somogyi Géza*, *Nagy László*, *Kún Alajos*, *Sebestyén Gyula*, *Baló József*, *Kozocsa Tivadar*, *Kovács János*, *Radó Vilmos*, *Komáromy Lajos*, *Luttenberger Ágost*, *Miklós Gergely*, *Sztankó Béla* utóbbi jegyző.

56. Elnök az ülést megnyitván, felszólítására Nagy László titkár jelenti, hogy az internátusok szervezetét és berendezését illetőleg körülbelül együtt van azon anyag, melynek beküldése az e tárgyban szétküldött felhívásra ez idő szerint remélhető. A választmány megbízza az elnökséget, hogy e közgyűlési tárgyra előadót kérjen fel.

57. A fentebbi ponttal kapcsolatban, a választmány felkéri Nagy László főtitkárt, hogy közgyűlésünk másik fontos tárgyára, a tanítóképző tanárképzésre nézve állítsa össze az eddig kifejezett kívánalmakat s az ezen kérdés megoldására nézve eddig felmerült javaslatokat, s ennek közzétételével kapcsolatban intézzen felhívást a tanár-testületekhez, hogy véleményeiket e tárgyban január hó végeig terjeszszék be.

58. A közgyűlés idejére nézve a választmány a maga részéről a hú s-

véti időt látja legcélszerűbbnek a közgyűlés megtartására, mindazonáltal kívánatosnak látja, hogy e tárgyban is kérdés intéztessék a testülethez.

59. Komáromy Lajos, pénztáros az 1894. évi költségvetési javaslat előterjesztésével kapcsolatban a következő jelentést teszi:

A tagdíjak előírányzott összegéből még mintegy 100 frt hiányzik. Szeptemberben levelező-lapokon felhívás intéztetett a késedelmes előfizetőkhez s f. hó elején póstai megbízások küldettek szét a hátralékosokhoz. (127 taghoz, 647 frt beszédeseért). E póstai megbízásokból eddigelé több mint 200 frt értékű érkezett vissza fizetetlenül. Egyesületünknek összes követelése tagdíjakban mintegy 430 frtot tesz.

Ily viszonyok közt évenként 40—42 ivre menő folyóiratot kiadni lehetetlen.

A pénztárnok előterjeszti, hogy jelentékeny számmal vannak, kik legutóbbi felszólítása után is, két évi hátralékaikat nem fizetik be. A folyóiratnak ezek részére küldése nem csekély anyagi terhet fogna a a jövő évben róni az egyesületre. Kéri tehát, hogy a választmány f. évi novemberi ülésében 44. pont alatt hozott határozatát oda módosítsa, hogy a folyóirat küldése függővé tétetik azon tagok részére is, a kik két évi tagdíjjal vannak hátralékban.

A jövő évi költségvetési előírányzat, ha csak az eddigi legszükségesebb kiadásokra szorítkoznék is, mintegy 180 frt hiányt tűntet fel; s ha a könyvtár alapítására s a folyóirat czikkíróinak nem csekély díjazására 400 frtot irányszunk elő, akkor a deficit 580 frt.

E hiány csak úgy lesz pótolható, ha 1. a hátralékok befolyanak s ha 2. a magas kormánytól egyesületünknek eddigelé adott évi 400 frt államsegély legalább 800 frtra felemeltetik.

A választmány a pénztáros által előterjesztett kilépési nyilatkozatokat tárgyalván, Hajnal Adolf, Jádý József, Ruppenthal Lajos, Szalay Sándor, Péchy István kilépése elfogadtatik; nem fogadhatta el azonban a választmány dr. Havas Gyula, Könyökiné Laczkovics Ida és Molnár József kilépési nyilatkozatát, azon okon, mert tagságuk 3 éves cyclusa nem telt le. E határozatról ez utóbbiak levél útján is értesítendők.

Belépését jelentette a budapesti külső váczí-ut községi iskola (igazgató: Hajnal Adolf.) Örömmel elfogadtatik.

A költségvetésre nézve a választmány felkéri az elnökséget, hogy a magas kormány segélye iránt a szükséges lépéseket tegye meg s ha a miniszter úr ó nagyméltósága kegyes lesz a segélyt felemelni, azon esetben a jövő évben az előterjesztett költségvetés lesz irányadó.

Pénztáros azon javaslatát, hogy a 2 évi hátralékosok számára eddig járt füzetek küldése függesztessék fel, a választmány azzal fogadja el, hogy erről az illetők előzőleg levél útján értesíttessenek.

60. Elnök a pénztár megvizsgálására Lederer Ábrahám, Kozsa Tivadar és Miklós Gergely tagokat küldi ki.

61. Elnök köszönetet mondván Somogyi Géza igazgatónak megjelenéseért, egyéb tárgy hijában a gyűlést berekeszti.

Péterfy Sándor,
elnök.

Sztankó Béla
titkár.

Felhívás a tanítóképző tanárok képzése ügyében.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya a közlő közgyűlés előkészítése céljából a képzőintézeti internátusok ügyében bizalommal kérte fel a tanári testületeket és tanítóegyesületeket javaslataiknak indokolt nyilvánítására. Kérésünknek a legtöbb tanári testület és a néptanítói egyesületek közül a Népnevelők Budapesti Egyesülete szíves készséggel, sőt többnyire nagy buzgalommal tettek eleget. Fogadják a testületek az ügy érdekében kifejtett önzetlen fáradozásaikért elismerésünket és hálás köszönetünket!

A tanítóképző tanárok egyesületének választmánya a jelen év folyamán tartandó közgyűlésének tárgyául felvette az internátuson kívül a *tanítóképző tanárok képzésének ügyét* is, a mely meggyőződésünk szerint a tanítóképzésnek, sőt az egész népoktatásnak egyik legfontosabb, legéletbevágóbb, sőt tekintve annak rendezetlen voltát, egyik legégetőbb tárgya is. A tanítóképző tanárok képzése azon ügyek közé tartozik, a melyeknek helyes szervezésétől varható Magyarország tanítóképzésének felvirágzása, a népoktatásnak egységes irányban való biztos fejlődése. A tanárképzés ügyének megoldása azonban nagy körültekintést és beható megfontolást igényel, a mennyiben figyelemmel kell lenni az elemi tanítók képzésének a polgári és középiskolai tanárképzéshez s általában a tanítói kvalifikációnak az egyetemhez való viszonyára, a tanítóképzők tantervére, a tanítóképző tanári testületek szervezetére s a néptanítók előléptetési szükségleteire. Ez okoknál fogva a tanítóképző tanárok egyesületének választmánya, mielőtt a maga körében tárgyalná s a közgyűlés elé vinné az ügyet, szükségesnek látja, hogy a tanári testületek és tanítóegyesületek véleményével megismerkedjék. Tisztelettel kérjük tehát a tekintetes tanári testületeket, hogy fogjanak haladéktalanul ez ügynek tanulmányozásához és megvitatásához, valamint kérjük a tekintetes tanítóegyesületeket is, hogy idő híján legalább választmányi üléseiken foglalkozzanak e tétellel. (A tárgyalás és határozathozatal megkönnyítése végett idezárva mellékeljük a tanítóképző tanárok képzéséről újabban felmerült figyelemreméltó javaslatok kimutatását.)

Ez alkalommal még egy más tárgyban is szükségesnek látjuk testületeink becses véleményét kikérni. Alapszabályaink a folyó évben *közgyűlés tartására* köteleznek bennünket, a melynek *idejéül* a husvét! szünetnapok, vagy a nyári nagy szünet hónapjai látszanak alkalmasnak; a választmány ugyan h u s v é t o t véli czélszerűbbnek, mindazáltal a végleges határozatot a tekintetes tanári testületek javaslataitól tette függővé.

Tisztelettel kérjük a tekintetes tanári testületet, illetve tanítóegyesületet, hogy mindakét tárgyra vonatkozó javaslataikat, tekintve az idő rövidségét, legkésőbb *február 1-ig* az egyesület titkári hivatalához (B u d a p e s t, J ó z s e f k ö r ú t 85.) beküldeni szíveskedjenek.

Budapest, 1894. január 3.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya
nevében mély tisztelettel

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

Értesítés.

Egyesületünk választmánya a f. hó 17-én tartott ülésén azt a határozatot hozta, hogy azon tagok részére, kik legalább 2 évi tagdíjjal hátralékban vannak, a Magyar Tanítóképző megküldése 1894. január 1-től kezdve felfüggesztessek mindaddig, míg tartozásukat be nem fizetik.

Midőn erről hivatalból értesitem, egyszersmind kérem, hogy elvállalt tagsági kötelezettségének teljesítése által vagyoni nehézségekkel küzdő, de a tanügy terén s a tanügy munkásai érdekében már rövid fennállása óta is szép eredményeket kivívott egyesületünket támogatni s tovább fennállhatását saját részéről is lehetővé tenni szíveskedjék.

Egyesületünk, minden egyes tagja után, évenként 3 frtot tartozik fizetni folyóiratunk kiadójának. Hogyan tehessen most már eleget eme szerződésbeli kötelezettségének, ha a tagok nem teljesítik az egyesület iránti kötelezettségüket?!

Folyóiratunk egy évi folyama 40 ív terjedelmű, s e terjedelem — ha az egyesület irodalmilag munkás tagjainak buzgalmát lejobb fokozni s egyesületünk szellemi érdekeit megsérteni nem akarjuk — nem kevesbíthető. A kiadó a tagok után részére esedékes évi 3—3 forintért csak évi 25 ív kiadására kötelezte magát, s az állam 400 forintnyi évi segélye a folyóiratunk többi 15 ívének kiadására fordíttatik.

Bátor voltam ezeket röviden közölni azért, hogy kimutassam, hogy úgylis kevés (jelenleg 280) tagból álló egyesületünknek minden egyes tagja évi járulékára feltétlen szüksége van, ha folyóiratát fenntartani s általában összes működését továbbra is folytatni akarja.

Tagtársi tisztelettel és hazafias üdvözlettel

Budapesten, 1893. december 20-án.

Komáromy Lajos
egyesületi pénzt.

VEGYESEK.

Személyi hírek. *Szuppán Vilmos*, a minisztériumhoz beosztott tanítóképző-intézeti igazgató január hó közepén foglalja el igazgatói állását a budapesti IV. ker. áll. felsőbb leányiskolánál; helyette a tanítóképző-intézetek vezetésének ügyét *Mártonffy Mártonra* a minisztériumhoz beosztott budapesti tanfelügyelőre, az ipariskolák országos felügyelőjére bízták. A tanítóképzők ügye van oly fontos, oly nagy terjedelmű s annyira fejletlen, hogy intézése a minisztériumban egy embernek munkaerejét teljesen lekösse, azért a mi kívánságunk az, hogy a képzők ügyeinek vezetésével a minisztériumban egy hozzá értő egyén külön és ne mellékesen bízássék meg. Egyébiránt a mi *Mártonffy Márton* fel-

ügyelő úr személyét illeti, megnyugvással vesszük, hogy éppen ő kapta a képzőket. Tanári, tanfelügyelői s minisztériumi pályájából úgy ismerjük őt, mint szakképzett, erélyes, buzgó, a népoktatásért hevülő embert. Meg vagyunk győződve, hogy a tanítóképzők ügyeit lelkesedéssel fogja felkarolni. Szívünkben kívánjuk, hogy fáradságos, nehéz és sok oldalú munkájának végzéséhez adjon az Ég neki buzgalommal és képességén kívül erőt és időt is. (Lapunk zártakor olvassuk a napilapokban, hogy Szuppán kinevezetése budapesti felsőbb leányiskolai igazgatóvá, ténynyé vált s egyúttal megbízták a vidéki állami, felsőbb leányiskolák felügyeletével. A miniszter elismerését fejezte ki Szuppánnak eddig szerzett érdemeiért, Szívünkben üdvözljük Szuppánt új hivatali és bizalmi állásán! Gratulálunk neki a miniszteri elismerésért is, a melyre alig szolgált rá valaki jobban, mint ő.) — *Deák Lajos*, Marostordavármegye és Marosvásárhely szab. kir. város tanfelügyelője, decemberben töltötte be tanfelügyelői működésének az első év-tizedét, mely alkalomból a marostordamegyei általános tanító testület jubiláris ünnepélyt rendezett tiszteletére. «Deák Lajos hazafias érzetű, nemesszívű, kötelességtudó ember, a ki hivatalos munkálkodása pontos teljesítése mellett, a közigyeknek is meghozta és hozza a kellő áldozatot. Ezen erkölcsi tulajdonai indokolták a jubiláris ünnepély tartását; ezen alapon kívánjuk, hogy a megisztelt és kitüntetett tanférfi sokáig éljen!»

A népoktatási törvény huszonötödik évfordulója alkalmával több tanító-egyesület és tanítóképző-intézet tartott E ö t v ö s - ü n n e p e t. Először is a *Tanítók Országos Bizottsága* által tartott nagyszabású Eötvös-ünnepről emlékezünk meg, a mely december 8-án a budapesti új városháza közgyűlési termében folyt le. Jelenvolt a fővárosi tanítószag színe-java, a tanítóképző-tanárok közül számosan, a tanító- és tanítónőképző-intézetek növendékei, dr. Verédy Károly és Tóth József tanfelügyelők, Helfy Ignác országgyűlési képviselő, br. Eötvös Lóránd; a kormányt Berzeviczy Albert, Szathmáry György és dr. Morlin Emil képviselték. Az ünnep a Paedagogium ifjúsági énekkarának gyönyörű énekével kezdődött. A díszgyűlést Lakits Vendel elnök megnyitván, Zichy Antal kérte fel az ülés vezetésére. Zichy Antal érdekes visszaemlékésekben gazdag beszédet mondott. Kiss Áron pedig szép tanulmányt olvasott fel Eötvösről és a népoktatási törvény meghozataláról, valamint a népoktatási törvény tervezett reformjáról. Komócsy József ez alkalomra szerzett «A város épül» című gyönyörű költeményét olvasta fel. Péterfy Sándor lelkes búzdító szavakat intézett a jelen levő tanítói és tanítónői növendékekhez, lelkükre kötven a magyar történelem és irodalom tanulmányozását. Az ünnepet a paedagogiumi ifjúság éneke zárta be.

A *szabolcsvármegyei általános tanító-egyesület* választmánya Nyiregyházán, 1893-ik év december hó 5-én «Eötvös emlékünnepélyt rendezett. Az ünnep sorrendje a következő volt: 1. Az ünnepély megnyitása Miklós László egyesületi elnök úr által. 2. Nemzeti zászló. Énekelte: a városi dalárda. 3. Emlékezés Bárá Eötvös Józsefről. Felolvasta: Werner Gyula úr. 4. Szavallat. Előadta: Kubacska István úr. 5. Szózat. Énekelte: a városi dalárda.

A *máramarosi ált. tanítóegyesület* december 5-én ünnepelte meg a népoktatási törvény 25-dik évfordulóját. Az ünnepet Bodrogi Gyula elnök nyitotta meg a nap jelentőségének méltatásával. Ezt követte a tanítóképző ifjúság éneke, Bartalus István Fohászatá adván elő. Ezután Bökényi Dániel olvasta fel «Népnevelés a közoktatás tagozatában» című tanulmányát. Végre a tanítóképző énekkara elénekelte Kólcsey Hymnusát.

A *budai II. ker. elemi tanítónőképző intézetben* decz. 9-én ülték meg az Eötvös-ünnepet, a mely a ifjúság énekével kezdődött. Ezután Nagy László tanár olvasta fel «Br. Eötvös József és a népoktatási törvény» című tanulmányát, a melyet a Magyar Tanítóképző jelen füzetében egész terjedelmében közöl.

Doktor Sarolta elszavalta Várady Antalnak «Br. Eötvös József» című költeményét. Az ünnep az ifjúság énekével végződött.

A csáktornyai tanítóképzőben december 5-én ülték meg a törvény 25 éves jubileumát. Elénekelték a szöveget; ezután Margitay József igazgató tartott megnyitó beszédet. Felméry Albert előadta az 1868. 38. t.-cz. alkotásának történetét és hatását. Trinkl Alajos III. oszt. növ. elszavalta Szász Károly «Eötvös Emlékezetét». Az ünnepet az ifjúság éneke fejezte be.

Az orsz. izr. tanítóegyesület központi választmánya e hó 9-én ünnepelte meg a népoktatási törvény szentesítésének 25. évfordulóját. Kornfeld Gyula elnök megnyitó beszéde után, melyben a törvény halhatatlan megteremtőjéről, báró Eötvös Józsefről emlékezett meglekésítő szavakban, Barna Jónás tanár hosszabb, kimerítő tanulmányt olvasott fel következő czimmel: «az 1868: XXXVIII. népoktatási törvénynek milyen befolyása volt a zsidó iskolák fejlődésére».

A sárospataki áll. tanítóképzőben is tartottak Eötvös-ünnepet, a melyről tudósítás híjján csak annyit tudunk, hogy Dezső Lajos eszmékben gazdag felolvasást tartott a népoktatási törvény hatásáról.

Az iglói állami tanítóképző-intézet f. évi december 22-én d. u. 3 órakor az intézet nagy termében, a város legintelligensebb tagjai, a m. kir. honvédtisztek s az egyes helyben levő intézetek tautestületeinek jelenlétében, megünnepelte a népoktatási törvény szentesítésének 25 éves fordulóját s ez alkalommal báró Eötvös József az 1868: XXXVIII. t.-cz. megalkotójának emlékét is. Az ünnepély tárgysorozata következő volt: Hymnus Mozarttól, énekelte az ifjúsági dalkör; Ünnepi beszéd, tartotta Arányi Antal igazgató; Végrendelet, Br. Eötvöstől, szavalta Hajts Jenő IV. éves növ.; Klapka induló, Egressi B.-tól, énekelte az ifjúság; A város épül, (Óda) Komócsi J.-tól, olvasta Mihalitska István tanár; Magyar népdalok, Hubertől, énekelte az ifjúság; A bethlehemi pásztorfiú, Tárkányi B.-tól, szavalta Scholz Lajos IV. éves növ.; Induló, Lambert-től, előadja az ifjúsági zenekör.

A lévai állami tanítóképző intézet Báró Eötvös József emlékének ünnepélyt rendezett az 1868 évi népoktatási törvény szentesítésének huszonötödik évfordulóján, december 5-én. Az érdekes műsort az intézeti ifjúság által előadott Hymnus nyitotta meg. Szabó Lajos igazgató eszmékben gazdag beszéden a népoktatási törvény fontosságát ecsejtette. Laczkovich János IV. éves növendék Eötvös életét és működését ismertette. Ezt követte az énekkar «Kitárom» című dal előadása. Fekete III. éves növendék a «Mégfagyott gyermek»-et Szabó Ferencz III. éves növendék a «Búcsút» szavalta el. Szabó Ottó IV. éves növendék «Kalászok B. Eötvös neveléstani eszméiből», adott elő. A műsort bezárta a «Szózat» eléneklése.

Jókai-ünnep. A hazáméjű költőt és író, a ki nemzetének fiait immár felszázad óta tanítja a lángút lánghalálán szeretni, az egész nemzettel együtt, a tanügyi körök is ünnepelték. Az ünnepek sorozatát az *Eötvös-alap-egyesület* kezdte meg, a mely mindig elől jár, a hol a tanítóság kegyeletes érzelmeit kell kifejezni nemzetünk nagyjai iránt. Ezen országos tanító-egyesület november 7-én tartott ünnepi közgyűlésén fejezte ki háláját a nagy író, a tanítók barátja iránt. A gyűlést Zichy Antal, az Eötvös-alap tiszteletbeli elnöke nyitotta meg, a ki találon jegyezte meg, hogy Jókait nem azért ünneplik a tanítók, hogy nagyságának fényét emeljék, hanem, mert ki akarják mutatni, hogy Jókait ők is magukénak vallják. Az elnöki megnyitó után Komócsy József méltatta eszméitől és szellemes megjegyzésektől ragyogó beszédben azt a nagy hatást, a melyet Jókai művei által a népre gyakorolt, s ilyen módon a nemzeti műveltség és hazaszeretet terjesztésében a népnevelők munkatársává szegődött. A viharos tet-zéssel fogadott beszéd után Péterfy Sándor, az Eötvös-alap elnöke kelt fel

és indítványozta, hogy az egyesület Jókai Mórt tiszteletbeli tagjává válaszsza és Jókai Mór műveinek díszkiadására előfizessen. Az indítványt lelkesült éljen-zéssel fogadták el, minek megtörténte után a gyűlés ünnepies hangulatban oszlott¹ szét.

A modori m. kir. állami tanítóképző-intézet is rendezett örömmünnet Jókai Mór tiszteletére ötven éves írói jubileuma alkalmából 1893. évi november hó 18-án. Az ünnep műsorát¹ következőleg állították össze: 1. Erkel F. «Hunyady-induló ja, előadta az ifj. zenekar. 2. Erkel F. «Himnusz» a, előadta az ifj. ének-
kar. 3. «Jókai Mór télszázados évi jubileumára», óda Dobó Lászlótól, szavalta Sztankovics Károly. 4. «Honi emlékeim», magyar ábránd Székely J. től, zongorán előadta Dittert Ferencz. 5. «Jókai életéből», írta és felolvasta Burger Ferencz. 6. «Délibáb», eredeti magyar mű Czapik Jánostól, előadta hegedűn Jakobovits József, zongorán kísérte Tschida János. 7. «Ezer év», költemény Jókaitól, szavalta Maurer Nándor. 8. «Czigánydallamok» Pablo de Sarasatetől, hegedűn előadta Loschdorfer Nándor, zongorán kísérte Dittert Ferencz. 9. «Mit csinál most a magyar ember?» költemény Jókaitól, szavalta Gremen Zsigmond. 10. Egressy «Szózat»-a, előadta az ifj. énekkar. Záradéku: «Rákóczy-induló, előadta az ifj. zenekar.

A budai II. ker. elemi tanítónőképző intézetben december 7-én ünnepelték meg Jókait. Bevezetésül elénekelték az «Imát» Binkbán operából. Az ünnepet Thúrán szky Irén igazgató tartalmas beszéddel nyitotta meg. Ezután Platz Ilona IV. éves növendék olvasta fel Növy László Jókai-életrajzát. Mújd Zala y Emma III. éves növ. szavalta el Komócsy ódiáját. Az ünnepet a növendékek kara zárta be a Hymnus eléneklésével.

Az *Országos Nőképző Egyesület* nevelő- és tanítónőképzőintézetében január 8-án volt a Jókai-ünnep, a melyet a Hymnus eléneklése vezetett be. Csíky Erzsébet elszavalta Komócsy odáját; Schramm Irén a Jókai-füzetből olvasott fel egyes darabokat; Gruber Mária a Csonka honvéd et szavalta el. Végül a növendékek által elénekelt Szózat következett.

A bajai állami tanítónőképző-intézet kebelében f. hó 6. d. e. 9 órakor tartották meg Jókai-ünnepét az igazgató-tanács, tanári testület és az ifjuság jelenlétében. Következő Jókai-műsorral: Jókai Mór. Király Hymnus. Zenéjét szerző Goll J. Előadta a tanítóképző intézeti énekkar. — Jókai Mór írói működésének jellemzése. Olvasta Bellosics Bálint tanár. — Jókai Mór. Ezer év. Szavalta Lissák K., III. o. tanítónövendék. — Jókai Mór, Kárpáti Zoltán, I. f. Olvasta Jáhoda F., IV. o. tanítónövendék. — Jókai Mór. A 48. kokárda. Szavalta Csankó V., II. o. tanítónövendék. — Jókai-induló. Krohn V. Előadta a tanítóképző-intézeti zenekar.

Végül megemlíjtük, hogy az Eötvös-alap elhatározta Jókai tiszteletére egy füzetnek kiadását. A füzet «*Jókai Mór 50 éves írói működésének örömmünnepe*» czímen néhány hete máé el is hagyta a sajtót. Jókai Mór életéből szemelvényeket s rövid elbeszéléseinek gyöngyeit tartalmazza. A füzet alkalmas és méltó arra, hogy terjesszük a tanítóképző ifjuság közt. Bolti ára 30 kr., Lakits Vendelnél megrendelve, (Budapest, Érsek-utczai elemi iskola) 20 kr.

Tanári kinevezések. A vallás- és közoktatási miniszter az új év elején kinevezte, illetve magasabb fizetési osztályba előléptette mindazokat a középiskolai igazgatókat és tanárokat, a kiket ez az előléptetés rangsorozatuk vagy egyéb okok miatt a költségvetés szerint megilletett. Némely napilap és egy budapesti tanügyi hetilap «görögütöznek» nevezi ezen kinevezéseket, mert újévi ajándékképen január elején történtek meg. Mi nem osztozunk ebben a nézetben, sőt helyén valónak tartjuk, hogy ha a fizetések január 1-től fogva esedékesek, akkor történjenek a kinevezések is. Annál kevésbbé helyeseljük azt, hogy az állami tanítóképző-tanárok ígért előléptetése késik. E késedelmet, a melynek

oka a napilapok közlései szerint a rangsorozat ellen beadott nagy mennyiségű kérvények elintézése, csak az esetben nem tartanók hátrányosnak, ha az előléptetések miatt esedékes fizetések január 1-től kezdve számíttatnak. Különben talán nem kell már sokáig várniuk, mert a mint értesültünk, az ügy már a döntés stádiumában van. Értesültünk arról is, hogy az előléptetés a VIII fizetési osztályba előreláthatólag a rangsorozat szerint fog megtörténni, s így a sorba jövő tanítónőképző tanárokat valószínűleg nem fogják kihagyni; továbbá egyáron (3—4-en) talán 1200-asokból 1300-asokká lesznek: egyébként marad minden úgy, a mint a költségvetést 1894-re megállapították. Így megyünk mi lassan (!) előre, vajjon aztán tovább érünk-e mint szerencsésebb középiskolai kartársaink?

Tanítóképző-intézetek tanterv-reviziója. Az Országos Közoktatási Tanács által a tanítóképző intézetek tantervének elkészítésére kiküldött albizottság november és december hónapban felvette a tárgyalások fonalát és befejezte azokat. A tanári testületek által beküldött munkálatok voltak tulajdonképen az újabb tanácskozás tárgyai. A munkálatokat kiadták a szakelőadóknak tanulmányozás végett, a kik mindenik tantárgyról írásbeli jelentést terjesztettek elő. A bizottság mindenik javaslatot behatóan tárgyalta. A javaslatok közül leginkább a részletekre vonatkozókat fogadta el a bizottság, míg azokat, a melyek a tanterv alapelveibe ütköztek s elfogadások a tanterv felforgatását okozta volna, többnyire mellőzték. Különben a bizottsági tárgyalásokat egy törekvés jellemezte: a z ó r a r e d u k c z i ó. A nevezetesebb módosítások, illetve redukciók a következők: A magyar nyelvi órák számát a III. osztályban leszállították 4-ről 3-ra. A III. osztály mennyiségtani óráiból elvettek 1-et, s ezt a II. osztályéihoz csatolták, így a II. osztályban a mennyiségtani órák száma 4, a III-ikban 2 lett; de törölték utóbbinak anyagából a zálogleveleket, nyugdíjintézeteket és betegsegélyző pénztárákat. A földrajzra a II. osztályban 3 helyett 2-öt vettek fel; valamint a IV. osztály természettudományi óráiból (3) is törültek egyet. Az énekre és zenékre az I. és II. osztályban 5—5 helyett 4—4-et jelöltek ki; ennek következtében a hegedű a II. osztályban nem heti 2, hanem 1 órában fog taníthatni. A rajz és szépírás óráinak számát is leszállították a következőleg: az I. és II. osztályban a heti 5—5 órából 4—4 lett, s a IV-ikben a 2 óra mellett a 1/2-et törölték. A gazdasági és kézimunka-gyakorlatokra a III. osztályban 3 óra helyett 2-öt vettek fel és a IV. osztály 2 óráját egészen törölték azért, mert ez osztálynak gyakorlatai csak alkalmasszerűleg üzendők, kézimunkát pedig a IV. osztály nem végez. A testgyakorlatból csak a IV. osztály 2 órája mellől törölték a 1/2-et. A redukció előtt az órák száma a következő volt: I. o. 37, II. o. 37, III. o. 38, IV. o. 38; a redukció után pedig: I. o. 35, II. o. 35, III. o. 36, IV. o. 34. Ezen redukciók által a bizottság egyrészt a közhangulatnak tett eleget, másrészt elfogadhatóbbá tette a kormány előtt a tanterv-munkálatot. Most már csak az van hátra, hogy a tanács plenuma tárgyalja a tantervet, a mi mihamar megtörténik s számítva a kormány jóakarására, reméljük, hogy a tanterv a jövő tanévben életbe fog lépni.

Tanítóképző-intézeti esetek. Bizonyára mindenki tudja azt, hogy ma napság kedvencz témája a vidéki tanító-gyűléseknek és népnevelési lapoknak az u. n. «Paedagógiai esetek». Hát ha ilyenek vannak, miért ne volnának képzőintézeti esetek is. Vannak is nagy számmal. — Lássunk egy párt birtelenében. — *A bölcs igazgató-tanácsos* elnök, tanfelügyelő, távollétében elnököl és kérdez képesítő vizsgálaton az igazgató-tanácsos: Horvát János, maga feleljen a «közöttől» (Az volt a kérdés: Mi különbség van a szerves és szervetlen testek között s a között szó a sor elejére került a tételekben). — *Haragos és hatalmas tanfelügyelő:* «Hallja e igazgató úr, ez a fű már igen nagyra nőtt a kertben, azonnal kaszáttassa le!» «Dehogy nőtt, dehogyl várni kell még ezzel.»

«De én csak tudok annyit, hogy nagyra nőtt! Azonnal le kell kaszálni!»
 «Talán bizzuk a kertészre, ő legjobban tudja.» (Az ott dolgozó növendékek bámulva vizsgálják a fű növést és a tanfelügyelő rettentő hatalmát.) — *Tanfelügyelő a vizsgán:* «Hallja, Szabó Pál, maga nagyon értelmetlenül osztályozta az ige időket.» «Kérem alásan, Simonyi könyvében úgy van» «Ki — mi az a Simonyi, hogy maga ráhivatkozik, mikor én azt mondom, hogy ostoba felosztás!» (A növendékek kérdőleg néznek a tanárra, de a tanár úr hallgat. — *Ki az igazgatóság?* A x-i tanítónőképző ezelőtt néhány évvel az áldott emlékü Röck Szilárd kegyelméből 13.700 frt alapítványhoz jutott. Az adományozó meghagyta, hogy kamatait osszák ki a szorgalmas, szegénysorsú növendékek között; a módokat állapítsa meg az «igazgatóság». Nosza, kapja magát a tanári testület és lelkiismeretesen megcsinálja a végrehajtási módzatot. Diadallal viszi az igazgató a tanfelügyelő úrhoz. «Mi ez?» «Szabályzat! Mi csináltuk!» «Tudja meg, hogy az igazgatóság én! vagyok az igazgató-tanácsca! Semmi közük hozzá!» (Beküldettek).

Polgári iskolai tanítónői képesítő vizsgálat Sopronban. A soproni Szent-Orsolya-zárdában levő tanítónőképző és leányiskola hat tanítónője november hóban a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által e végett kiküldött bizottság előtt, mely Szuppán Vilmos elnöke alatt az ottani kir. tanfelügyelő és a főgymnásium öt tanárától állott, sikerrel letette a polgári iskolai tanítónői képesítő vizsgálatot. Hárman a nyelv- és történettudományi, hárman pedig a mennyiség- és természettudományi szakcsoportból képesítették az állami polgári iskolai tanítóképző intézet tanterve szerint.

A nagyváradi gör. kath. tanítóképző-intézet alakítása. A nagyváradi gör. kath. tanítóképző eddigelé úgy volt szervezve, hogy csak két osztályból állott s a felső két évfolyam növendékei egyik évben a II., a következőben a III. osztály tananyagát tanulták. Miután a vallás- és közoktatásügyi miniszter azt a szervezetet pedagógiai szempontból ismételtén kifogásolta, óhajtsára a nagyváradi gör. kath. püspök elrendelte, hogy a 3. évfolyammal bíró intézet 4 évfolyamúvá tétessék olyformán, hogy az egyik tanévben I. és III., a következőben II. és IV. osztályú legyen. A jelen tanévre átmenetileg úgy intézkedett, hogy a tavalyi I. osztályból II., a tavalyi II.-ből, mint a mely úgy is végzett volna, IV. osztály legyen. Intézkedett továbbá a püspök, hogy két bejáró segédtanár helyett egy harmadik rendes tanár alkalmaztassék, végül gyarapította a hiányos felszerelést.

A dévai áll. tanítóképző-intézetnél a folyó tanévben megkezdődött a köztartás, melynek vezetése és berendezése a következő:

A köztartás kezelése az igazgató nevének vezetése alatt házilag történik, ellenőrzője az igazgatótanács. Be van rendezve 70 tanuló részére, kik közül 20 teljesen ingyen, 25 négy frt és 25 hat frt havi díj fizetése mellett kap reggelit, ebédet, vacsorát, fűtést, világítást, mosást és az intézetben bennlakást. A reggeli egy csésze tej és kenyérből áll, az ebéd rendszeren leves és főzelék hússal, ünnepnapokon ezenfelül tészta is; a vacsora rendszeren sült hús, krumpli-, káposzta-, vagy zsiros kása-körzettel. Az étkezésnél a segédtanár ügyel a tanulók között a rend fentartására. — A tanítóképző-intézeteknél a konviktusok felállítását örvendes jelenségnek kell tartanunk, és határozottan kívánunk, hogy minden állami képzőnél minél hamarabb meglegyenek, csak hogy nem bérilők vezetésére bízva, hanem házilag kezelve, mert különben az lesz az eredmény, a mi a kezdetben felállított, de bérbeadott konviktusokkal: minél hamarabb meg kell ismét szüntetni őket.

K. S.

Az egyetemes közoktatási gyűlés eszméje ismét egy lépést tett a megvalósulás felé; mert a kiállítás közoktatási csoportjának végrehajtó bizottsága mellette nyilatkozott. Történt pedig ez

akkor mikor a végrehajtóbizottság tüzetesen foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az ezredéves kiállítás alkalmával tartassanak-e és milyen tanügyi kongresszusok. Erre nézve több konkrét javaslat tétetett, még pedig úgy, hogy a rajz-, a zene-, a torna-, az ipari-, a kereskedelmi-, a polgári-, a képezdei-, az elemi- és középiskolai tanárok tarthassanak kongresszusokat. A végrehajtó bizottság mind e javaslatokat helyeselte és kimondta, hogy ezeknek a szakkongresszusoknak létrejöttét készséggel előmozdítandóknak tartja s ez ügyet a vallás és közoktatásügyi és kereskedelemügyi miniszterek hathatós pártfogásába is ajánlja. Felmerült az a kérdés is, vajon a tartandó kongresszusok csakis hazai jellegűek legyenek-avagy nemzetközi kongresszus megtartása is terveztessek. E tekintetben a végrehajtóbizottság csupán a hazai tanítókra szorító kongresszus tartása mellett nyilatkozott. Felmerült továbbá az a kérdés is, hogy csakis szakkongresszusok tartassanak, avagy oly egyetemes kongresszus is, mely az összes iskolai fokozatokat közösen érdeklő kérdések megvitatásával foglalkoznék. A végrehajtóbizottság örömmel üdvözölte az egyetemes kongresszus eszméjét is. Az egyetemes tanító-kongresszus megvalósítása azonban legcélszerűbben úgy volna eszközölhető, ha az egyes szakkongresszusok előkészítő bizottságai egymással összeköttetésbe lépnének s a közösen megvitatandó kérdőpontokat, ugyszintén a közös kongresszus idejét ily módon megállapítanák. Végül az a kérdés is felhozott, vajon a közoktatásügyi csoport, mint ilyen, nem volna-e hivatva arra, hogy ezen tanügyi kongresszusok szervezését a maga kezébe vegye. Erre nézve azonban a végrehajtóbizottság abban állapodott meg, hogy erre magát hivatottnak nem érezheti, mert az ilyen kongresszusok szervezése csakis az illető szakkörökből magukból indulhat ki.

A Szováthy-ügy befejezése. A nagy port felvert Szováthy-ügy, a mint értesültünk, hál' istennek, befejeződött. Szováthy ugyanis még az ősszel kérte a minisztert, hogy indítsa meg ellene a fegyelmi vizsgálatot. Ezt a kérelmet *saját maga* visszavonta s belenyugodott tanári minőségben való áthelyeztetésébe. Nyugodjék békével ez ügy!

Az «Én Ujságom» szobája a Tanítók Házában. A Singer és Wolfner könyvkiadóczég 10%-ot ajánlott fel egy szobának alapítására a tanítók házában azon előfizetési összegből, a melyet tanítók gyűjtenek. Lassanként csinos összegecske folyt be ezen a réven az Eötvös-alap számára. De tekintélyes tökére lehetne szert tenni, ha nagyobb búzgóságot fejtenének ki tanítóink és tanáraink az Én Ujságom terjesztésében. Most ujabban meleg hangú felhívást intéz a tanítósághoz az Eötvös-alap; ezen felhívást t. olvasóink mellékletképen kapják közlönyünk jelen számában. Ajánljuk szíves figyelmökbe s mi is kérjük, gyűjt-senek előfizetőket. Ezzel az Eötvös-alapnak tesznek szolgálatot s egyuttal terjesztik azt az eredeti magyar költészetet és nemes szellemet, a mely a Pósa Lajos által szerkesztett Én Ujságom révén terjed el az ország minden részébe.

XXVIII. Kimutatás

1893. decz. 4-től 1884. jan 7-ig befolyt tagdíjakról.

1892. II. félévre: Szöllősi István (2 frt.)

1892-re Király Pál, Niernsee József (4—4 frt.)

1893. II. félévre: Lakatos Sámuel, Ujvári Mihály (2—2 frt.)

1893-ra : Bakos Kálmán, Balajthy Ilona, Báthori József, Beniczky Gusztáv, Beniczky Lajos, Berauer József, Bodnár Gáspár, Budapesti tanítóttestület, (elnöke : Jeny József), Budapesti Wesselényi-utczai

tantestület, (elnöke: Schmidt Albin), Deák Lajos, Dezső Lajos, Egner Adolf, Fábíán Károlyné, Fiéba Izabella, Fogarasi Jenő, Glünl Ágost, Dr. Hanzély Béla, Hetyey Gábor, Hodinka Ágost, Horváth Fábíán, Horváth Géza, Kibédy Lajos, Dr. Kiss Áron, Kovács Béla, Kovács Sándor, Kozma Ferencz, Kozocsa Tivadar, Könyöky Józsefné, Krässmar Béla, Kupler János, Láng Mihály, László Zsigmond, Lázárics János, Lenhardt Károly, Málnai Mihály, Margitay József, Dr. Marsich János, Miklós Gerge'y, Mócsy Antal, Nagy Sándor, Nagy Iván, Sz. Nagy Károly, Nagyvárad tanítói irodalmi kör, Nemes Lajos, Niernsee József, Papp Mária, Parthay Géza, Péchy István, Petrovác József, Pókász Imre, Pillér György, Reiner Ignác, Rózsa János, Schiffer Ferencz, Schulz Imre, Salamon József, Sennyei József, Snazel Ferencz, Somlyai József, Stromp Gyula, Szántó Édené, Szováthy Lajos, Szöllősy István, Sztankovics Alajos, Sztankovics János, Sztára József, Szuppán Vilmos, Trájtler Károly, Uhrl Józsa, Dr. Verédy Károly, Versényi Gábor, Virág István (4—4 frt.)

1894. I. tételre: Belányi Tivadar, Mánczos József, Velösy Lipót, Ujváry Mihály (2—2 frt.)

1894-re: Fazekas József, Gamanf György, Paal Ferencz, Málnai Mihály, Sándor Mózes, Szatmármegyei r. kath. néptanító egyesület (4—4 frt.)

Komáromy Lajos.
egyesületi pénzt.

M e g h í v ó.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya a f. é. január 22-án d. u. fél 6 órakor az Andrássy-úti áll. tanítóképző intézet helyiségében ülést tart.

Az ülés tárgyai:

Az internatusok szervezése és vezetése.

Folyó ügyek.

*Az ülés után összejövetel az István-főherczeg című vendéglőben
Budapest, 1894. január 10.*

Az elnökség.

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K.

P. S. Hódmezővásárhely. Köszönöm a szép érdeklődésre való munkálatot. — K. S. Temesvár. Köszönettel megkaptam. Egy másik régen közlésre váró cikknek kelle előnyt adni. — T. G. Szabadka. Kivánságod szerint fogok cselekedni, A levelet ird meg. — S—r. Várom a folytatást.